MART 2019 • YIL: 2 • SAYI: 13 • 10 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

BÜTÜN SANATLAR GİBİ EDEBİYAT DA İNCE İŞTİR, TAKLİTLERİNDEN SAKININIZ
Afşar Timuçin

KOLAY OKUYUCUYU AŞMAK YA DA AYDINCIKLAR
Yalçın Küçük

BİLİMSEL TERİMLERLE HİPNOZ YARATMAK: YILDIZ ECEVİT
Taylan Kara

TÜRKMENLERİN BÜYÜK ŞAİRİ FÛZULİ
Turan Alptekin

MUSTAFA ASLAN'IN ARDINDAN
Tacim Çiçek

TURGAY GÖNENÇ'İN YAŞADIĞI ZAMANA SIĞMAYAN GERÇEKLİĞİ
Asım Öztürk

BİR HALK OYUNCUSU AYŞEN GRUDA
Mehmet Esatoğlu

KİTABEVSİZ ÜNİVERSİTE KENTLERİNDE KİTAP FUARLARI
Dr. Ulvi Özdemir

MESELE YENİ DEĞİL, ARABESK HİÇ DEĞİL -4
Ekrem Ataer

"DÜNYEVİ MANEVİYATLA" TANIŞ OLALIM
Hasip Akgül

SORU CİNİ MUSA
Ahmet İnam

MARKOPAŞA'NIN HIYARLARI, ŞALGAMLARI VE BAMYALARI
Fikret İlkiz

AZİZ NESİN-TANRI AMERİKA-YAPAY ZEKÂ
Ali Rıza Dizdar

AŞK, ANALIK VE SORUMLULUK ÜÇGENİNDE MÜCADELECİ BİR KADIN: AZİME KORKMAZGİL
Söyleşi: Ayşe Kaygusuz Şimşek

EDEBİYATINIZ HANGİ TOPLUMSAL VARLIĞA BAĞLI?
B. Sadık Albayrak

Devrim bilinçten ve duyunçtan beslenir. Tek yol değil, tamyol devrim yurttaşlar!
H.Ö.

ELEŞTİRİ ANLAMAK VE DEĞİŞTİRMEK İÇİNDİR!
B. SADIK ALBAYRAK 30 YILDIR ELEŞTİRİ YAPIYOR...

KİR TEORİSİ
Yalçın Küçük, B. Sadık Albayrak, Taylan Kara'nın üç kuşağı bir araya getiren ortak kitabı.
Kir Teorisi, darlık içinde insan imalathanesi Tekeliyet düzeninin kültürel yapısını anlamayı ve anlatmayı deniyor.

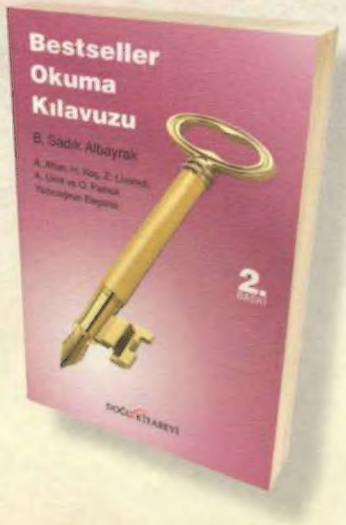

BESTSELLER OKUMA KILAVUZU
Edebiyatımızda hasar tespit çalışmaları... Vaazlar nasıl edebiyat oluyor (Ahmet Altan)? Ölüm yazıcılarını ödüllendirenler (Hamdi Koç)... TV dizilerine benzeyen romanlar (Zülfü Livaneli)... Devrimcilere karalama "Elveda"lar (Ahmet Ümit)...

DÜŞKIRANLAR
Tekelci burjuva kültürü üzerine incelemeler. İnsanın düşlerini bile ele geçiren kültürel hegemonyanın somut örnekler üzerinden eleştirisi. Tekellerin ortaçağında hortlayan skolastik ve mistisizm... Bankaların yayıncısı olduğu edebiyat... Sinemanın ışığında silinenler...

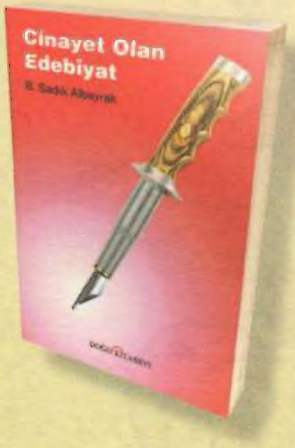

CİNAYET OLAN EDEBİYAT
Toplumsallığın çöküntüye uğratıldığı bir sömürü çağında edebiyat, insancıl değerlere nasıl yabancılaştı ve karşıtına dönüştü. 90'lardan günümüze kapitalist güdümlü edebiyatın şeceresi...

OKUMA YAZMANIN IZDIRAPLARI
Anlamak ve anlatmak istemeyen bir insanlık ve toplum gerçeğine karşı okur yazar olmanın acı ve sevinçleri... Karınlardan ibaret bir insanlık gerçeğine karşı bir "umut ve öfke atlası"...

FIRTINA İKLİMİNDE
Fırtına ikliminde devrim gündemdedir. Gezi'nin heyecanıyla yazılmış deneme ve eleştiriler; isyanın fotoğraflarını bugüne taşıyor. "Şeriat mühendisliği"ne karşı sanatın yaratıcılığı...

KOPUŞ SAHNELERİ
Brecht'in "Bir gün gelecek zaman bizim olacak bizim" dizeleriyle başlayan kitap, sermayenin sinema, edebiyat ve sanatından külliyen kopmak zorundayız diyerek bitiyor.

DOĞU KİTABEVİ • (0212) 527 29 26 • www.dogukitabevi.com

Bütün İnternet Kitap Satış Sitelerinde

İÇİNDEKİLER

4 • **SEKSEN MİLYONDA BİR DAMLA**
B. SADIK ALBAYRAK

5 • **İZMİR'DE SABAH**
ALİ EŞKİ

6 • **BÜTÜN SANATLAR GİBİ EDEBİYAT DA İNCE İŞTİR, TAKLİTLERİNDEN SAKININIZ**
AFŞAR TİMUÇİN

12 • **KOLAY OKUYUCUYU AŞMAK YA DA AYDINCIKLAR**
YALÇIN KÜÇÜK

20 • **BİLİMSEL TERİMLERLE HİPNOZ YARATMAK: YILDIZ ECEVİT**
TAYLAN KARA

24 • **TÜRKMENLERİN BÜYÜK ŞAİRİ FUZÛLÎ**
TURAN ALPTEKİN

29 • **MUSTAFA ASLAN'IN ARDINDAN**
TACİM ÇİÇEK

30 • **TURGAY GÖNENÇ'İN YAŞADIĞI ZAMANA SIĞMAYAN GERÇEKLİĞİ**
ASIM ÖZTÜRK

33 • **ESMER DENİZ**
GÜLÇİN YAĞMUR AKBULUT

34 • **BİR HALK OYUNCUSU AYŞEN GRUDA**
MEHMET ESATOĞLU

38 • **KİTABEVSİZ ÜNİVERSİTE KENTLERİNDE KİTAP FUARLARI**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

42 • **MESELE YENİ DEĞİL, ARABESK HİÇ DEĞİL -4**
EKREM ATAER

46 • **"DÜNYEVİ MANEVİYATLA" TANIŞ OLALIM**
HASİP AKGÜL

50 • **SORU CİNİ MUSA**
AHMET İNAM

51 • **BEBELENEN GÖZLERİM**
MUSTAFA GÖKSOY

52 • **MARKOPAŞA'NIN HIYARLARI, ŞALGAMLARI VE BAMYALARI**
FİKRET İLKİZ

55 • **KAZANACAĞIZ**
HASAN ÇAPİK

56 • **AZİZ NESİN – TANRI AMERİKA – YAPAY ZEKÂ**
ALİ RIZA DİZDAR

58 • **SARI ÇİZMELER**
CELAL İLHAN

59 • **DAMLAYI GELECEĞE TAŞIMAK İÇİN YENİ GELEN'E ABONE OL!**

60 • **SOKRATES'Çİ OKULLAR'IN BASİT VE HALKA DÖNÜK FELSEFELERİ**
ALİ TİMUÇİN

65 • **KAR KIRMIZI**
EMİNE ŞİMŞEK EMİRAL

66 • **AŞK, ANALIK VE SORUMLULUK ÜÇGENİNDE MÜCADELECİ BİR KADIN: AZİME KORKMAZGİL**
SÖYLEŞİ: AYŞE KAYGUSUZ ŞİMŞEK

71 • **KAPTAN VE KAPTANIM: ÖLÜ OZANLAR DERNEĞİ**
YETİ ALBAYRAK

72 • **EDEBİYATINIZ HANGİ TOPLUMSAL VARLIĞA BAĞLI?**
B. SADIK ALBAYRAK

YENİ GELEN. RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 2 · SAYI: 13 · MART 2019
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYHAN ÇAYLAR
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
HAYDAR ALİ ALBAYRAK
MAHİR ERGUN
MAHİR ARDUÇ
ÖZGÜN ERGEN
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR
YEŞİM ZUHAL YOLCU

ESKİŞEHİR TEMSİLCİSİ
CENGİZ ERSOZ
TEL: 0537 498 96 57

KAPAK KARİKATÜRÜ
MUSTAFA BİLGİN

KAPAK SÖZÜ
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2,
EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0542 593 27 94
WEB: www.yenigelen.org
E POSTA: yenigelendergisi@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD.
GÜVEN SAN. SİT. B BLOK,
ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929
HESABINA VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029
NO'LU POSTA ÇEKİ HESABINA
150 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES
BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN
KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ
YETERLİDİR.
YURDIŞI ABONELİK 80 AVRO
KARŞILIĞI TL'DİR

SEKSEN MİLYONDA BİR DAMLA

Memleketin nüfusu özellikle seçim zamanlarında ani iniş çıkışlar gösteriyor ama seksen milyon olarak yuvarlamamızda bir sakınca yok. Bin adet basılan ve seksen milyonluk ülkenin 81 ilinin yalnızca 14'ünde birer ikişer kitabevinde satılabilen bir dergi. Bu bin derginin de kaç tanesi okura ulaşıyor, kaçı tozlu kitapçı depolarında kaçınılmaz sonunu bekliyor, söylemek istemiyorum. Yine de bir örnek vereyim; Trabzon'a giden 10 dergiden 7'si iade ediliyor. Yani demem o ki, Yeni Gelen'ciler olarak, yazarlarımız ve okurlarımızla seksen milyonda bir damlayız olsa olsa. Bu damlayla susuzluğumuzu gidermek için bir yıllık zorlu bir mücadeleden ikinci yıla başlarken bir muhasebe yapmak rakamların acımasız dilini getirdi.

Bir damlayla seksen milyonun susuzluğuna çare olmak mümkün mü? On yılların, yüz yılların insanları esir alan sömürü ve karanlık çölündeki susuz insana bir damlayla ne kadar ışık sağlayabiliriz? Kapitalist gözboyacıların çok sevdikleri kuantum diliyle konuşursak, belki bir damlanın atomlarını ve atomaltı parçacıklarını seksen milyona dağıtabiliriz. Hatta daha çok yok ediciliğiyle tarihte yer etmiş "atom" enerjisi etkisiyle belki de seksen milyonu sarsabiliriz...

***

Yeni kitabının yayın hazırlıklarına yoğunlaştığı için birkaç sayıdır yazılarına ara veren Taylan Kara, "Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme"yi yayınladı ve tekrar aramıza döndü. Kitabının adı bizi seksen milyonda bir damlaya sıkıştıran derdimizi çok iyi özetliyor. Yazısında kapitalist gözboyacıların Türkiye mümessillerinden birini eleştiriyor. Prof. Dr. Yıldız Ecevit'in basit bilimsel yanlışlarla dolu kitabı üniversitelerde ders kitabı olarak okutuluyor. Seksen milyonun cehaletini ve karanlığını koyulaştırma işinde kullanılıyor.

Karikatürcü dostumuz Mustafa Bilgin meseleyi kapağımızda çok özlü biçimde resimledi. Yaklaşık 50 yıldır Emperyalist ülkelerde üretilen gerici toplum ve edebiyat kuramları burada bilim ve felsefenin en ileri aşamaları olarak pazarlanıyor. Üniversitelerde ders yapılıyor, öğrencinin kafası esir alınıyor.

Son çözümlemede zaten kurulu düzenin ideolojik aygıtları olan üniversiteler, artık ilk çözümlemede, bağıra bağıra iktidarın aygıtları haline getirilmiştir ve buralardan herhangi bir bilimsel doğru çıkması mucize eseridir. Tevekkeli değil, bizim damlamız, en çok okunması, tartışılması gereken üniversitelere, bu sonsuz cehalet yuvalarına en az ve çok güç ulaşmaktadır.

***

İzmir'den Hayri Bildik Dostum aradı; yılların yayıncısı, YerGök kitabevinin sahibi, sesi çok üzgündü. Meseleye nereden gireceğini bilemiyordu. Bir sürü parantez açtıktan sonra, "Sadık yanlış anlama ama istersen artık dergi gönderme" dedi. İzmir'in Karşıyaka'sında eğitim düzeyi yüksek, hali vakti yerinde insanların yaşadığı yerde, üstelik kendini şair, yazar olarak gören insanların gelip gittiği kitabevinde Hayri'nin özel çabalarına rağmen bir tek dergi satılmıyordu. Hayri, karşılaştığı bu duyarsızlık karşısında çok üzülüyordu.

Oysa dergileri ilk kez gönderdiğimde, Hayri heyecanla beni aramıştı. Bu ne güzel bir dergi demişti. Başlığında "Red. Kurgu. Ütopya" yazan bu dergi en az 20 bin satar diyordu. Aman iyi dağıtın bu dergiyi diye üsteliyordu.

Hayri dostuma üzülmemesini, bir bilgisizlik ve ilgisizlik çölünde yaşadığımızı söyledim. Seksen milyonda bir damlaydık olsa olsa ve gücümüzün, bu damlanın tarihin insanlık katmanlarından süzüle süzüle, damıtıla damıtıla bugünlere sızmasından kaynaklandığını ekleyebilirim.

***

Yıllar önce okumuştum; Nguyen Duc Thuan yazmıştı; "Direnme Savaşı"ydı kitabın adı. Emperyalizmin Vietnam'ı işgal ederken esir aldığı devrimcilere uyguladığı zulüm ve işkencelere direnişi anlatıyordu. Zindanda sağ kalabilmek için fare yavrularını yemek, bir damla çiyle susuzluklarını gidermek zorunda kalıyorlardı. Büyük şairin de dediği gibi "düşmana inat, bir gün bile yaşamak" istiyorlardı ve tarih bu büyük direnişin zaferle sonuçlandığını yazdı. Emperyalizm şimdi o tarihi yeniden yazmak istiyor. Direnenleri değil, zulmedenleri kahraman yapmak için, "edebiyatla ahmaklaştırma felsefeyle çökertmek" istiyor.

Direnme savaşındayız; tekellerin ortaçağ çöllerinde bilgi ve estetik susuzluğuna bir damlayız. Tarihin insanlık katmanlarından süzülmüş, devrimci felsefe, edebiyat ve sanatın imbiğinde damıtıla damıtıla bugünlere taşınmış bir damlayız. Kıymetimizi bilin!

Yarınların gürül gürül insanlık pınarlarına direnmenin mayasını taşıyacak bir damla...

B. Sadık Albayrak

İZMİR'DE SABAH

Ali Eşki

Her günkü güneş gibi
Yedide çıkmalı
Gitmeli
Fabrikaya.
Ve yine çalışacağız
Bu güne kadarki
En ağırından
En ucuzundan
Anlaşılan
Yine terimizi emecek görünmez duvarlar
Yine çalışıp yaşatacağız makineyi
En genç ömrümüzden yedirerek

O saatte Kemeraltı'nda, dükkânların
Camlarını siliyorlardır genç kızlar
Biri Alsancak'ta sabahtan
Saçmış eteklerini çoktan kaldırıma
Yandaki devlet hastanesinde ise
Yeni doğum yapan bir anne
Çocuğunu emziriyor ömründen

Tepecik'te kadınlar
Şiir kırıntıları saçarak etrafa
Ömürlerini tazeliyorlar aynaların karşısında
Ama yine yaşlanacaklar akşama kadar

Aynı o saatte
Öğrenciler servislerine biniyorlar
Ömürlerinin yarısını verdikleri okula
İşsizlik diploması almaya gidiyorlar

Ve ben öğretirken öğretmenime
Coğrafyayı tarihi
Fen'i Matematiği
Ondan öğrendim
Bu çağda hepsinin
Yetersizliğini

Her günkü güneş gibi
Yedide çıkmalı mı
Gitmeli mi
Yoksa hiç dönmemeli mi
Dönmeyip tüm dünyayı
Ömür sömürücülerinin
Başlarına mı geçirmeli.

BÜTÜN SANATLAR GİBİ EDEBİYAT DA İNCE İŞTİR,

TAKLİTLERİNDEN SAKININIZ

Afşar Timuçin

Genç yetenek hezeyan ediyor ve hezeyanını şiir adına bir dergide yayınlatabiliyor. Sanatın sululuğa döndüğü yer burasıdır. Aman o ne buluşlar. Annelerin babaların göğsü kabarıyor. Yavrum doğuştan nitelikli, öksürse şiir oluyor. Bilmeye öğrenmeye gerek yok. İnsan doğuştan yetenekli olunca, yayıncı yayınlayacak doğru dürüst kitap bulamayıp dergici sayfaları üç beş günde dolduramayınca bir dostun hezeyanları kendiliğinden sanat değeri kazanmış oluyor.

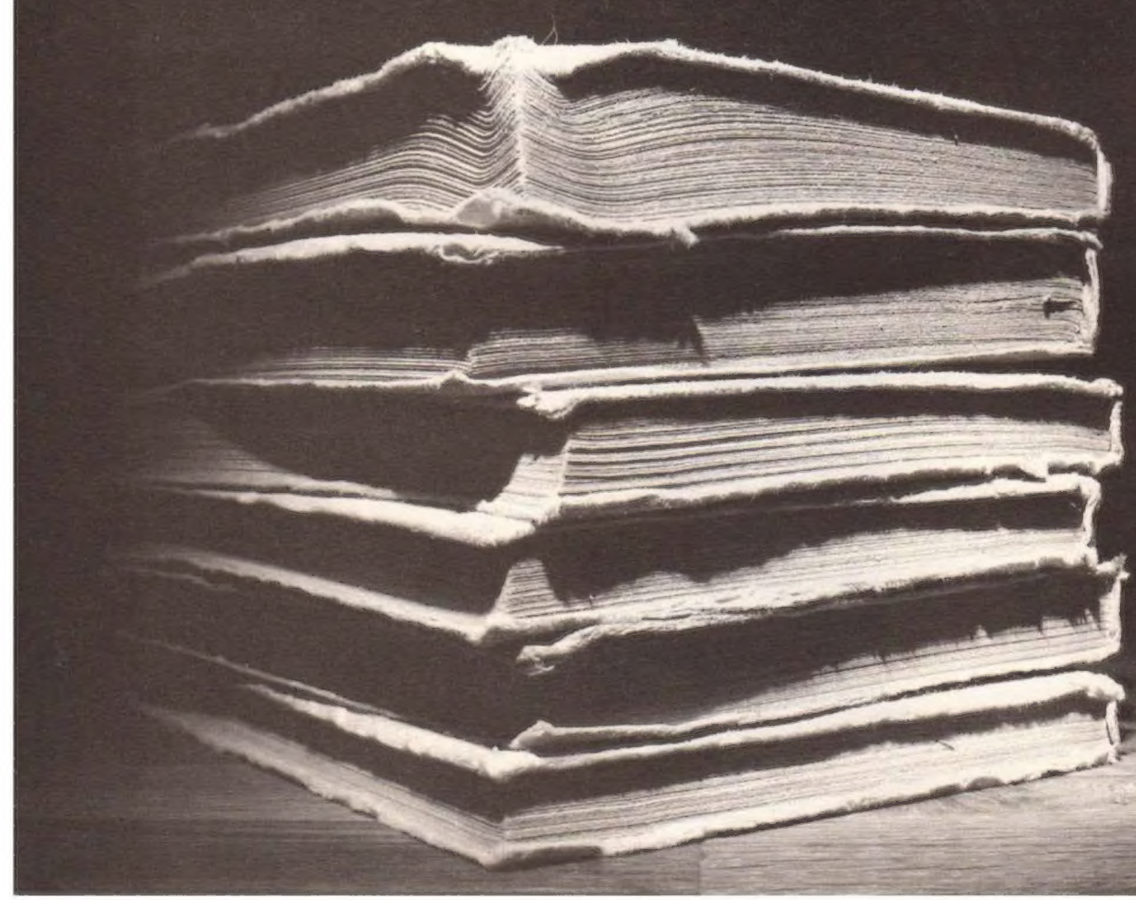

Birçok genç yazarımız şairimiz öykücümüz romancımız var. Daha da çok olsun diyebiliyor muyuz? Şu kavanoz dipli dünyada bazı durumlarda nicelik bazı durumlarda nitelik öne çıkar. Bazı şeylerin azı iyiyken çoğu korkutucu olabiliyor. Bazı şeylerin kötüsü yenir yutulur olabilirken bazı şeylerin kötüsü hiç çekilmiyor. Kültür sözkonusu olduğunda nitelik önemlidir. Eline bir yazım kılavuzu geçiren adam bir dil uzmanı kesilince edebiyat batağa sürükleniyor. Noktalamayı sıkı tutun, noktayı virgülü ve özellikle noktalı virgülü yerli yerine oturtun, sorun kökten çözülmüş demektir. İlkokul öğretmenlerimizden edindiğimiz o güçlü dil bilinciyle ve bu bilincin gereği olan yasak duygusuyla ürettiğimiz her gevezelik bir edebiyat ürünü olarak işlem görebilir. Genç yetenek hezeyan ediyor ve hezeyanını şiir adına bir dergide yayınlatabiliyor. Sanatın sululuğa döndüğü yer burasıdır. Aman o ne buluşlar. Annelerin babaların göğsü kabarıyor. Yavrum doğuştan nitelikli, öksürse şiir oluyor. Bilmeye öğrenmeye gerek yok. İnsan doğuştan yetenekli olunca, yayıncı yayınlayacak doğru dürüst kitap bulamayıp dergici sayfaları üç beş günde dolduramayınca bir dostun hezeyanları kendiliğinden sanat değeri kazanmış oluyor.

Genel görünüm şudur: gençlerimiz çok kolay yazıyorlar ve yazdıklarını genelde çok kolay yayınlatabiliyorlar. Bırak yapıtlarını kolayca yayınlatsın bu genç adamlar, onlardan ne istiyorsun diyebilirsiniz. Siz vaktiyle incecik bir şiir kitabını bile gün ışığına kolay kolay çıkaramazdınız, o koşullarda yayıncının kapısını çalacak kadar bile yürekli olamıyordunuz, sen şimdi her öksürdüğünü halka ulaştırabilen bu gençleri diline dolamaktan geri durmuyorsun, besbelli onları kıskanıyorsun. Böyle dediğinizi duyar gibiyim. Güler geçerim buna. Tamam bizim bu tür kolaylıklarımız yoktu ama bizi de yabana atmayın, biz bir zoru başardık: sonunda kitaplarımızı yayınlatabildik ve okur topluluklarımızı da iyi kötü oluşturabildik. Hem de hiçbir çirkin yapay karanlık sakat bozuk çürük ilişkiye girmeden. Üç yüz bin okurumuz yoksa üç bin okurumuz da yok mu? Bunu kırk elli yılda yapabilmiş olmamız bir başarısızlığın belirtisi gibi alınmamalı. Şimdi bizi bir yana bırakalım. Ayrıca ben biz derken siz kimsiniz diyorsanız doğrusu ben kendi adıma konuşuyorum.

Evet gençlerimiz kitaplarını büyük engellere takılmadan yayınlatmakla kalmıyorlar, belli bir okuru olan gazetelerin en azından kültür sayfalarında yazma olanağı da bulabiliyorlar ve bunun hazzını ve onurunu yaşıyorlar. Geçenlerde ben noterde sıra beklerken süslü bir güzel "bayan" kapıdan hışımla girdi. Kardeşim olsun. Girer girmez *"Ben romancıyım vaktim yok, çabuk olacaksanız..."* diye bağırmaya başladı. Biz bu işin aptallarıydık. *"Siz de şair misiniz?"* diyene utana sıkıla *"Öyle diyorlar efendim kısmetse"* gibi sözler ederdik. Bugün edebiyatçı kardeşlerimizin fotoğrafları gazetelerin kitap eklerinde boy boy basılabiliyor ne güzel. Böylece çabucak tanınabiliyorlar. Eğrisini doğrusuna denk getirirse, bir takım ilişkiler kurmayı başarırsa yalnız yurt içinde değil yurt dışında da ödüller alabiliyor kardeşimiz. Halkın hiç bilmediği, toplumun hiç ilgilenmediği, yurttaşın şöyle başını çevirip bakmadığı, edebiyat beğenisi olan insanların gülüp geçtiği bir yapıt bakıyorsunuz hem Avrupa'da hem Amerika'da ödülleri toplayıvermiş. Avcı olmadan turnayı gözünden vurmak bu olmalı.

Eskiden bu gibi kolaylıklar yoktu gerçekten. Çok gençseniz olsa olsa edebiyat dergilerinde birkaç şiiriniz çıkardı. Arka sayfalarda da bunu ödetmek için size öğüt verirlerdi: şiirini yayınladık delikanlı ama, bu kafaya gidersen bir halt olamazsın. Bir takım yaşını başını almış genç şairler bile dergilerde şiir yayınlatabilmek için ceket pantolon kravat donanımlarıyla ya da tam tersine bohem havalarında kırk kapının ipini çekerlerdi. Yaşar Nabi beyin kapısından dokuz kere düşünüp bir kere girerdiniz. Güzel günler ilerdeymiş meğer. Sanatın ne olduğunu bilmeden, roman ya da öykünün ne olduğunu düşünmeden roman ya da öykü yazacaksınız, yayıncı bütün değerbilirliğiyle size kapılarını sonuna kadar açacak, olacak şey değildi bu. Evet biz kitap bastırma rahatlığına ancak yaşlılığın eşiğinde ulaşabildik.

Gençlerin başarılarında gözün kaldı diyorsanız aldanıyorsunuz. Gençlerin başarılarından sevinç duymuşuzdur her zaman. Bilen bilir yetenekli gençleri elimizden geldiğince desteklediğimizi. Ancak bulanık suda balık avlamaya kalkanlara da dönüp bakmamışızdır. Bugün genç edebiyatçıları özenle izleyebiliyor muyum? Ne gezer. İşim o değil. Ancak elime geçeni okumaya çalışıyorum, o kadar. Yayınların tümünü izleyecek ne vaktim ne isteğim var. Adamın bir dediği bir dediğini tutmuyorsa, yazdıkları bir şeye benzemiyorsa onun

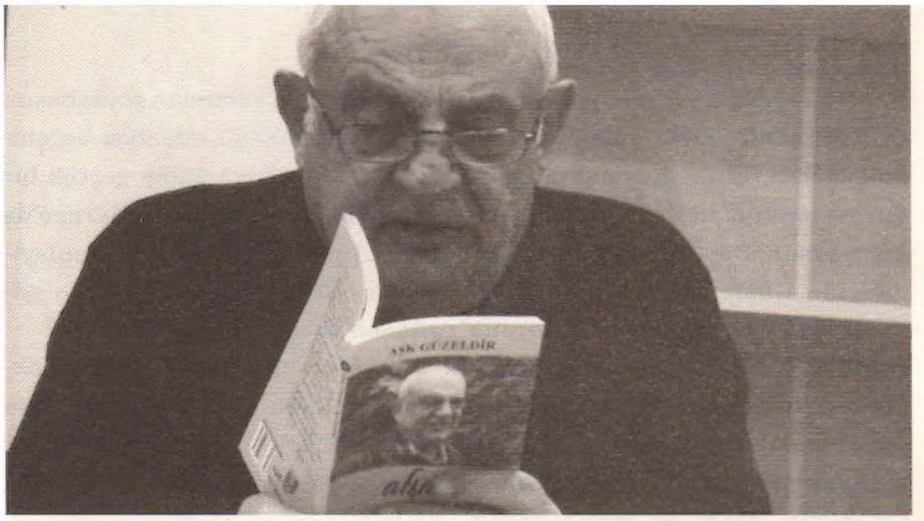

Tamam bizim bu tür kolaylıklarımız yoktu ama bizi de yabana atmayın, biz bir zoru başardık: sonunda kitaplarımızı yayınlatabildik ve okur topluluklarımızı da iyi kötü oluşturabildik. Hem de hiçbir çirkin yapay karanlık sakat bozuk çürük ilişkiye girmeden. Üç yüz bin okurumuz yoksa üç bin okurumuz da yok mu? Bunu kırk elli yılda yapabilmiş olmamız bir başarısızlığın belirtisi gibi alınmamalı.

neden peşine takılayım. Bir başına bir sonuna bakıyorum, tamam. Hele bazılarının kitaplarını ya da gazete yazılarını gördüğümde irkiliyorum. Bence durum içaçıcı değil. Edebiyatın ne olduğunu bilmeden edebiyatçılık oynamaya girişmek, hele hele yetersiz bilgi dağarıyla büyük sorunlara dalıp çıkmak, akla ilk gelen yalan yanlış fikirlerden görüşler üretmeye kalkmak hiç güzel olmuyor. Bunu boş adamların toplumda yanlış bilinç ve sakat beğeni oluşturma eylemi diye de değerlendirebiliriz. Hele kimilerinin arzuhalci diliyle kendilerini anlatmaya kalkarken roman ya da öykü yazdıklarını sanmaları beni iyiden iyiye öfkelendiriyor. Gençlerimizin büyük bir bölümü edebiyatçılık adına çelikçomak oynuyor. Edebiyata heveslenen gençlerin tümü yazdıklarını kolayca yayınlatma olanağı bulabiliyorlar mı? Bulamıyorlar elbet. Bulan var bulamayan var. Bulamayanlar biraz sinirli oluyor ister istemez. Ben falancadan otuz kat iyiyim duygusu karşılıksız bir duygudur. Bu tekneye herkesi almazlar. Birileri ayrıcalıdır her zaman. Edebiyatın adembabalarıysa her zaman açıktadır ve yıldızların altında yatmak zorundadır. Onlar bize de bunun yolunu göstersenize derler öbürlerine. Yağma yok, kendin bulacaksın bulabilirsen o yolu. Şu kadarını söyleyelim: zararsız ve yararsız şeyler yazabiliyorsan kader bir gün sana da güler dostum, acıların son bulur, sanayiciye damat bile olabilirsin. Arada yayıncı olmasa, kitap doğrudan okurun eline ulaşsa ne güzel olurdu. Kimsesiz gençler çaresizlikten kendi kitaplarını kendileri bastırıyorlar çok zaman. Bunu biz de yaptık vaktiyle. Zor iştir. Sonuna kadar dayanabilecekseniz yapın, yoksa üç günde pes ederseniz iki günde unutulur gidersiniz. Sabırlı olacaksınız, sinirleriniz sağlam olacak, yılmayacaksınız. Gerektiğinde parayı rakıya şaraba değil kağıda basımevine yatıracaksınız.

Yayınevlerinde kitap yayınlatma olanağı buluyor da olsanız bulmuyor da olsanız edebiyat büyük emek istiyor. Geçenlerde bir kitapta Baudelaire zamanının öne çıkan şairlerinin adlarını yazmışlardı. Ben yabancıyım, doğal olarak çoğunu duymamışım bilmiyorum. Fransızlar biliyorlar mı? Sanmam. Sorun yarına kalmak sorunuysa, günü kurtarmak sorunu değilse işiniz zordur genç edebiyatçı kardeşlerim. Şiir yazıyorum diye zırvaladığınızda yalnız kendinizi gülünç etmekle kalmazsınız, insanların şiir beğenisini de öldürmüş olursunuz. Kasabaların edebiyat şölenlerinde şiir okuyup akşam geberene kadar içmek de yarına kalmak için yeterli değildir. O alkışlar orada uçar gider. Bu ülke geçici işler ülkesidir. Dün şu ya da bu kişiydiniz, bugün sizi kimse tanımaz. Sen kendine sorun etme o olayı, biz yarına kalmayı falan düşünmüyoruz, dem bu dem saat bu saat diyorsanız o başka. Gerçekten kalıcı olmak istiyorsanız önce kendinizi geliştirmeye çalışacaksınız. En büyük sıkıntı burada zaten: genç edebiyatçıyı buna inandırmak olanaksız denecek kadar zor. Doğuştan yetenekli olduğuna inanan genç kardeşimiz kendini ne diye geliştirmeye kalksın, doğa onu gelişmiş olarak bu dünyaya salmadı mı? Şaka bir yana, yazmak kolaydır, önemli olan onu yarına ya da insanlığa ulaştırmaktır. İşin gizi şuradadır: bir yandan kendini geliştireceksin bir yandan okurunu yaratacaksın. Bu da çok sabır ister, dile kolaydır. Yıllarca geceni gündüzüne katacaksın. Değer mi? Değip değ-

meyeceğini sen bileceksin.

Bu gerçeği gençlerin çoğu görmek istemiyor. Bunu nereden mi anlıyorum? En küçük bir eleştiriyi bile kaldıramamalarından anlıyorum. Böylece içi doldurulmamış bir edebiyat geleneği oluşuyor. Bilgi eksikliği ya da yazanın da okuyanın da kafasının karışık olması işleri zorlaştırıyor. Sanat bilgiyle olmaz diyebilirler. Sanat bilgisiz olmaz. Ümmilerin sanatını ayrıca değerlendirmek gerekir. İnsanı tanımadan, insanla derinden derine buluşmadan görüşmeden tartışmadan çalakalem yazmaya girişmek genç yazara geleceğin kapılarını açar mı? O zaman halk zaten anlamıyor yalanını ortaya atmak kaçınılmaz oluyor. Yalnız edebiyat alanında değil hatta yalnızca sanat alanında da değil bütün alanlarda, aşkta bilimde siyasette sporda ticarette ve her şeyde bizler kolaycılıkların kurbanıyız. Enaz emekle en iyi sonuçlar elde etme mucizesini gerçekleştirmeye çalışıyoruz, böyle geçiyor ömrümüz. İşin gösteriş yanı önemlidir: iyi şair olmak değil ünlü şair olmak önemlidir, iyi siyasetçi olmak değil yerini bulmuş siyasetçi olmak önemlidir...

Flaubert'in bir yarım sayfa üzerinde bütün bir gün çalıştığını yazıyor kitaplar. Var mı böyle bir hovardalık? O zaman bir romanı yolu yok beş yılda altı yılda yazacaksınız. Sıkıntıdan patlar insan. Ne diyordu romancı bacımız? Acelem var, gidip roman yazacağım, beni oyalamayın diyordu. Bizim insanımız bir romana enayi gibi beş yılını altı yılını öldürseniz vermez. Gereğinden çok çaba göstermek aptalların işidir. Beş romanın yazılabileceği süreyi bir tek roman için kullanmak aptallık değil de nedir? Dünyanın bugünkü düzeninde zaten vakitler dar, uzun uzun oturup düşünmelerin yeniden yeniden yazmaların bir anlamı yok artık. Koşullar öylesine değişti ki yedi sekiz günlük emeklerle çırpıştırılan romanlara dünya çapında ödüller verebiliyorlar.

Siz yeter ki yararsız ve zararsız şeyler yazabilin. Kalanı kendiliğinden gelir. İyiliği denize at.

Artık hız çağındayız, ne kadar hızlı olabilirsek o kadar güzellik üretebileceğiz. Önemli olan sanat yapmak adına gerçekliği didik didik etmek değildir, önemli olan işin can alıcı yanını görerek turnayı gözünden vurmaktır. Bu da insanların içini gıcıklayacak yapıtlar oluşturmakla gerçekleştirilebilecek bir iştir. Karşımızda bizi kılı kırk yararak eleştirecek eleştirmeciler de izleyiciler de olmadığına göre işimiz iş demektir. Her şeyden önce "duruş"umuz önemlidir. Biz daha yazdım bitirdim demeden bizi övmeye, yakında çıkacak olan yapıtımızın bir dünya şaheseri olduğunu topluma bildirmeye hazır kimseler vardır. Baylar, şimdiden kuyruğa girin anacığım, büyükten de büyük başyapıt aha yola çıktı geliyor. Siz daha bunu demeden bir de bakıyorsunuz kocaman bir kuyruk oluşuvermiş. Ha bereket! Herkesin kısa yolları sevdiği ve kullandığı bir ortamda siz aptal mısınız, yolunu bulabilirseniz her şeyi herkese değer diye benimsetebilirsiniz.

Kültür üreticiliği zordur, çileli olduğu kadar da nankör iştir. İster sanat üretiyor olun ister bilim üretiyor olun ister felsefe üretiyor olun, dedikodu ya da melanet üretmiyorsanız canınızı dişinize takmadınız mı sağlam bir sonuç elde edemezsiniz. Bugün size romancı diyenler yarın kim bu adam yahu deyip çıkıverirler. Genç sanatçı kardeşlerime işte bu nedenlerle hiçbir zaman kolaya kaçmamalarını, kolayın öldürücü olduğuna inanmalarını öneririm. Nasıl olsa yayınlama olanağı buluyorum, zaten okuyan da bir şey bilmiyor, hiç vakit yitirmeden bol bol yazayım, adım bilinsin namım yürüsün, edebiyatı bilmeden edebiyatçı oluvereyim anlayışına yüz vermemek gerekir.

Bu gazete bana haftada iki gün yazı yazma olanağı sağlıyor, bu yayıncı yaz ge-

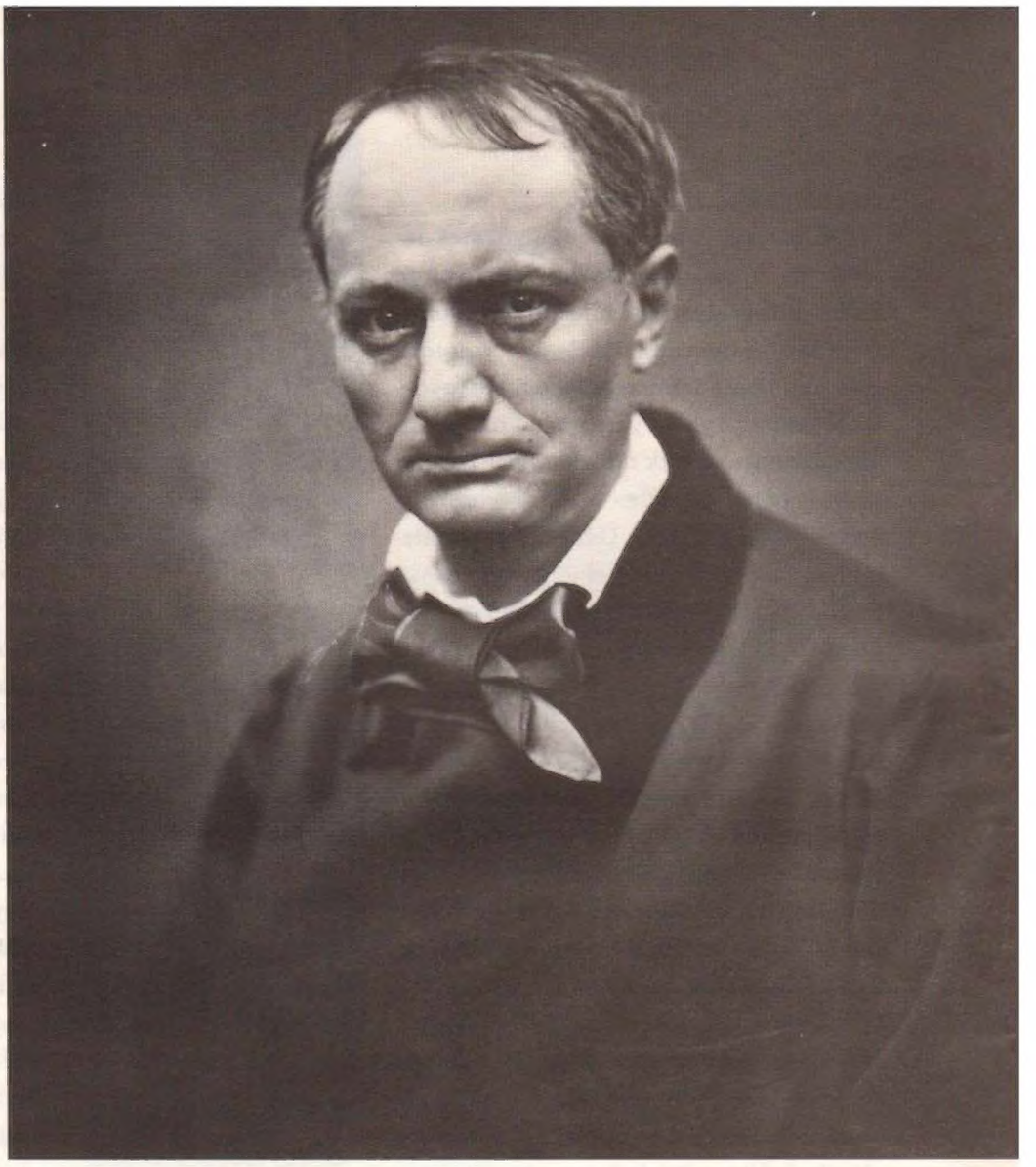

Bugün edebiyatçı kardeşlerimizin fotoğrafları gazetelerin kitap eklerinde boy boy basılabiliyor ne güzel. Böylece çabucak tanınabiliyorlar. Eğrisini doğrusuna denk getirirse, bir takım ilişkiler kurmayı başarırsa yalnız yurt içinde değil yurt dışında da ödüller alabiliyor kardeşimiz. Halkın hiç bilmediği, toplumun hiç ilgilenmediği, yurttaşın şöyle başını çevirip bakmadığı, edebiyat beğenisi olan insanların gülüp geçtiği bir yapıt bakıyorsunuz hem Avrupa'da hem Amerika'da ödülleri toplayıvermiş.

tir basalım diyor, ama gerçekte ben bunun için yeterli miyim sorusunu sormadan zekaya kuvvet çalakalem yazılar döktürmenin, böylece kendini gülünç etmenin, bu arada yararı olur diye gazetenin patronuna ya da baş kişilerine ve bazen de falanca parti başkanına satır aralarında gönül okşayıcı sözler ederek kendini küçük düşürmenin yarına kalmak adına ne anlamı olabilir. Kendini oya gibi işlemeyi göze almadan kaleme sarılmakla elde edeceğin şey bir avuç dumandır. Sen beni dinle ve aklını başına topla, halkın anlayışsızlığına güvenip o yılışık şeyleri şiir diye piyasaya sürme, o salak anlatıları öykü diye ona buna benimsetmeye kalkma. Önce cahilliğinden arın bir güzel.

Gene de sen bilirsin, benden söylemesi. Gündelik başarıların, anlık pırıltıların, dıştan desteklerin, bir plaketlik ödüllerin şunların bunların hiçbir karşılığı yoktur. Kendini kendi halkına benimsetemedin mi istersen çarşaf çarşaf gazetelerde her gün cumhuriyete demokrasiye aydınlanmaya övgüler düz, biter gidersin. Doğanın sana verdiği aklı geliştirmedin mi ne doğru dürüst sanat yapabilirsin ne doğru dürüst felsefe yapabilirsin ne doğru dürüst bilim yapabilirsin. Geçmişin çöplüğü vaktiyle göklere çıkarılmış sözde dehalarla doludur. Doğanın yasalarına bağlı olan insan gerçeğini göz önünde tutmadan atacağın her adım seni biraz daha çamura batırır. Deha sonsuz bir sabırdır diyenlere hak vermemek elde mi? Yoksa yel üfürür su götürür, bir de bakarsın sıfırları toplayan mahalle bakkalının yaptığı gibi sıfırın sıfır elde var sıfır oluvermiş. İnsanın kendini aldatması her zaman kolaydır: bıçak suyu hiç zorlanmadan kestiğini sanır, su buna kahkahalarla güler. Sen bıçak olmanın onurunu taşıyorsan basitten bayağıdan uzak durmak zorundasın. Yılışarak edebiyatı aşağıya çektiğini sanırken kendini gülünç ediyorsun. Gözün kesmiyorsa bu işlerle hiç uğraşma. Unutma, sanat öncelikle bir insan araştırmasıdır. Kendimize açık yüreklilikle şu soruyu sormaktan korkmamalıyız: dileklerimle değil de çabamla insan olmanın neresindeyim?

BUĞDAY ZAMANI

Cafer Yıldırım

kızgın göğün altında on iki saat çalıştığım
bir yudum su, bir anlık dinlenme aradığım vakitlerde
seni hayal etmenin sadece bir imkânsızlık olduğu o günlerde
daima bir olasılık, bir olabilirlik beklemiştim
dip suları aramıştım yatağında kurumuş akarsuların
herkes için bir serinlik olacaktı kazdığım gözeler
atlar ki sıcaktan delirmişti, erkekler de gergindi onlar kadar
kadınlar alçak sesle konuşuyor ve kendi aralarında
mahrem bir anlama tutunuyordu
çocuklar çatlamış toprak üzerinde çıplak ayaklarıyla dolaşıyordu
ben hiç bilmediğim hayatların hayallerini
o günlerde, öyle günlerde kurmaya başladım
yıldızların yorganlarımızın üzerinde ışıdığı gecelerde
yaz hayallerini tanık edindim kendime
uykusuz kalmak pahasına düşündüm, kurdum ve sordum
dediler ki bana: yazgın uyuyor henüz
tekrar sordum, tekrar söylediler:
yazgın uyuyor henüz
her uyuyan uyanır bir gün

KOLAY OKUYUCUYU AŞMAK YA DA AYDINCIKLAR

Yalçın Küçük

Tembel ve tembel olduğu için ahmak ya da ahmak olduğu için tembel Makar'a bunları söylemek düşüyor. Çünkü Makar'ın aşkında şiddet, ilgisinde tenkit bulunmuyor. Sevgisinde şiddet, ilgisinde tenkit olmayanlara, her zaman her yerde hüsran düşüyor. Arabanın arkasından koşmak düşüyor.

Michelangelo, Adem'in Yaratılışı

40 YILLIK YENİ YAZI

Bu sayımızda Yalçın Küçük Hocamızın 1979 yılında Demirtaş Ceyhun'un dergisi Edebiyat Cephesi'nde yayınlanan bir yazısına yer veriyoruz. 40 yıl önce yazılmış bu yazıda aydınımızın, yazarlarımızın ve devrimcilerimizin "kolaycılığı" eleştiriliyor. Birikime dayalı, zor ve zahmetli bir iş olan edebiyatın ve devrimci mücadelenin "tembellikle" ve onun sonucu olarak ortaya çıkan bilinçsizlikle yürütülemeyeceğini ortaya koyuyor. Yalçın Küçük, bu kolaycılığı aşmak için çok önemli bir yöntemsel ilke getiriyor: İlgide tenkit, sevgide şiddet. Dostoyevski'nin İnsancıklar romanından yola çıkarak yaşamda, edebiyatta, sanatta, politikada ilgilerimizin eleştiri, sevgilerimizin şiddet içermezse sonunun hüsran olacağını gösteriyor.

Afşar Timuçin Hocamızın bu sayıdaki yazısı da kolaycı yeni kuşak yazarları eleştiriyor. Birikimsiz gençlerin hiçbir zahmete girmeden her yazdıklarını yayınlayabildikleri günümüzün edebiyat "piyasasıyla" eski kuşakların ciddi, bilinçli, özverili çalışmalarını karşılaştırıyor. Yalçın Küçük'ün "kolaycı okuyucuları" 40 yıl sonra daha da "kolaycı yazarlarla" kültürümüzü diplere indirdiler. Bu buluşmanın hoş sürprizlerinden biri de Yalçın Küçük'ün 40 yıl önceki yazısında Nâzım Hikmet üzerine en değerli çalışmayı yapanın Afşar Timuçin olduğunun saptanmış olmasıdır.

Yalçın Küçük'ün 40 yıllık eski yazısı, aşılamayan bir sorunumuza cevap arayışıyla hâlâ ne kadar yeni ve güzel. Yeni her zaman güzel değildir ve güzel eskide bile yaratılmışsa yenidir. Demek oluyor ki, Yeni Gelen, yeni'yi zamansal değil, niteliksel bir kavrayışla anlıyor. Yaşamın geliştirilmesi ve güzelleştirilmesi kavgasının dışında bir yeni'den heyecan duymuyoruz. Filizlenen yeni'nin köklerinin tarihimizdeki güzellerde olduğunu biliyoruz.

Yalçın Küçük ile Afşar Timuçin Hocalarımızın Yeni Gelen'in sayfalarında buluşan yarım asırlık bir dönemi kapsayan bu ortak değerlendirmesi ilgilerimizin eleştirisiz, sevgilerimizin şiddetsiz olduğu bir süreçte, Dosteyevski'nin "insancıklarını" da aratır bir duruma düştüğümüzü gösteriyor.

Bunu aşmak için zorlu bir mücadeleyi, ilgide eleştiri, sevgide şiddeti göze almak zorundayız.

b.s.a.

Makar Devuşkin, Dostoyevski'nin ilk kahramanı, "İnsancıklar" da ilk romanı. İnsancıklar'da Makar Devuşkin, Varvara Alekseyevna'ya mektuplar yazıyor. Çarlık Rusyası'nın küçük ve yoksul memuru, kaldığı harabe hanın penceresinden gördüğü yoksul kadına aşkını yazıyor. Mektuplar "Varenka yavrum" diye başlıyor, "parmaklarınızdan öperim anacığım" diye bitiyor. Tabii bu başlangıç duygusallığın da başlangıcı oluyor. Daha sonra yükseliyor. Alekseyevna'nın cevapları, daha az duygu, daha çok saygı ve bir miktar da akıl içeriyor. Birbirlerini seviyorlar, hiç kuşku yok.

Bir yüzyıldır İnsancıklar, edebiyat öğrencisinin ve izleyicinin demirbaşları arasında yer alıyor. Bir kimse, eğer İnsancıklar'ı okumamışsa, ciddi bir edebiyat öğrencisi olduğunu söyleyemez. Hiç kuşku yok, yazamaz. İnsancıkları okumadan, öykü ya da roman yazmak çok büyük bir cüret işi olmalı. Böylelerinin yazdıklarına değil, cüretlerine hayranlık duyulmalı. Türkiye cüreti bol bir ülke. İnsancıklar'ı okumadan roman yazan var mı, söylemek zor. Ancak okuduğu roman sayısı yazdığı roman sayısından az olan "yazar" var mı? Herhalde var. Yazılanlardan öyle anlaşılıyor.

Türkiye, aynı zamanda ve İnsancıklar açısından şanslı bir ülke. Çünkü Nihal Yalaza Taluy' un çevirisi var. Gerçekten nefis. Herhalde "aslından güzel" böylesi emek ürünleri için söylenebilir. Bu nefis, duyarlılık dozajı çok yüksek Türkçe ile Makar ve Varenka mektuplaşıyorlar. Makar tüm mektuplarında, yoksulluğun derinliğinde özverinin yüksekliği ile ölçülen çok büyük bir aşkı dile getiriyor. Varenka ise sadık, müteşekkir ve sevecen. Mektuplar birbirini izlerken Makar'ın özverisi inanılmaz boyutlara ulaşıyor; Varenka da minnet duygularını anlatacak kelimeler bulamıyor.

"Arabanızın Peşinden Koşarım"

Roman böyle devam ediyor. Fakat böyle bitmiyor. Dostoyevski ile özdeş bir melankoli dalgasıyla sona eriyor. Makar Devuşkin, "Çok kıymetli dostum Makar Alekseyeviç!" hitabı ile başlayan bir mektup alıyor. Şöyle başlıyor: "İşte hepsi olup bitti. Ben de kaderimle başbaşayım. Mesut olup olmayacağımı bilmiyorum, ama Tanrının emrine boyun eğeceğim. Yarın gidiyoruz. Sizinle son olarak vedalaşıyorum, kıymetli dostum, velinimetim, canım benim! Arkamdan üzülmeyin, mesut olun, beni hatırlayın ve Tanrıya emanet olun. Ben de sizi düşüncelerimde, dualarımda sık sık hatırlayacağım." Varenka, Makar'ı çok büyük bir duyarlılıkla seviyor ama kendisini büyük bir kararlılıkla isteyen ve de sermayesi olan Bikov ile evleniyor. "Bende kaderimle başbaşayım" diyor.

Varenka, mektubun altına bir de "hamiş" koymuş. Şöyle: "İçim parçalanıyor, gözyaşlarımdan boğuluyorum. Allaha ısmarladık. Allahım, ne kadar üzgünüm! Unutmayın zavallı Varenka'nızı, unutmayın! Tabii böyle bir haberin Makar'ın ruhunda ne büyük depremlere yol açа-

Yalçın Küçük 90'lı yıllarda Paris'te

Sonra "İşçi sınıfımız, sen öncüsün, biz senin peşinden koşarız. Biz senin peşinden sermayeye koşarız. Halk Partisi'ne koşarız, Ecevit'e koşarız. Çünkü sen öncüsün ve biz seni çok severiz." Sonra "İşçi sınıfımız, sen hiç üzülme, biz senin yerine üzülürüz." Sonra "İşçi sınıfımız, nereye gittiğinizin farkında mısınız, orası bir steptir, işçi sınıfımız. Biz seni orada yalnız bırakmayız. Orada duygusuz karılarla cahil, sarhoş herifler yaşar. Biz seni orada yalnız bırakmayız. Biz de sermayeye koşarız. Halk Partisi'ne, Ecevit'e koşarız. İşçi sınıfımız, sen üzülme, biz üzülürüz." Aşkında şiddet, ilgisinde tenkit olmayan başka ne yapabilir ki?

cağını okuyucu tahmin edebiliyor. Ama ne mümkün! Makar'ın kederi tahminleri çok aşıyor. "Anacığım, paha biçilmez, canım Varenkam!" Hemen kaleme sarılıyor. "Sizi götürüyorlar, gidiyorsunuz. Sizi benden ayıracaklarına keşke göğsümden kalbimi çekip koparsaydılar! Ne biçim iş bu: hem ağlıyor, hem gidiyorsunuz!" Makar Devuşkin olanları anlamakta güçlük çekiyor. Ancak yapabileceği bir şey de yok. Yapacağı şu: "Hayır Varenka, yarın kalkacağım, yarına kadar iyileşirsem kalkarım! Kendimi arabanızın tekerlerinin altına atacağım, ama sizi bırakmayacağım. Olacak iş mi bu Allahaşkına! Ne hakla yapılıyor bu? Ben de sizinle gideceğim. Almazsanız, arabanızın peşinden koşarım, olanca gücümle, soluksuz kalana kadar koşarım."

Tembel ve tembel olduğu için ahmak ya da ahmak olduğu için tembel Makar'a bunları söylemek düşüyor. Çünkü Makar'ın aşkında şiddet, ilgisinde tenkit bulunmuyor. Sevgisinde şiddet, ilgisinde tenkit olmayanlara, her zaman her yerde hüsran düşüyor. Arabanın arkasından koşmak düşüyor. Bir de şu düşüyor: "Ben de sizinle gideceğim. Almazsanız ben de arabanızın peşinden koşarım olanca gücümle, soluksuz kalana dek koşarım. Nereye gittiğinizin farkında mısınız anacım? Değilsiniz; bunu benden sorun. Orası bir steptir canım, step; yalın bir step; şu benim avucumun içi gibi çırılçıplak! Orada duygusuz karılarla cahil, sarhoş herifler yaşar. Şimdi orada ağaçlar yaprak dökmüştür, yağmurlar, soğuklar başlamıştır. Siz de kalkmış böyle bir yere gidiyorsunuz." Ne kadar onursuz bir aşk! Çünkü içinde şiddet yok. Başlangıç aşaması olan ilgide ise tenkit yok. Tam ahmaklara göre bir aşk!

Tam Aydıncıklara göre bir aşk. Daha doğrusu tam Aydıncıklara göre bir davranış. Sonu hüsrana mahkûm. Sonu arabanın arkasından koşmaya mahkûm. Ne kadar acı bir benzeme? "Yaşasın DİSK, yaşasın işçi sınıfımız, biz seni çok severiz." Makar Devuşkin için önemli olan aşk. Birleşme değil, kaynaşma değil, iktidarını gösterme değil. Çünkü Makar'ın aşkında şiddet yok. Kendisinde de yok ya! "İşçi sınıfımız, biz seni çok severiz..." Sonra "İşçi sınıfımız sen öncüsün, biz senin peşinden gideriz." Tıpkı Makar gibi, tıpkı Aydıncıklar gibi. "Biz de sizinle gideceğiz. Almazsanız, arabanızın peşinden koşacağız, olanca gücümüzle, soluksuz kalana kadar koşacağız." Sonra "İşçi sınıfımız, sen öncüsün, biz senin peşinden koşarız. Biz senin peşinden sermayeye koşarız. Halk Partisi'ne koşarız, Ecevit'e koşarız. Çünkü sen öncüsün ve biz seni çok severiz." Sonra "İşçi sınıfımız, sen hiç üzülme, biz senin yerine üzülürüz." Sonra "İşçi sınıfımız, nereye gittiğinizin farkında mısınız, orası bir steptir, işçi sınıfımız. Biz seni orada yalnız bırakmayız. Orada duygusuz karılarla cahil, sarhoş herifler yaşar. Biz seni orada yalnız bırakmayız. Biz de sermayeye koşarız. Halk Partisi'ne, Ecevit'e koşarız. İşçi sınıfımız, sen üzülme, biz üzülürüz." Aşkında şiddet, ilgisinde tenkit olmayan başka ne yapabilir ki?

Türk Aydını Tembelleşti

İlk bakışta şaşırtıcı görünüyor. Fakat sonra tarihsel ve mantıksal olarak doğru olduğu ortaya çıkıyor. Gerçekten de korsan ile tüccar arasında hem baba – oğul ve hem de ikiz kardeş ilişkisi var. Korsanlık yapabilmek için, en azından, tüccar malı yüklü bir kadırga gerekli, Doğu Akdeniz'den İtalya'ya seyreden. Örnek olsun. Korsan bunu zaptedecek. Ancak kadırgadaki malların kullanım değeri değil, değişim değeri için. Kuzey Afrika'da, şimdiki Fas ve Cezayir'de satacak. Korsan tüccar olacak. Korsan tüccar oldu.

Aynı şekilde. Tembel ile ahmak arasında da baba – oğul veya ikiz kardeş ilişkisi var. Ahmak her zaman tembeldir. İşi tembelliğe vuran ise, bir süreç içinde, ahmak olur ve ahmak, yüzünden anlaşılır. Beyin, ahmağın yüzündedir. Ahma-

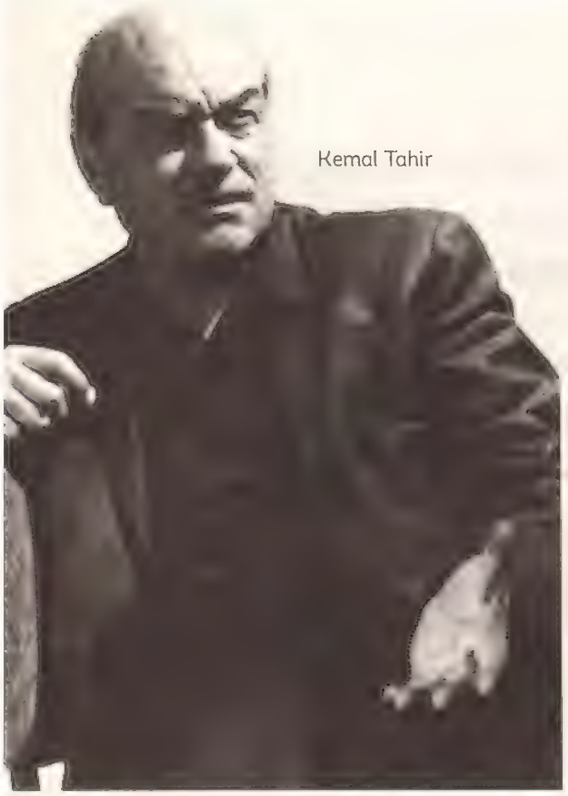

Kemal Tahir

Çünkü bu roman, her yerde ve her sayfasından başlanarak okunabilir. Çünkü bu tür romanların başı ve sonu olmaz. İsteyen istediği yerden okur. Aslında bu tür romanları hiç kimse okumaz. Herkes göz gezdirir. Göz gezdirme okumanın yerini alır. Kırık bir sazın eşlik ettiği saz, müziğin yerini alır. Sendika kursları için hazırlanmış el kitapları ekonomi politiğin klasiklerinin yerine geçer. "Yaşasın işçi sınıfımız" çığlıkları, işçi sınıfını iktidara getirerek yaşatmanın yollarını düşünüp araştırmanın yerini alır. Tek kelime ile tembel ve ahmak, aydının yerine geçer.

ğın yüzü yumuşaktır ve hafif kaygandır. Makar Devuşkin ahmaktır. Makar'ın yüzü yumuşaktır. Şiddet yoktur.

Son on yıl içinde Türk aydını tembelleşti. Tembelleştirildi. Kendi kendisini tembelleştirdi. Tembel aydın, aydın olmaktan çıktı. Aydıncık oldu. Dostoyevski'nin İnsancıklar'ı gibi. Buna katkı çok oldu. Politikadan katkı geldi. Politikada bütün çözümler "tek yollu" oldu. Birisi "daha çok öldürmek" dedi. Bir diğeri "ille de DGM" dedi. Bir başkası "her zaman güvercin uçurmak" dedi. "Biz" ise hep birlikte "yaşasın işçi sınıfımız" dedik. "Biz seni çok severiz!" Ancak sevgide şiddet ve işçi sınıfına ilgide tenkit olmadığı için "yaşasın işçi sınıfımız" sermayeyi seçti ve Aydıncık arkadan bakakaldı. Şöyle dedi: "Hayır Varenka, yarın kalkacağım, yarına kadar iyileşirsem kalkarım! Kendimi arabanızın tekerlerinin altına atacağım, ama sizi bırakmayacağım!"

"Tek yollu" çözümlerin heyecanı ile düşünme unutuldu. Fakat katkı bundan ibaret olmadı. 1960 yıllarının başında Türkiye üzerine yazılar ve araştırmalar heyecan yaratıyordu. O kadar ki, 1923 İzmir İktisat Kongresi'ni yeniden basmak bile, yaratılan ilgi ile, basana daha sonraki yıllarda bir bakanlık sağladı. Sonra "abç" dönemi başladı, "altını ben çizdim." Türkiye'nin ilericileri Marx, Engels, Lenin ve Stalin' i okumaya başlarken bir de altını çizme alışkanlığı edindiler. Neden o cümleyi çizdiler de bir sonraki cümleyi çizmediler, kimse bilmez. Ancak bu her iki dönemin de bir heyecanı ve yaratıcılığı vardı. Yeni kaynak bulmak veya altı çizilecek cümle araştırmak da heyecanlıdır. Fakat bundan sonraki dönemde, son on yılda, enternasyonalizmi keşfetme heyecanı ile sosyalizmi kurmuş ülkelerde daha çok sendika kurslarında kullanılmak üzere hazırlanmış el kitapları, temel kitapların yerini aldı. Tembelleşme başladı. Basit cümlelerle basit gerçekler, temel kitapların yerini aldı.

Ancak en büyük katkı sanattan geldi. Saz, tek duyulan ses oldu. İlerici kulaklar klasik batı müziğine kapandı. Popülizmin yedi başlı canavar olduğu bir kez daha ortaya çıktı. Anadolu köylerinin yeteneksiz âşıklarının yerini son on yıl içinde, üniversiteliler aldı. Hep birlikte tembellik yarışına ve işin en kolayına kulaklar katıldı. Sazı çok büyük ustalıkla kullanan, sesi çok büyük ustalıkla dinlenen belli sanatçıların dışında bir "sömürü müziği" müzik zevkini körleştiren bir geçim yolu oldu.

"Devrimci Romanın" Formülü

Sazdan da büyük katkı, edebiyattan geldi. Tiyatroya haksızlık etmemek gerek, en büyük katkı tiyatro ile birlikte edebiyattan geldi. Okuyucuyu tembelleştiren ve giderek de ahmaklaştıran köy romanından sonra "devrimci roman" geldi. Öykü ya da roman yazmak, çok fazla para getirmese de, en kolay mesleklerden birisi oldu. Maoculuk gibi bir iş. İstenilen bir yaşta, istenilen zamanda, hiçbir hazırlık olmadan, hiçbir birikime gerek görülmeden girilen bir meslek oldu. Çünkü "devrimci roman" bir formüle kavuştu.

Şimdi iş kolay. Formül veya reçete var. "Bir devrimci roman" mutlaka 1961 - 1971 Türkiye İşçi Partisi ile başlamalı. Çünkü hemen hemen ve fiilen herkes TİP ile başlıyor. "Bir devrimci roman" için yüz gram TİP gerekiyor. Yetmiş gram da Dev - Genç. Sonra seksen gram da kır

ya da kent gerillasına yataklık. Etti iki yüz elli gram. Buna yüz gram da varlıklı ailelerin bunalmış kızlarını koymak gerekli. Yatağa kolay giren türden olmalı. Yüz elli gram da Henry Miller'in Seksus- Neksus-Pleksus serisinden ödünç alınırsa bir "devrimci roman" yazılmış olur. Bu beş yüz gramlık ya da beş yüz mumluk roman demek.

Herkes okuyabilir. Tabii herkes yazabilir. İçinde seks var. Yaygın olmayan türleri de. Dil bilen bunalmış, bunalımını patlatacağı yeri bilmeyen kızlar da var. Romanın seksen gramlık yataklık bölümü, roman yazarına, çok büyük özgürlük ve yaratıcılık olanağı getirir. Yataklık ev, bir gecekondu kızının evi olabilir. Buradan hapishaneye uzanan, türlü güçlükleri yenerek ve sadakatle mahpuslara yemek taşıyan devrimci kızın aşkı doğabilir. Bu aşk mutlaka aftan sonra bir partide devam eder. Yataklık ev, ya da, iyi bir servet bırakarak erken ölen

"İşçi sınıfımız, biz seni çok severiz. Seni öncü sayarız, senin peşinden Demirel'e ya da Ecevit'e gideriz." Bu tembelliktir ya da ahmaklıktır. Aydıncıklar'ın işidir. Aydın, aydıncık değildir. Çoğalmak ister. Ama aydın yalnız da kalır. Kalabalığa tapmaz. 1977 yılı 1 Mayıs'ında Taksim Alanı'na işçi sınıfından yarım milyon toplandı. Ama 1977 Haziran ayında işçi sınıfı adayları beş bin, 1977 Aralık ayında ise, en fazla on bin kadar oy aldı. 1977 yılında beş bin ya da on bin, yarım milyondan çok daha değerlidir.

ve böylece devrimci harekete ve tabii devrimci romana hizmet eden bir burjuvanın, vücudu hâlâ genç, karısının evi olabilir. Burada da inanılmaz bir hızla doğan ilişki de, bir başka partiye kadar gider. Burada uzatmaya gerek yok. Ama "devrimci roman" yazarı istediği kadar uzatabilir. Tek sınırlama "yaşasın işçi sınıfımız" tarafından seçilen ve desteklenen Ecevit'in uyguladığı kâğıt sıkıntısından gelebilir. Ancak "devrimci roman" yazarı da, işçi sınıfını çok sevdiği için ve işçi sınıfını yalnız bırakmayarak Ecevit' in yanına kadar gittiği için buna katlanır.

Okuyucu da katlanır. Bu, bir gazeteci cümlesi kadar renksiz, titreşimi olmayan, imajlardan yoksun cümlelerin yan yana getirilmesinden oluşan bu edebiyat eserini okur. Her yerde okur. Kahvede okur, trende okur. Eğer otomobil kullanıyorsa kırmızı ışıkta durunca da okur. Çünkü bu roman, her yerde

ve her sayfasından başlanarak okunabilir. Çünkü bu tür romanların başı ve sonu olmaz. İsteyen istediği yerden okur. Aslında bu tür romanları hiç kimse okumaz. Herkes göz gezdirir. Göz gezdirme okumanın yerini alır. Kırık bir sazın eşlik ettiği saz, müziğin yerini alır. Sendika kursları için hazırlanmış el kitapları ekonomi politiğin klasiklerinin yerine geçer. "Yaşasın işçi sınıfımız" çığlıkları, işçi sınıfını iktidara getirerek yaşatmanın yollarını düşünüp araştırmanın yerini alır. Tek kelime ile tembel ve ahmak, aydının yerine geçer.

Afşar Timuçin'in Nâzım Hikmet Kitabı

Kolaycı ve kolayı seven bir okuyucu ortaya çıkar. Çıktı da. Edebiyat öğretmeni "Yavrum, Nâzım'ı anlat" diye sormaya başlar. Öğrenci "Nüzhet Hanım ile evlendi" diye söze başlar. "Sonra yavrum?" Sonra cevap da devam eder: "Türkiye'de iki kez daha evlendi." Öğretmen sordukça cevap devam eder: "Yurtdışında da evlendi." Öğretmen dinler, öğrenci bir etrafına bakar ve mahcubiyetini yendikten sonra "Evlenmeden de sevdi" diye devam eder. "Bursa hapishanesinde de sevdi." Öğretmen kendi bilgisinin aynısının öğrencisinde olduğunu görür ve sevinir. "Biraz da başka yanlarından söz et, yavrum." Cevap devam eder: "Zekeriya Sertel'i hiç sevmezdi, ama Kemal Sülker'i çok severdi." Bu minval üzere. Öğrenci on numara alır. Herkes bildiğini birbirine aktarır.

Gerçekten utanılacak bir durum. Türkiye aydınının onuru, büyük mücahit Nâzım Hikmet için yazılanlar ve bilinenler bundan ibaret. Tembel ve ahmak okuyucu,

Romantika, Nâzım'ın en şanssız ve çapsız eseri olsa gerek. Ama Kemal Tahir'in "en büyük edebiyat eseri" olan Nâzım Hikmet'in hapishaneden Kemal Tahir'e yazdığı mektuplar. Bir başucu kitabı. Ama tembel ve ahmak okuyucuya pek cazip gelmiyor. İstisnaların ikincisi Afşar Timuçin' in yazdığı Nâzım Hikmet kitabı. Felsefi birikimi de dahil Nâzım'ın ne bildiği ve nasıl düşündüğü konusunda son derece saygıdeğer, onurlu ve büyük bir adım. Büyüklüğü ilk olmasından ileri geliyor. Ancak tembel ve ahmak okuyucu pek ilgi duymuyor.

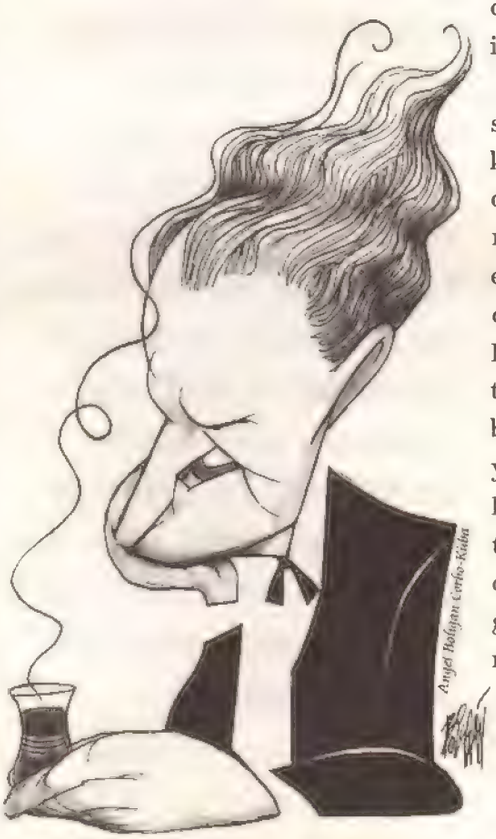

Nâzım'ın kimlerle yatıp kimlerle kalktığını çok iyi biliyor. Ama Nâzım'ın ne bildiğini bilmiyor. Merak etmiyor. Nâzım'ın şiir, edebiyat ve sanat hakkındaki görüşlerini merak etmiyor. Nâzım'ın sadece yatıp kalktığı için Nâzım olduğunu sanıyor. İki istisnası ile Nâzım hakkında çıkmış olan kitapların bu düzeyde olması ne kadar utandırıcı! İki istisna ile. İstisnaların birisi, çok şükür, yine Nâzım'a ait. Otobiyografik romanı olan "Romantika" değil. Romantika, Nâzım'ın en şanssız ve çapsız eseri olsa gerek. Ama Kemal Tahir'in "en büyük edebiyat eseri" olan Nâzım Hikmet'in hapishaneden Kemal Tahir'e yazdığı mektuplar. Bir başucu kitabı. Ama tembel ve ahmak okuyucuya pek cazip gelmiyor. İstisnaların ikincisi Afşar Timuçin' in yazdığı Nâzım Hikmet kitabı. Felsefi birikimi de dahil Nâzım'ın ne bildiği ve nasıl düşündüğü konusunda son derece saygıdeğer, onurlu ve büyük bir adım. Büyüklüğü ilk olmasından ileri geliyor. Ancak tembel ve ahmak okuyucu pek ilgi duymuyor.

Kolayı seven kolay okuyucu, bu sistemi yarattı. Türkiye edebiyatı kendi yarattığı okuyucunun altında eziliyor. Başkaldırmak mecburiyetinde. Türkiye edebiyatı, kendi eseri olan bu kolayı seven kolay okuyucuya başkaldırmak zorunda. Kurtulmak için. Gelişmek için. Kurtulmak ve gelişmek için mutlaka başkaldırmak gerek. Türkiye edebiyatı, kendi eserinin altında eziliyor. Bu ilk defa mı oluyor? Kendi yarattığı eserin altında ezilmek ilk defa olmuyor. İnsanlığın başına ilk defa gelmiyor. İnsanoğlu ilk sanat eserinin altında da ezildi. Soyutlama ve imajlarla ifade etme anlamında insanoğlunun ilk sanat eserlerin-

den birisi "Tanrı" oldu. İnsanoğlu, kolektif olarak ve büyük bir estetik eylem olarak, Tanrı'yı yarattı. Tanrı'yı tüm güzellik ve iyiliklerin tek kaynağı olarak yarattı. Zavallı insanoğlu, bir süre sonra, kendi elleriyle yarattığı Tanrı karşısında ezildi. Tanrı, insanoğlunu ezmek için kullanıldı.

Aydının Sevgisinde Şiddet, İlgisinde Tenkit Vardır

Buraya kadar güzel. Ancak fetişizm kavramının güzelliği ve üretkenliği burada kalmıyor. İnsanoğlu, ilk büyük ve kollektif estetik eylem ile, Tanrı'yı yarattı. Doğa ve toplumdaki tüm çirkinlik ve kötülüklerin karşısına Tanrı'yı koydu. İlgi duyan ve seven Tanrı'yı koydu. Ama Tanrı'nın sevgisine şiddet de koydu. "Tanrı çarpsın" kavramı bu yüzden çıktı. Tanrı, Makar Devuşkin değildir. Sevgisinde şiddet var. Çarpar. İlgisinde şiddet var. Kaşlarını çatar. Her yerde hazır ve nazır. Görür ve kaşlarını çatar. İnsanoğlu böyle bir Tanrı yarattı. Fakat daha sonra Tanrı gidip fetiş gelince ve kendisini yaratanları ezmeye başlayınca, Tanrı ile insanoğlu arasına, Hristiyanlıkta resmen, İslamda fiilen ruhban sınıfı girdi. Din esnafı girdi. Fetişi, kendi geçimlerinin ve arada bir uçağa binip Tanrı katına çıkmanın silahı haline getirdiler. Karşılaştıklarında, bilmedikleri için, karakola götürecekleri iyilik ve güzelliklerin anahtarının kendilerinde olduğunu ilan ettiler. Geçimlerini sürdürmek için.

Bıkov ya da Bekov, Varenka'yı aldı. Makar, "Kendimi arabanızın tekerleklerinin altına atacağım, ama sizi bırakmayacağım" diyor. Ancak ruhban sınıfının, din esnafının ya da politika esnafının arabasının devamlı yürümesi için arabanın tekerleklerinin altına kimsenin atılmaması gerekiyor. Bunun için de tüm müminlerin, tüm inananların tembel ve ahmak olması gerekiyor. Makar Devuşkin, o güzelim mektupların yazarı, tembel ve ahmaktır. Aşkında şiddet, ilgisinde tenkit yoktur. Bu yüzden arabanın önüne atılmıyor. Varenka sevmediği yere gidiyor. "Duygusuz karılarla cahil, sarhoş heriflerin" yaşadığı, Bıkov ya da Bekov denilen adamın yanına gidiyor.

Buna engel olmak gerek. Tembelliğe ve ahmaklığa son vermek gerek. "İşçi sınıfımız, biz seni çok severiz. Seni öncü sayarız, senin peşinden Demirel'e ya da Ecevit'e gideriz." Bu tembelliktir ya da ahmaklıktır. Aydınların değil Aydıncıklar'ın işidir. Aydın, aydıncık değildir. Çoğalmak ister. Ama aydın yalnız da kalır. Kalabalığa tapmaz. 1977 yılında İstanbul'da Demirel ve Ecevit milyonların oyunu aldı. 1977 yılı 1 Mayıs'ında Taksim Alanı'na işçi sınıfından yarım milyon toplandı. Ama 1977 Haziran ayında işçi sınıfı adayları beş bin, 1977 Aralık ayında ise, en fazla on bin kadar oy aldı. 1977 yılında beş bin ya da on bin, yarım milyondan çok daha değerlidir. Aydın bunu bilir. Aydıncıklar ise başkasını.

"İşçi sınıfımız, biz seni çok severiz. Ama kendimize de güveniriz. Senin hatırın için ve seninle beraber olmak için sermayenin yanına gitmeyiz. Sermayeden uzak yalnızlığımızı çok severiz." Aydın bunu söyler. Ancak kolay okuyucu, aydıncıklar, Makar Devuşkin, bunu söyleyemez. Çünkü sevgilerinde şiddet, ilgilerinde tenkit yoktur. Çünkü Makar Devuşkin'in kendisine hiç güveni yoktur. Makar bir ahmaktır.

Edebiyat, bugün, kolay okuyucuyu aşmak zorundadır. Tembel ve ahmak okuyucuyu yenmek zorundadır. Bunun için, bir süre için de olsa yalnızlığa razı olmak zorundadır. Edebiyatta, bugün, en büyük devrim budur. Devrimciler, bir süre yalnızlığa alışmalıdır. Sonra arkası gelmeye başlar.

Başladı bile.

BİLİMSEL TERİMLERLE HİPNOZ YARATMAK: YILDIZ ECEVİT

Taylan Kara

Sosyal bilimler literatürü ne yazık ki bu türden gülünçlüklerle doludur. Bir felsefi görüşü savunmak için matematikten örnek verilir; ancak verilen örneğin savunulan görüşle uzaktan yakından ilgisi yoktur. Bir siyasal tavır savunulurken keyfi ve yanlış biçimde fizikten örnekler verilir. Bu şekilde doğa bilimlerini suistimal edenlerin en büyük dayanağı, okurlarının o konudaki bilgisizliğidir.

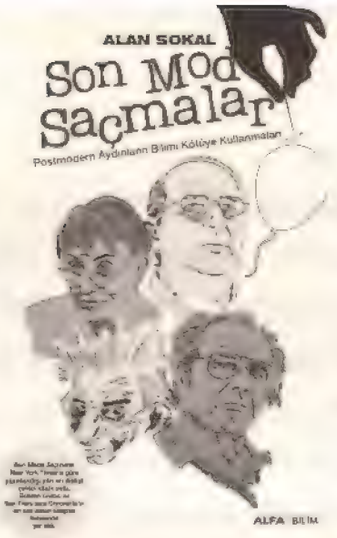

Herhangi bir konuda ortaya atılan bir tezi güçlendirmek için bilimin saygınlığından faydalanma uğraşına çok sık rastlanır. Özellikle sosyal bilimler alanında öne sürülen bir tezi, doğa bilimlerinden ve matematikten yardım alarak savunmanın amacı, okurun gözünde bu tezleri daha inandırıcı hale getirmektir.

Ancak bu yöntem kazançlı olduğu kadar da risklidir. Çünkü her şeyden önce yardım aldığınız bilim disiplinini yeterince bilmeniz gerekir. Aksi takdirde görüşlerinizi güçlendireceğiniz yerde komik duruma düşebilirsiniz.

Sosyal bilimler literatürü ne yazık ki bu türden gülünçlüklerle doludur. Bir felsefi görüşü savunmak için matematikten örnek verilir; ancak verilen örneğin savunulan görüşle uzaktan yakından ilgisi yoktur. Bir siyasal tavır savunulurken keyfi ve yanlış biçimde fizikten örnekler verilir. **Bu şekilde doğa bilimlerini suistimal edenlerin en büyük dayanağı, okurlarının o konudaki bilgisizliğidir.**

Bu o kadar yaygın ve o kadar pervasızca yapılmaktadır ki 1996'da Alan Sokal bu tutumu eleştirmek için bu tipte düzmece bir makaleyi alanında prestijli bir dergiye yollayıp kabul edilmesini sağlamıştır. A. Sokal'in *"Aşılan Sınırlar: Kuantum Kütleçekiminin Dönüşümsel Bir Betimlemesine Doğru"* adlı uydurma makalesi, bilimsel olarak tamamen anlamsız bir postmodern çorbaydı.[1]

A. Sokal'ın Jean Bricmont ile birlikte yazdığı "Son Moda Saçmalar, Postmodern Aydınların Bilimi İstismar Etmesi" adlı kitapta postmodern düşünürlerin metinlerinde bilimsel terimlerin ne kadar ilgisiz, yanlış ve keyfi kullanıldığının birçok örneği vardır.[2] Lacan'dan Kristeva'ya, Deleuze'den Baudrillard'a son derece saygın, dünyaca ünlü düşünürlerin bilimsel terimleri ne kadar bilgisizce ve gülünç bir şekilde kullandıklarını gör-

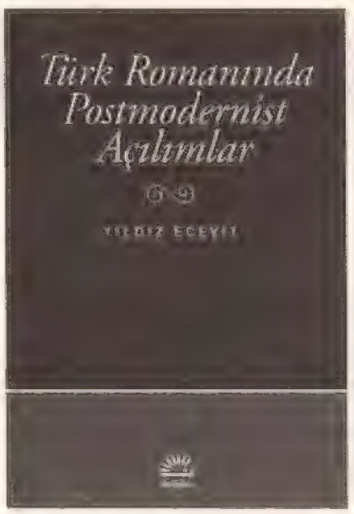

Yıldız Ecevit'in yaptığı sözle hokus pokustur. Okur, "görecelik", "çekirdek içi fizik", "nükleer", "kuantum" vs. sözcüklerini görünce "vaaav, bu metinde keramet var" diyecektir. "Masalsı bir dünya" diye yazsa, bu etkiyi oluşturamayacağından görüşünü bilim terminolojisinden cımbızlanmış kavramlarla, ilgili-ilgisiz bir laf salatası içinde sunmuştur.

mek için bu kitap mutlaka okunmalıdır.

***

Bu konuda Türkiye'den de birçok örnek verilebilir. Bu örneklerden biri de Prof. Dr. Yıldız Ecevit'in **"Türk Romanında Postmodernist Açılımlar"** adlı kitabıdır.[3]

***

Türkiye'de birçok üniversitede kaynak olarak önerilen ve ders kitabı olarak okutulan bu kitap, yazarın kendi tezlerini kanıtlamak için doğa bilimleri terimlerini yalan yanlış ve yersiz kullanmasının tipik örnekleriyle doludur.

Kitaptan bazı örnekler verelim:

"Darwin'in kalıtım teorisi ve Auguste Comte'un pozitivizmi akılcı düşüncenin bilim ve felsefedeki doruklarıdır."[4]

"Comte'un pozitivizmi akılcı düşüncenin felsefedeki doruğudur"...

"Darwin'in kalıtım teorisi akılcı düşüncenin bilimdeki doruğudur"...

Yıldız Ecevit, hakkında hiçbir fikri olmadığı böyle ifadeleri sık sık kitabında kullanır. Kafasına göre "doruklar" ilan eder.

Bu kısacık cümledeki yanlışlar cümleden dışarı taşmaktadır; bu nedenle tek tek inceleyelim:

"Darwin'in kalıtım teorisi".

Charles Darwin öldüğünde kalıtım bilimi henüz emekleme aşamasındaydı. G. Mendel meşhur bezelye deneylerini yeni yayımlamıştı. Bırakalım bugün için geçerli bir genetik teorisini, "genetik" sözcüğü bile ilk olarak Darwin öldükten 23 yıl sonra kullanılmıştır. Darwin'in "kalıtım teorisi" diye kastedilen Darwin'in bu konuda bilinen tek fikri olan "pangenezi" ise bunun tarihi önemi dışında hiçbir geçerliliği yoktur.[5]

Kısacası Y. Ecevit'in "bilimin doruğu" dediği şey, "doruk" olmadığı gibi "bilim" bile değildir.

"Bilimin doruğu Darwin'in kalıtım teorisi" ifadesinde:

Y. Ecevit'in kastettiği bilimsel doruk

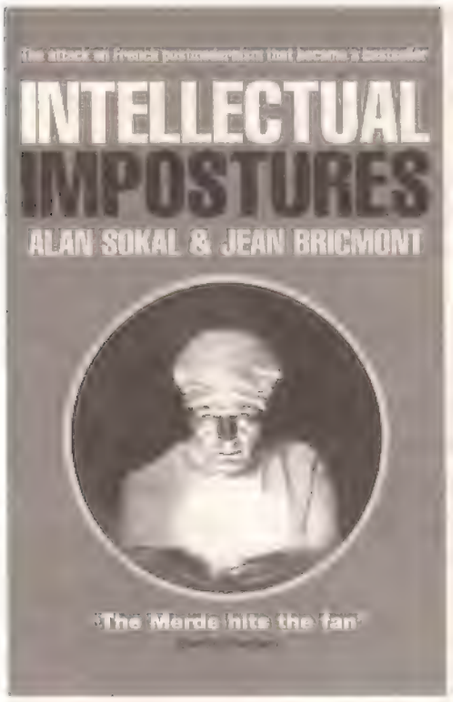

Kısacası Yıldız Ecevit'in "bilimin doruğu" dediği şey, "doruk" olmadığı gibi "bilim" bile değildir. "Bilimin doruğu Darwin'in kalıtım teorisi" ifadesinde: Y. Ecevit'in kastettiği bilimsel doruk "kalıtım" ise bu Darwin'in değildir. Y. Ecevit'in kastettiği bilimsel doruk "Darwin" ise bu "kalıtım teorisi" değil "evrim teorisi"dir. Y. Ecevit büyük bir ihtimalle kalıtım ile evrimi birbirine karıştırmaktadır.

"kalıtım" ise bu Darwin'in değildir.

Y. Ecevit'in kastettiği bilimsel doruk "Darwin" ise bu "kalıtım teorisi" değil "evrim teorisi"dir.

Y. Ecevit büyük bir ihtimalle kalıtım ile evrimi birbirine karıştırmaktadır.

***

Y. Ecevit'in cümlesinde geçen bir diğer iddia da şudur:

"Comte'un pozitivizmi akılcı düşüncenin felsefedeki doruğudur"...

Burada uzun uzun pozitivizm, Comte ya da akılcı düşünceden söz etmeyeceğiz. Sadece bir alıntıyla yetinelim.

Prof. Dr. Mary Pickering, August Comte hakkındaki kitabında şunları yazar:

"Comte'a göre akıl, deneyime başvurmadan tek başına yeterli bir kaynak değildir. Bu anlamda *Comte ne sadece saf akılcılığı ne de saf deneyciliği tek başına yeterli görür."*[6]

A. Comte'un pozitivizmi akılcı düşüncenin felsefedeki doruğu ise Descartes, Leibniz, Spinoza nesidir? A. Comte, Descartes ya da diğer rasyonalist filozoflar ile karşılaştırıldığında "akılcılığın doruğu" olarak adlandırılabilecek en son kişidir.

Kısacası *"Darwin'in kalıtım teorisi ve Auguste Comte'un pozitivizmi akılcı düşüncenin bilim ve felsefedeki doruklarıdır."*

cümlesini yazabilmek için kişinin Darwin'den, kalıtımdan, bilimden, Comte'tan ve akılcı düşünceden tamamen habersiz olması gerekir.

***

Y. Ecevit'ten diğer bir alıntı:

"Capra bilim ve mistisizmi 'insan ruhunun ayrılmaz iki bildirimi' olarak adlandırır ve yeni dünya görüşünün '*mistik sezgi ve bilimsel analiz arasında dinamik bir oyunu' gerektirdiğinden söz eder.*

Bohm, Pribram, Capra, Sirac gibi fizikçiler, evrendeki yeni enerjilere açılmaktan dem vururlar."[7]

Yıldız Ecevit, hiçbir referans vermeden bir cümlede tespih tanesi gibi bu isimleri sayınca okurun hemen ikna olacağını düşünmektedir.

Kaç okur "Bu isimler kim?" diye araştıracaktır ki?

"Evrendeki yeni enerjilere açılmak" ne demektir, bu kişiler bunu nerede söylemiştir, bu kişiler gerçekten böyle mi söylemiştir? Bunların bir önemi yoktur. Bir edebiyat kuramı kitabında böyle isimleri "herkesin bildiği gibi" havasında ve "şu tuzluğu uzatır mısınız?" doğallığında yazdığınızda, okur bu bilgi yüküne itiraz edemeyecektir. Çok büyük bir olasılıkla bu isimlerden Y. Ecevit'in de haberi yoktur ve muhtemelen okuduğu tek kaynak Fritjof Capra'nın kitabıdır.

Sözü edilen "Pribram" Karl Pribram ise bir fizikçi değil psikiyatr-sinirbilimcidir.

Fritjof Capra'nın görüşü, kuantum fiziğinden çıkarılan sayısız yorumlardan sadece biridir. Bu, fiziğin kabul edilen, yerleşmiş veya kanıtlanmış bir yorumu da değildir.

Bu yorum gibi onlarca farklı yorum vardır; "aslında hiçbir şeyin var olmadığını" söyleyenler bile vardır.

Sirac'ın kim olduğu belli değildir. Fizikçi Dirac ile karıştırılmış olma olasılığı bile vardır.

Y. Ecevit, bir kitapta gördüğü isimleri araştırmadan, detaylarını bilmeden art arda sıralamakta ve okurun ikna olmasını beklemektedir.

***

Kitaptan diğer bir alıntı:

"Heisenberg, çekirdek fiziğinde parçacığın hızı ile konumunun aynı anda ölçülemediğini, hızlanan parçacığın ortadan kaybolduğunu söyleyerek maddeye belirsizlik katmış, onu aşkın bir boyuta taşımıştır."[8]

Hızlanan parçacık ortadan kaybolmaz, parçacığının hızı arttıkça konumunu saptamak güçleşir.

"Maddeyi aşkın boyuta taşımak" ne demektir? Madde neyi aşmıştır, "aşkın boyut" neresidir?

Böyle muğlak ve ucu açık ifadelerle yaratmak istediği şey "fizik hipnozu"dur.

Doğa bilimi terimleriyle hipnoz yaratmak, Y. Ecevit'in sık sık başvurduğu bir tutumdur. Hasan Ali Toptaş ile ilgili bir belgeselde Hasan Ali Toptaş'ın edebiyatıyla ilgili şu cümleyi söyler:

"Modernizm ve postmodernizmin biçimci koridorlarından geçerek, hatta daha da ötesi ***modern çağcıl çekirdek içi fiziğin görecelik gibi öğeleriyle*** bütünleşen masalsı bir dünya kurmuştur."[9]

Bu bir laf salatasıdır. Görüşünü açıklarken "modern çağcıl çekirdek içi fiziğin görecelik gibi öğeleriyle bütünleşen" diyerek okuru ne olduğu belirsiz bir alana çekmekte, bir gizem sunmaktadır. "Çağcıl çekirdek içi fiziğin görecelik gibi öğesi" ne demektir? Kastedilen Einstein'in görelilik kuramıdır; ancak Einstein'ın görelilik kuramı çekirdek içi fizikte geçerli olan bir kuram değildir.

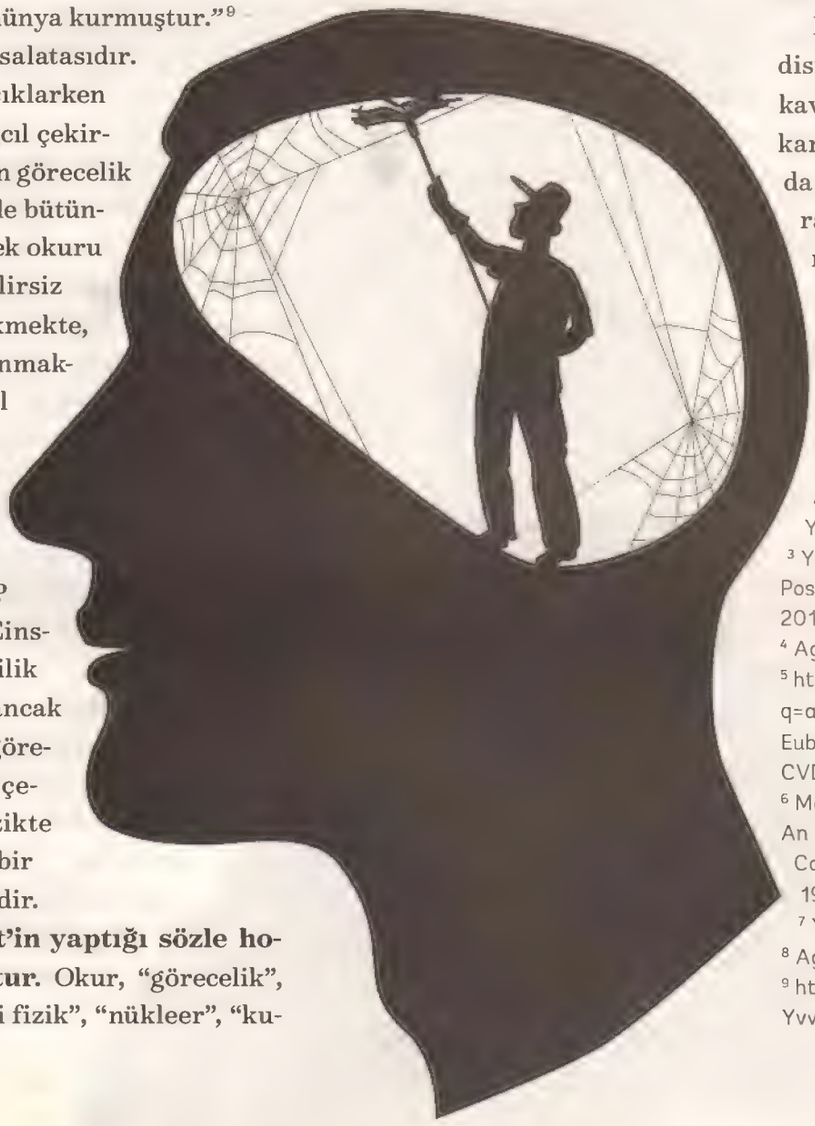

Y. Ecevit'in yaptığı sözle hokus pokustur. Okur, "görecelik", "çekirdek içi fizik", "nükleer", "kuantum" vs. sözcüklerini görünce "vaaav, bu metinde keramet var" diyecektir. "Masalsı bir dünya" diye yazsa, bu etkiyi oluşturamayacağından görüşünü bilim terminolojisinden cımbızlanmış kavramlarla, ilgili-ilgisiz bir laf salatası içinde sunmuştur.

***

Sosyal bilimlerle ilgili bir önyargı

Bir edebiyat, felsefe ya da sosyoloji metninde "kuantum", "Gödel", "Heisenberg", "Einstein" , "Relativite" vs. sözcükleri görürseniz %90 olasılıkla orada:

En iyimser olasılıkla YANLIŞ, büyük olasılıkla YANLIŞ BİLE OLMAYAN bir cümle,

bir bilim cahili,

topluma pazarlanmaya uğraşılan bir düşünce ya da yazar vardır.

Bu sözcükler, okurların bilimsel şüpheciliğini kuşanması gereken parolalardır.

Elbette terim ve kavramların disiplinlerarası kullanımı, birçok yönden zenginleştirici olabilir. Bir disiplinden alınan bir kavram bir başka alanda sıçratıcı ve derinleştirici bir kavrayış sağlayabilir. Ancak kullandığımız bu kavramların ne olduğunu bilmek, kulaktan dolma bilgilerle yetinmemek, yukarıdaki örneklerde olduğu gibi keyfi kullanmamak gerekir. Başka bir disiplinden getirilerek metne aktarılan bu terim ve kavramları açıklamak, yazarın yükümlülüğüdür.

Bir sosyal bilimler metninde, bu disiplinle ilgisi olmayan bilimsel bir kavram ya da terim görüldüğünde, karşısında hipnotize olmamak ya da altında ezilmemek için bu kavram-terimlerin metinle ilişkisi mutlaka sorgulanmalıdır.

---

[1] http://www.wiki-zero.co/ index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvQWxhbl9Tb2thbA

[2] Alan Sokal, Jean Bricmont, Son Moda Saçmalar, Postmodern Aydınların Bilimi İstismar Etmesi. Alfa Yayınları, 2013, İstanbul.

[3] Yıldız Ecevit, Türk Romanında Postmodernist Açılımlar, İletişim Yayınları, 2013, İstanbul.

[4] Age, s.26.

[5] http://www.wiki-zero.co/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvS2FsJUM0JUIxdCVDNCVCMW1fYmlsaW1p

[6] Mary Pickering, Auguste Comte: An Intellectual Biography. Volume 1. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.

[7] Yıldız Ecevit, age, s.211-212.

[8] Age, s.27.

[9] https://www.youtube.com/watch?v=5rAf_Yvvjew (37:00 sn.)

TÜRKMENLERİN BÜYÜK ŞAİRİ FUZÛLÎ

(BİR YÖNTEM ÖNERİSİ: METİN NE SÖYLÜYOR?)

Turan Alptekin

Gerek Hadîkatü's-süedâ'dan, gerek Farsça divânının önsözünden ana dilinin Türkçe olduğunu öğrendiğimiz Fuzûlî, bugün, Türkiye dışında, Âzerbaycan'da, Irak'ta onu seven Türkmenlerin lehçeleriyle sevgi ve coşku ile okuna gelmektedir. Ve bugün Türkiye, değil okumak, Fuzûlî'yi tanımayan bir çoğunluk ülkesi durumuna gelmiş bulunuyor. Bu unutuş yalnızca, dil ve dünya görüşü ile bu şiirin çağının geçmiş olması ile açıklanabilir mi?

"İçmişti Fuzûlî bu alevden,
Düşmüştü bu iksîr ile Mecnun
Şiirin sana anlattığı hâle."
(Ahmet Haşim)

Fuzûlî, edebiyatımızın da en büyük şairlerinden biridir: Anadolu Türk edebiyatında Taşlıcalı Yahya Bey, Hayâlî, Bâkî, Niyâzi-i Mısrî, Nâbî, Nedîm, Şeyh Galib, Gevherî, Âşık Ömer, Dertli, Yenişehirli Avni Bey, Osman Şems, Kâzım Paşa, ve Ziya Paşa, Muallim Nâcî, ve Süleyman Nazif üzerinde etkileri, bildiklerimizdir. Şinasi de aralarında olmak üzere Abdülhak Hâmid ve Tevfik Fikret'ten Ahmet Haşim'e dek Yeni Türk şiiri de ondan etkiler almıştır.

Tevfik Fikret, "Âveng-i Tesâvîr"-de, bir şiirinde onun portresini şöyle çizmektedir: "*Gözlerinde Irak'ın yakıcı güneşi parlıyor. Bakışlarında hüzünle kendinden geçiş, alnında dehânın ışığı... Solgun dudakları ayrılık şarkıları ile titremede. Onun şiirlerinde görünen, işte bu sevdalı yüzdür: Bu çehre, çehre-i gam, çehre-i muhabbettir.*"

İlk edebiyat tarihçimiz Abdülhalîm Memduh, *Tarih-i Edebiyat-ı Osmâniye*'sinde (1887) Fuzûlî'nin "*Hadîkatü's-süedâ*"sının Türk edebiyatıyla münasebeti olmadığı yargılaması ile birlikte; "Müessis-i edeb" (edebiyatımızın kurucusu) olma üstünlüğü nesirde Sinan Paşanın ise, Nazımda da Fuzûlî'nindir, şiir önce Sinan Paşada sonra da Fuzûlî'de görülür, diyordu.

Recaizade Mahmut Ekrem, *Kudemadan Birkaç Şair* (1888) adlı eserinde Tanzîmât yıllarında *Leylî vü Mecnun*'un konusunun sahneye konduğunu söylüyor. 1863 yılında Gedikpaşa Tiyatro-yi Osmânîde oynanan yedi perdelik oyunun 1865'te ikinci kez sahneye konduğunu Abdülbaki Gölpınarlı'dan öğreniyoruz.

Süleyman Nazif'in 1926'da yayımlanan monografisi yeni yönetimin de Fuzûlî'yi benimsediğini göstermededir.

En son, günümüz yazarlarından Oğuz Atay (Ölm.1977),. *Bir Bilim Adamının Portresi*'nde hocası Profesör

Mustafa İnan'ın portresini çizerken, Fuzûlî'nin çağdaş insan üzerindeki etkilerini de görmemize yardımcı oluyor.

Gerek *Hadîkatü's-süedâ*'dan, gerek Farsça divânının önsözünden ana dilinin Türkçe olduğunu öğrendiğimiz Fuzûlî, bugün, Türkiye dışında, Âzerbaycan'da, Irak'ta onu seven Türkmenlerin lehçeleriyle sevgi ve coşku ile okuna gelmektedir. Ve bugün Türkiye, değil okumak, Fuzûlî'yi tanımayan bir çoğunluk ülkesi durumuna gelmiş bulunuyor. Bu unutuş yalnızca, dil ve dünya görüşü ile bu şiirin çağının geçmiş olması ile açıklanabilir mi?

Fuzûlî'yi Yüzyıllardır Perdeleyen Dışlama

Şiirine eğildiğimizde kendimizi,

"Tâ nigâhım basa bâşım üzre gâhî bir kadem
Ey musavvir rehgüzârı üzre çek timsâlimi"
(Ey resmimi yapacak olan!, resmimi sevgilinin yolu üzerine yerleştir ki
sevgili bazan başım üstüne basarak geçsin ve resmim, öyle görünsün)

dizeleriyle, on beşinci yüzyıl Asya nakkaşlarından birinin bir eseri önünde buluyoruz. Yaşam bir nakkaşın eserine sığacak biçimde, küçülmüş şair ve sevgilisi, bir pencereden bakar gibi baktığımız bir dünyaya sığdırılmıştır. Bu soyutlama, bütün Divan şiirinin temel özelliği olarak şiire bir çeşit "animasyon" görünümü kazandırmadadır. Fuzûlî, başka minyatürlerinde, serviler, güller, sümbüller, nerkisler arasına sevgilinin çevresinde dolaşan "itler" olarak gördüğü rakiplerini de katacaktır. Divan şiirinin "imgeler" dünyasına bir minyatür gibi bakmadıkça, onu hep yadırgayarak gelmişizdir. Minyatürün resme yükselişi Osmanlı saray şiirinin yükselişi ile olacaktır. Tanpınar, Bâkî'nin bir gazelini Yahya Kemal'in "Sonbahar" kompozisyonuyla karşılaştırılmaya değer buluyordu.

Bu zengin "imge"ler şairini öbür divan şairlerinden ayıran ve onu bizim de yakınlarımız olan Türkmenler arasında, büyük bir sevgiyle okunur kılan nedir?

Fuzûlî'nin şîî inançlı olduğunda, Köprülü'den Gölpınarlı'ya dek, şairin *Matla'ü-l-i'tikad* adlı arabca risalesi ile Kâtib Çelebi'nin "*Hukemâ ve İmâmiyye mesleğine göre kelâm'a ait bir risâle*" tanımına dayanıldığı anlaşılan tam bir görüş birliği olduğunu görüyoruz. Bununla birlikte simgesel içeriği II. Bayezid ve Şah İsmail olan *Beng ü Bâde*'nin Şah İsmail'e sunu olması, Fuzûlî'nin şîî öğretiden önce kızılbaş Türkmen toplulukların şairi olduğunu düşündürmektedir: Eserin yazılış tarihinde (1523) Şah İsmail'in sağ ve Safevîlerin şâhı olduğunu biliyoruz. Şah İsmail'in ölümünden on yıl sonra Kanuni Sultan Süleyman Bağdat'ı Safevîlerden alacak ve kentle birlikte şair de Osmanlı hükümdarına bağlanacaktır. Fakat ancak *Şikâyet-nâme*'sinde anlattığı düzeyde: "İlk edebiyat tarihçimiz Abdülhalîm Memduh'un *Tarih-i Edebiyat-ı Osmânî*'sinde (1887), Peygamberden evlâd-ı Resûl'e, nebîlerin ve velîlerin eziyet ve şehâdet söylenceleri, yaşamları, Oniki İmam'ın, yaşam öyküleri, yer yer manzum parçalarla birlikte Muharrem ayının on ve onbirinci gecelerinde (Şâm-ı Garîban) okunmak için yazılmış risalesinin, Türk edebiyatı ile hiçbir ilgisi yoktur yargısı, açık bir dışlamanın yakın yüzyıla dek geldiğini göstermededir.

"Melâmet", Horgörü Çemberinde

Fuzûlî'nin şiirinde, "*melâmet*" sözcüğünün aldığı yer ve sözcüğün anlamı, bunun için incelemeye değer olacaktır. İşte, onlardan birkaçı:

Bî- sebeb sanman Fuzûlî'nin melâmet çektiğin
Bî-haberdir, meşrebin ehl-i riyâdan saklamaz
(Fuzûlî'nin melâmet çekişinin sebepsiz olduğunu sanmayın;
bilmez ve meşrebini iki yüzlülerden saklamaz)

Ucaldın kabrim ey bî-derdler seng-i melâmetden
Kî ma'lûm ola derd ehline kabrim ol alâmetten
(Ey derdsizler, kabrimi melâmet taşı ile yüceltin
ki derd ehlince, o işaretle bilinsin)

Sitem dâşı melâmet hançeri bî-dâd şemşîri
Fuzûlî her cefâ kim gelse hoşdur câna cânandan
(Zulüm taşı, kınama hançeri, haksızlığın kılıcı;
Fuzûlî, câna canan sebebiyle gelen her eziyet güzeldir)

Fuzûlî'den melâmet ihtirâzın isteyen gûyâ
Değil vâkıf dil-i sûzân u çeşm-i eşk bârından
(Fuzûlî'den melâmetten sakınmasını isteyen, sanki onun akan gözyaşını bilmiyor)

Bana eşk-i melâmet yeğ gelir sabr u selâmetten
İlâc it düşmedin sâkî mizâcım istikametten
(Bana melâmet gözyaşı sabır ve selâmetten yeğdir;
sâkî, mizâcım doğrudan ayrılmadan ilâcımı ver)

Ey Fuzûlî ben melâmet gevherinin genciyem
Ejderhâdır kim yatar çevremde zencîr-i cünun
(Ey Fuzûlî ben melâmet cevherinin hazinesiyim;
delilik zinciri çevremde yatan ejderhâdır.)
Melâmet odına yandın Fuzûlî çık bu âlemden
Terahhum kıl revâ görme ki âlem odlara yana
(Melâmet ateşiyle yandın Fuzûlî, çık bu âlemden;
Acı, dünyayı ateşte yanmaya revâ görme)

Bunlara, doğrudan "**melâmet**" teması içerikli bir "murabbâ" (dörtlü) ile, bir gazeli de ekleyelim:

*Hâsılım yok **ser-i kûy**unda **belâ**dan gayrı*
*Garazım yok **reh-i aşk**ında **fenâ**dan gayrı*

dizeleriyle başlayan bir gazeliyle de örtüşen söz konusu murabbâ, anlaşıldığına göre bir büyüğe sunudur.

Şair,

Hâsılım berk-ı havâdisten melâmet dâğıdır
*Mesnedim **kûy-i melâmet**'te fenâ toprağıdır*

dizeleriyle; kendisini kınayan ve dışlayan bir yaşam çevresinden yakınmadadır:

Şair kendisini eserinin kahramanı Mecnun'la birlikte; irfan sultanının makamı ve melâmet mekânının bekçilerinden biri olarak tanımlamaktadır: İsteği dünya olanlar "kerkes"ler (akbabalar) gibi leş beklerken, onlar, anka kuşları gibi yetinme yüksekliklerini beklerler. Yalnızlık yolcularıdırlar ve her an tehlike korkusu içinde, gâh Mecnun, gâh o, zamân içinde nöbet beklemektedirler.

"*Olayların şimşeğinden aldığım kınanma yarası ve bu kınanma beldesinde dayandığım, ölümlülük toprağıdır. İnleyen gönlüm bedenimde belâ tutsağıdır*" yakınmasıyla birlikte, durumunu şöyle betimliyor:

"*Devrin cefası, bana çektirdikleri bedenimde, canımda rahat, katlanacak bir hal, üzüntü ve sıkıntı çekecek güç bırakmadı. Eziyet seli gönlümü yıktı. Üzüntü mutlu yaşamımı, darmadağın etti. Talihimin tersine dönüşünü düşünmek bağrımı yaraladı. Sonu gelmez eziyetler beni ateşlere attı. Acı sözler tatlı canımdan usandırdı. Boşuna haykırmanın utancı içindeyim. Bir çare arayıp her yana koştum, durdum. Kimse acıyıp bana yardımcı olmadı. Çaresiz kaldım, senden insanlık dilemeye, adalet divanına adalet istemeye geldim. İnlememi duy. Sen ki adaletlisin, kavra.*

"*Fuzûlî'nin sararmış yüzündeki, kanlanmış gözlerinin yaşını; talihinin üstünü örten düşkünlük örtüsünü gör. Senin derde düşmüşünün yardımcısı ol, derdini sor. Devletli sultânım, acı; insanlıkda bulunma, iyilik etme zamanıdır*"

İkincisi,

*Nice yıllardır **ser-i kûy-i melâmet** bekleriz,*
Leşker-i sultân-i irfânız, velâyet bekleriz.

"matla"ıyla (dizeleriyle) başlayan gazeldir.

Şair kendisini eserinin kahramânı Mecnun'la birlikte; irfan sultânının makamı ve melâmet mekânının bekçilerinden biri olarak tanımlamaktadır: İsteği dünya olanlar "kerkes"ler (akbabalar) gibi leş beklerken, onlar, anka kuşları gibi yetinme yükseklikleri̇ni beklerler. Yalnızlık yolcularıdırlar ve her an tehlike korkusu içinde, gâh Mecnun, gâh o, zamân içinde nöbet bekle-

mektedirler. Ve geceleri haykırışlarla, aşk ülkesinde yol gösterici bir kale bulmayı beklemektedirler.

Cîfe-i dünya değil kerkes kimi matlûbumuz;
Bir bölük ankalarız, Kaf-i kanâat bekleriz.
Kârvân-i râh-i tecrîdiz; hatar havfın çekip
Gâh Mecnun, gâh ben devr ile nevbet bekleriz.
Sanmanız kim geceler bîhûdedir efganımız;
Mülk-i aşk içre hisâr-i istikamet bekleriz.

Burada, "kerkes" ve "cîfe" benzetmelerinin Yunus şiirlerinde karşımıza çıkışı gibi, (*Kande ki bir gevde var/Kerkesler anda üşer)* Ahmet Yesevî'de sıkça geçen "aşk" ve "melâmet" söylemlerinin de –"*İmdi Yunus'a ne gam /Âşık, melamet, bednâm-*, on üçüncü yüzyıldan başlayarak yine Yunus şiirlerinde görüldüğünü söyleyelim. Fuzuli'nin, ve öncüsü Seyyid Nesîmî'nin şiirlerinin ayırıcı özellikleri lirizm'in bu ilk büyük şaire dayanıyor olabileceğine, Yunus Emre icelememde değindim (*Bir Enel-Hak Şiiri: Yunus Emre,* 2007).

Fuzûlî'de "Kays", bir "ideal" olarak belirmekle birlikte, kendini soyutlamanın, kendini "mecnun" gibi çöllere atmanın prototipi; Türk halk islâmlığında, "aşkla ve coşku ile bağlanılan Tanrı" inancının ilk örneği, Türk halk islâmlığının sözlü geleneklerinden birinde, babası Zekeriya'nın vaazından sonra nasıl kendinden geçtiği ve kendini nasıl topluluktan ayırdığını öğrendiğimiz Yahya Peygamberin yaşamında karşımıza çıkıyor:

"*Yahyâ feryâd eyledi ol kavmın ortasından çıktı bir palas geyer idi pâre pâre eyledi yazıya gitti, ağlar idi*" ("Türk halk islâmlığında mitoloji ve edebiyat", *Ahmet Yaşar Ocak'a Armağan,* 2015, s. 344).

Celâleddin Rûmî, bu "aşk" haline "kalbin kavrayışı" diyor (*Fihimâfih*, Gölpınarlı, 1959, s. 41). Melâmet sözcüğü başlangıçta, doğrudan doğruya 'toplulukça kınanacak durumda olma' anlamında kullanılmış olmalıdır. Ahmet Yesevî'nin toplantılarında, "Kırkların Cemi"nin yer yüzünde bir yansıması olan "cem"lerde, kadınların erkeklerle birlikte, ve kapanmadan "âyin"e katılmalarının medrese islâmlığınca kınanması bu anlamın başlangıcı olabilecektir. Hallâc Mansur'un, daha sonra Nesîmî'nin kınanarak ve ağır şekilde cezalandırılarak öldürülmeleri, Kızılbaşlığın ana temaları olacaktır. Buna, "melâmet"i yükselten Hüseyn'in ve onunla birlik olanların öldürülmesi ile, yıllarca camilerde, Peygamber'in "Ehl-i beyt"ine ve Ehl-i beyt evlâdı"na kara çalmaların acısı eklenince; "melâmet", 'kınananlardan olma' anlamını da yüklenecektir.

Puta Secde Vacip Olmuş

Ve işte kınayanlara karşı, kendini kınananlardan kılmanın (şerhsiz, yorumsuz) bir dile gelişi:

Gönül tâ var elinde câm-i mey tesbîhe el urma
Namâz ehline uyma anlarınla durma oturma
Eğilip secdeye salma ferâgat tâcını baştan
Vuzûdan su sepip râhat yuhusun gözden uçurma
Sakın pâ-mâl olursun bûriyâ tek mescide girme
Ve ger nâ-çâr gire sen anda minber kimi çok durma
Müezzin nâlesin alma kulağa düşme teşvîşe
Cehennem kapısın açtırma vâ'izden haber sorma
Cemâat izdihâmı mescide salmış küdûretler
Küdûret üzre lûtf et bir küdûret sen hem artırma
Hatîbin sanma sâdık vâizin kavliyle fi'l etme
İmâmın tutma âkıl, ihtiyârın âna tapşırma
Fuzûlî behre vermez tâat-i nâkıs nedir cehdin
Kerem kıl zerki tâat sûretinde hadden aşırma

(Gönül! Elinde şarap kadehi varken, tesbîhe el sürme; namaz ehline uyma, onlarla kalkıp oturma. Eğilip secdeye, başından vaz geçiş tâcını düşürme, abdest suyu ile gözünden rahat uykunu kaçırma. Seccâde gibi mescide yayılıp ayaklar altında kalma; çâresiz kalıp, girersen minber gibi oturup kalma. Müezzinin inleyişini duyup kaygıya düşme; Vâiza soru sorup, cehennemin kapısını açtırma, Cemâatin yığılışı mescidi sıkıntıya boğmuş, bu kalabalığa bir de sen katılma. Hatîbin doğru söylediğini sanma, vâizin söylediklerini yapma, imâmını akıllı sayıp ona uyma. Fuzûlî eksik ibadetin yararı olmaz, çabalayıp

durma; büyüklük göster ibâdet görünümünde yalanı fazla uzatma)

"Melâmet" tavrı, zamanla silsilelere de bağlanarak "Melâmilik" adı verilen, bazan "meşreb" olarak da benimsenen bir tarîkatin temeli olmuş görünüyor.

Fuzûlî'nin aşağıdaki beyitleri, hurûfî bağla bu bağı birlikte düşünmemizi istiyor:

Hûb suretlerden ey nâsıh meni men' etme kim
Pertev-i envâr-ı hurşîd-i hakîkatdir mecâz
(Ey öğüt verici bana güzel yüzlere bakmayı yasaklama,
mecaz, gerçek güneşinin nûrunun ışığıdır)

Hûblar mihrâb-ı ebrâsuna kılmazsın sücûd
Dînini döndür gel ey zâhid yahşı din değil
(Güzellerin kaşlarının mihrâbına secdeler etmiyorsan
Ey zahid, gel dinini döndür; iyi bir din değil)

Hûblar mihrâb-ı ebrûsuna meyl etmez fakîh
Ölse kâfirdir müselmanlar ona kılman namaz
(Güzellerin kaşlarının mihrâbına yönelmeyen fakîh
ölse kâfirdir müslümanlar ona namaz kılmayın)

Büt-i nev- resm namâza şeb ü rûz râgıb olmuş
Bu ne sırdır Allah Allah büte secde vâcib olmuş
(Yeni yetme güzel namaza yönelmiş;
Allah Allah bu ne sırdır; puta secde vâcib olmuş)

Secde-gâh etmişdi aşk ehli kaşın mihrâbını
Kılmadın hayl-i melâik secde-i Âdem henüz
(Aşk ehli, melekler zümresi henüz Âdem'e secde etmeden,
senin kaşını mihrâb etmişti)

Secdedir her kande bir büt görsem âyînim benim
Hâh kâfir, hâh mü'min dur budur dînim benim
(Nerde bir güzel görsem secde etmek benim âyînimdir;
Bazan kâfir, bazan mümin, tut ki benim dînim budur)[1]

Bu beyitlerin, hepsinin anlamı, Profesör Irène Mélikoff'un dikkatiyle; "*Tanrı, Âdem'in vechini, okumayı bilirsen, 'Fazl-ı Yezdan' adını göreceğin sûrette yarattı.*" demeye gelmededir.

***

Onlarla karıştırılmaması gereken:
"*Olsa mahbûbların aşkı cehennem sebebi*
Hûr u gılmânı kalır kendisine rıdvânın
(Mahbûb sevme, cehenneme gitme sebebi olsaydı
Cennetin hûr ve gılmânı tümüyle cennete kalırdı)

beytini ise şairin "melâmet" payesine yükseltmeden, bir insan gerçeğini aktarışı olarak anlıyorum.

Fuzûlî bir saray şairi değildi. Görüşüme göre bir Divan şairi de olmadı. Ancak onlar gibi, çağının biçimleri içine kapanmıştı. Bununla birlikte bağlandığı değerlerle, özgür yaşamaya çalışmış olmalıdır. Şu açık: Peygambere ve Peygamber evlâdına aşkla bağlı yaşadı ve güzellikleri sevdi.

Kerbelâ olayı için yazdığı ağıtın ilk bendinin girişi şöyle diyor:

Tedbîr-i katl-i Âl-i Abâ kıldın ey felek
Fikr-i galat hayâl-i hatâ kıldın ey felek
Berk-ı sehâb-ı hâdiseden tîgler çekip
Bir bir havâle-i şühedâ kıldın ey felek
İsmet-i harem-serâsına hürmet revâ iken
Pâ-mâl-ı hasm-ı bî-ser ü pâ kıldın ey felek
Sahrâ-yı Kerbelâ'da olan teşne leblere
Rîk-i revân ü seyl-i belâ kıldın ey felek
Tahfîf-i kadr-i şer'den endîşe kılmayup
Evlâd-ı Mustafâ'ya cefâ kıldın ey felek

Peygamber evlâdının öldürülüşüne göz yumdun ey felek (Ey gök)
Yanlış, düşündün, yanlış tasarladın ey felek (Ey gök)
Olaylar şimşeğinden kılıçlar çekip
Bir bir, şehitlerin üzerine saldın ey felek (Ey gök)
Masumluk dokunulmazlığına saygı gerekirken
Düşman ayağı altında başsız ayaksız kıldın ey felek (Ey gök)
Kerbelâ çölünün susamışlarına
Kum ve belâ seli yağdırdın ey felek (Ey gök)
Şeriatin düşen değerini düşünmeyip
Mustafâ evlâdına cefâ kıldın ey felek (Ey Gök)

Burada "felek" sözcüğünü "gök" anlamıyla çevirişim, şairin divanında sözcüğün daha çok bu anlamıyla kullanılmış olmasındandır. Şimdi bu dizelerin, bir Gök-Türk tarafından kendi türkçesine çevrildiğini varsayalım[2]: Fuzûlî'nin "şîî" inançta olduğunu söylemenin daha çok bir ön yargı olduğunu görmeden geçebilir miyiz? *Matlaü'l-i'tikad,* bir inanış yakınlığını ve bir yeğleyişi gösteriyor olsa da, "melâmet" zinciri Fuzûlî'yi Ahmed Yesevî şiirine bağlıyor. Şairin "naat" ve "tevhid"leri ise, önümüzde bir ufuk olarak duruyor.

---

[1] Seçkiler: Abdülbâkî Gölpınarlı, *Fuzuli Divanı.*
[2] Gök: 'Tengri'

MUSTAFA ASLAN'IN ARDINDAN

Tacim Çiçek

Fotoğraf: Kadir İncesu

Zaman zaman yazılarını Evrensel'de okuyup gönenirdim. Şiirler, hikâyeler ve en çok da çocuklar için bir şeyler yaratması, Fransızca çeviriler yapması ilgimi çekerdi. İşte, halen bizi yaşama bağlayan çelik ipleri sıkı sıkı tutuyor, derdim kendi kendime...

Mustafa'nın kaybını öğrendiğimde inanamadım uzun bir süre... Çünkü onca zaman birbirimizi gör(e)mesek de kendi mecramızda hem öğretmenliğimizi hem de yazın serüvenimizi bildiğimiz gibi sürdürüyorduk... Çünkü, onun sessizliği gibi derinliğini, içtenliğini ve zaman zaman da arkasız hırkasız olmaktan yakındığını biliyordum...

Onunla ilk ne zaman tanıştık diye sorduğumda kendime... Üniversitesinde öğrenci olduğu Sivas'ın yazıncılarını ve dergilerini (İmece, Eylül) ve yerel gazetelerini (4 Eylül, Yeni Ülke vs.) biliyordu. O da, ben de bunlarda yazıyorduk. Yani birbirimizi isim olarak tanıyorduk... Sonra bir yaz sıcağında Ceyhan'a geldi Gaziantep'ten... Bir gece bizde kaldı, babamın kötü bakışları, annemin de gülen yüzü ve içtenliği altında... Sabah kahvaltıdan sonra öğretmenevine gittik ve edebiyattan, gelecekte yapacağımız şeylerden söz ettik. Yetinmedik, Osmaniye'ye de gittik. Orada yerel bir dergi çıkaran bir dostunu da ziyaret ettik. Akşamüzeri onu Antep'e yolcu ettim, ben de Ceyhan'a döndüm. Böylece yüzcek tanıştık ve mektuplaşmaya başladık. İkimizin de kişisel hayat hikâyesi aynı şehirleri yaşamaya uygun değildi çünkü...

Derken o öğretmen oldu ve Ağrı'da kişisel hayat hikâyesine eşini de katarak İstanbul'a geldi nice yıl sonra... Ve ben mektuplaştığım, kitap fuarlarında görüştüğüm kardeşimle yıllar önce ve son defa yani daha sayıları iki mi, üç mü olduğunu bile unuttuğum, elek altı diyebileceğimiz büyüklükte olan çocuklarıyla yaşadığı evinde görüştüm. Israr etmiş ve beni evine götürmüştü. Neredeyse uyumamış ve İstanbul Dükâlığından, edebiyat ortamının duyarsızlığından, bencilliğinden konuşmuştuk...

Zaman zaman yazılarını Evrensel'de okuyup gönenirdim. Şiirler, hikâyeler ve en çok da çocuklar için bir şeyler yaratması, Fransızca çeviriler yapması ilgimi çekerdi. İşte, halen bizi yaşama bağlayan çelik ipleri sıkı sıkı tutuyor, derdim kendi kendime...

Ve araya hayatın başka başka gerçeklikleri girince ailemden biri gibi sevdiğim Mustafa ile ne mektuplaşabildim ne de telefonlaşabildim. Bir şeyler yüzünden bir daha görüşmeyi hep ertelemiş olduğumdan dolayı en azından ben bir acı yaşıyorum gerçekten...

Dostumdu, kardeşimdi, düşünsel yoldaşımdı yaşamsal ve yazınsal mecrada...

Işık içinde olsun... Yaşamadığı yıllar en sevdiklerinin ömrüne dâhil olsun...

Ve bir gün, yazdıklarıyla yaşayacak olan Mustafa Aslan'ın kadri de bilinsin diyerek ilk günlerden kalan fotoğrafımızı paylaşayım...

TURGAY GÖNENÇ'İN YAŞADIĞI ZAMANA SIĞMAYAN GERÇEKLİĞİ

Asım Öztürk

10 Mart 1939 günü çığlığını evrenimize katan TURGAY GÖNENÇ çocukluğunun tümünü eski İzmir'in çok önemli yerleşim yeri olan, bir ucuyla Basmane'ye, bir ucuyla Kemeraltı'na komşu olan Namazgâh'ta geçirmiştir. Sonraki yıllarda buram buram özlem duyduğu anılarını burada biriktirmiş, çocukken elinden kaçırdığı mavi bir bilyenin ardından koşarak körfezin sularına karışmıştır. Onun için şiirlerinde, konuşmalarında, düz yazılarında kullandığı dil, imbat rüzgârlarıyla çitilenip arındırılan gerçek ve akıcı bir İzmir dilidir.

Söze nereden başlasam bilmiyorum. Hangi sözcüğü seçip anılar ve yaşanmışlıklar ipliğini çeksem onca güzellik ansızın avuçlarıma boşalıverecek gibi. Neye dokunsam onun değerlendirmelerinden bir renk, bir biçim, bir anlam öbeği çoğalarak geliyor usuma. Kapısız geniş bir evrenin içinde özgürce dolaşan tenler, tinler bütünlüğü. Size değer katan ve kazandıran, iyi ki bu sözcükleri duydum dedirten sıcacık bir ortam. Çoğalmayı bekleyen bilgiler, beğeniler, duygular kovanı. Oğul oğul salıverilen, Alsancak'ın sokaklarını belleğinin en derin yerlerine yerleştirmeden önce, sabahın ilk ışıklarıyla bisikletine atlayıp ver elini çocukluğum, ver elini eski Namazgâh, eski İzmir sokakları dediği günler. O eski İzmir evlerinin sokağa yakın, sokağa bakan pencerelerinde küçücük bir çay bardağına ıslatılmış bir sap Karaburun nergisi gibidir. Şiirlerinde, düşüncelerinde, duygularında sarı bakışlı Nergislerin kokusunu nereye gitse taşır durur TURGAY GÖNENÇ.

10 Mart 1939 günü çığlığını evrenimize katan TURGAY GÖNENÇ çocukluğunun tümünü eski İzmir'in çok önemli yerleşim yeri olan, bir ucuyla Basmane'ye, bir ucuyla Kemeraltı'na komşu olan Namazgâh'ta geçirmiştir. Sonraki yıllarda buram buram özlem duyduğu anılarını burada biriktirmiş, çocukken elinden kaçırdığı mavi bir bilyenin ardından koşarak körfezin sularına karışmıştır. Onun için

Ondan her anlamda bu birliktelikler içinde yaşamıma dokunan çok önemli ve değerli şeyler öğrendim. Şiir, roman, öykü, resim, yontu, sinema, müzik, tüm estetik değerleri içeren bir kovanın kapısından beni soktuğu için, bu kovanın bir sanatçı için ne denli önemli olduğunu duyumsattığı için benim bitirilmemiş bir okulumdu. Evimdeki sinema arşivi, evimdeki resim tadı, müzik tınıları, evimdeki kitap kokusu, evimdeki o yenilmez insan umudundaki katkıda onun payı çok büyüktür.

şiirlerinde, konuşmalarında, düz yazılarında kullandığı dil, imbat rüzgârlarıyla çitilenip arındırılan gerçek ve akıcı bir İzmir dilidir.

Sözcüklerinin arka penceresini araladığınız zaman imbatla için için alevlenen bir özgürlüğün de tadını alırsınız. Yaşadığı kuşaklara göre dar bir alandan ürettiği anlamlarla yetinerek yaşama bakmamıştır. O hep kavranması ve anlaşılması gerekenin ne denli önemli olduğunu bilerek bakış açısını genişletmiş, birçok sanatsal disiplinin birikimlerini bu bakış açısına sığdırmıştır. Resim yazılarındaki derin yorumları birçok ressama bile kendi resmini yeniden anlama ve yaşama olanağı sağlamıştır.

Dar Alanlara Sığmadı

Her ne kadar kendini kuşatan dayatmacı, tek görüşlü yetersizlikler olsa da bunlara boyun eğmemiştir. Anladıkları ve yaşadıklarıyla içinde bulunduğu kültürel, siyasi, sanatsal alanlara hiçbir zaman sığamamıştır. Yaşadığı zamanla çelişen bu büyük anlama ve kavrama yeteneği onu bir başka alana taşırken zaman zaman bunun birilerince yalnızlık denildiği yerleri de geçerek kendi içinde büyük bir beğeni dünyası yaratmıştır. O özgür olmayı yaşamının her alanına taşıyarak, sanatın özgürlükler içinde oluşturulacağına olan inancını da göstermiştir. Şiirleri yanılgısal bir tanımlamayla İkinci Yeni kalıplaşması alanında değerlendirilse de o hep geniş kültür birikimi içinde toplumcu bir düşünceyle şiirlerini yazmıştır. Toplumcu düşüncenin dayandığı, beslendiği diyalektik materyalizmin olanaklarını genişleterek çok kültürlü, derinlemesine kültürlü bir yaklaşımla ürünlerini ve yazılarını ortaya koymuştur. Anıldığı İkinci Yeni grubu arasında en geniş kültüre sahip yazarlardan ve düşünce insanlarından birisidir. Sıradanlığın da üstüne çıkarak daha üst düzeyden birikimlerini her sanat alanı için ayrı ayrı yayınlamıştır.

9 Şubat 2019 günü onu yitirdiğimiz zaman son yıllarda giderek büyüyen sanatsal ve beğenisel yetersizliğimizin daha da genişlediğini anladım. O hep çok yönlü olmayı seçmemiş aynı zamanda yaşamıştır. 1970'li yılların başından bu yana çok büyük yakınlığını gördüğüm, benim için bir ağabeyin ötesinde gidip güvenle sığındığım, zaman zaman öznelikler içinde sözcüklerimi bölüştüğüm verici bir sanatçıydı. Ondan her anlamda bu birliktelikler içinde yaşamıma dokunan çok önemli ve değerli şeyler öğrendim. Şiir, roman, öykü, resim, yontu, sinema, müzik, tüm estetik değerleri içeren bir kovanın kapısından beni soktuğu için, bu kovanın bir sanatçı için ne denli önemli olduğunu duyumsattığı için benim bitirilmemiş bir okulumdu. Evimdeki sinema arşivi, evimdeki resim tadı, müzik tınıları, evimdeki kitap kokusu, evimdeki o yenilmez insan umudundaki katkıda onun payı çok büyüktür.

Bisikletine Binip Gelen Çocuk

Onun bir şiirindeki duygu ve resimsel dokunuşlar, yaşamın ta kendisine değen bir seslenişle ördüğü anlamlar bütünlüğü ne kadar geniş bir evrenden soluklanıp sesleniyor bize.

SEVDA BİTTİ
Sevda bitti
Kısa süren bir güz gibiydi
Ve beklenmedik çağrışımlar yaparak
Sevda bitti

Ardında bir avuç kül
Kızıla dönüşen yaprak
Ölü bir kumrunun külünü bırakarak
Sevda bitti

Kuşları gibiydi Orhan'ın
Oydu gerçek sureti ve rengi
Sevda bitti

TURGAY GÖNENÇ, bitmeyenin sanatçılar elinden çıkan sözcükler, renkler, biçimler olduğunu yaşadıklarıyla, yaşattıklarıyla hep söyleyegeldi tadına doyum olmayan konuşmalarında. Onun büyük bir konuşma ustası olmasını kimileri bir yeteneğe indirgediler, TURGAY GÖNENÇ'in kullandığı her sözcü-

Hemen o arada bu sokakların İzmir için ne demek olduğunu sözcüklere dökmesini unutamam. Bir daha bu anı ve zamanı yaşayamayacak olmak benim eksikliğimi artırıyor. Beş on dakikaya sığdırılan zaman aralığındaki çocuksu doygunluğu, içi dışı İzmir olarak yeniden kültürel ortamına, öz evine dönmesi ürettiklerini hiç kuşkusuz çoğaltıyordu. Konuşurken sözcüklerine kattığı sevinçten bunu anlıyordum.

ğün arkasındaki birikimi bilmezden gelerek.

Ülkemizin en önemli kültür insanlarından birisi olmasına karşın sanatını ve duruşunu basit politik yaklaşımlara, gelir geçer yüzeysel sanat modalarına tutsak etmemesi, onun gerçek sanatçı tavrı ve sanat adına bir başka öğrenilesi dik duruşudur. Kimilerinin dar alanlara sıkıştırdığı bakış açılarıyla, değerlendirmeleriyle TURGAY GÖNENÇ'i anlamaları oldukça zordur. Doğrusu onların anlamalarını da hiçbir zaman beklememiştir. Taşıdığı, anladığı, yaşadığı o büyük duygular, duyumlar içinde bir mayıs sabahı erkenden bisikletine binip Basmane'den girip, çocukluğunun Namazgâh sokaklarını dolaşarak bir zamanlar Birinci Beyler ile İkinci Beyler arasındaki kırtasiyeci dükkânıma gelerek soluklanmasıyla birlikte yeni anlamlar üretmemiz ne güzeldi.

Hemen o arada bu sokakların İzmir için ne demek olduğunu sözcüklere dökmesini unutamam.

Bir daha bu anı ve zamanı yaşayamayacak olmak benim eksikliğimi artırıyor. Beş on dakikaya sığdırılan zaman aralığındaki çocuksu doygunluğu, içi dışı İzmir olarak yeniden kültürel ortamına, öz evine dönmesi ürettiklerini hiç kuşkusuz çoğaltıyordu. Konuşurken sözcüklerine kattığı sevinçten bunu anlıyordum.

Bir büyük kavrama evreni içinde tek başına olmanın çırpınışı, sesini yükseltmesi, bir yerlerden onlara biçim ve sözcük araması onun yaşadığı zamana sığmadığını gösteriyordu. O bir yandan da boyutlarını kendi seçtiği bir gerçeklikti, bir yandan da bu gerçekliğin görkemiyle sarsılan, avuçlarında tutmak, sanatıyla somutlaştırmak istediği her duyguyu, her anlamı yaşayan bir sanatçıydı.

TURGAY GÖNENÇ'in şiiri sürüyor, filizlenerek sürüp gidecek.

Çoğalan bir gökyüzünde azalarak
Güçlükle seçen bir gözdü belki
Son bakışı içinde çoğalarak
Bir kuş göçüşüyle birleşti
Ve bir türküyü usulca okuyarak
Yanımızdan geçen çocuklar gibiydi
Ama bir ağıta dönüşmeyecek sesi
Sevda bitti

Sokakta evde kıyıda uysaldı kararlıydı bir çizgi gibi

Ve günün eğimine uymayarak
Kırıldı gitti
Ardında soğuk güller
Ve lavanta ölüleri
Bilmediği bir kenti izler gibi
Şaşkın hayran sırılsıklam
Sevda bitti

Ondandır işte sözün kılıç kesildiği
Ve yeni sevdalara yollar açarak

"YÜZÜN SENİN" kitabından bir şiirle onunla yeniden buluşmanın yollarını arayarak, onunla yeniden buluşarak eksikliğimizi gidermek, yalın kalanımızı onun sözcük renkleriyle giyindirip örtmek isterdim.

Bisikletine binmiş, omzunda kuşu hızla bir çocuk, olanca yaşama sevinciyle yanımdan geçip gitti. Bir ses duydum, çoğaldım karanlığımın içinde, lavantalarla, sardunyalarla, leylaklarla, nergislerle yattım uyudum.

Uyuduğum bir büyük sevdaydı.

ESMER DENİZ

Gülçin Yağmur Akbulut

Dudağının kenarından
sözcükleri kuşanıp da
kuşlar havalanıyor

Gözlerin diyorum
ne çok masal birikmiş
o zeytin ormanlarında

hangi yalnızlığı anlatsam
bağrımdaki çorak dağı
nasıl tanımlasam

Gecesi gündüzü olmayan
esmer bir denizin sevdasıdır
olur olmaz dillenen

Çılgın suların deltasında
kıyısızdır bütün saatler
aşk eksilmez gönlümden

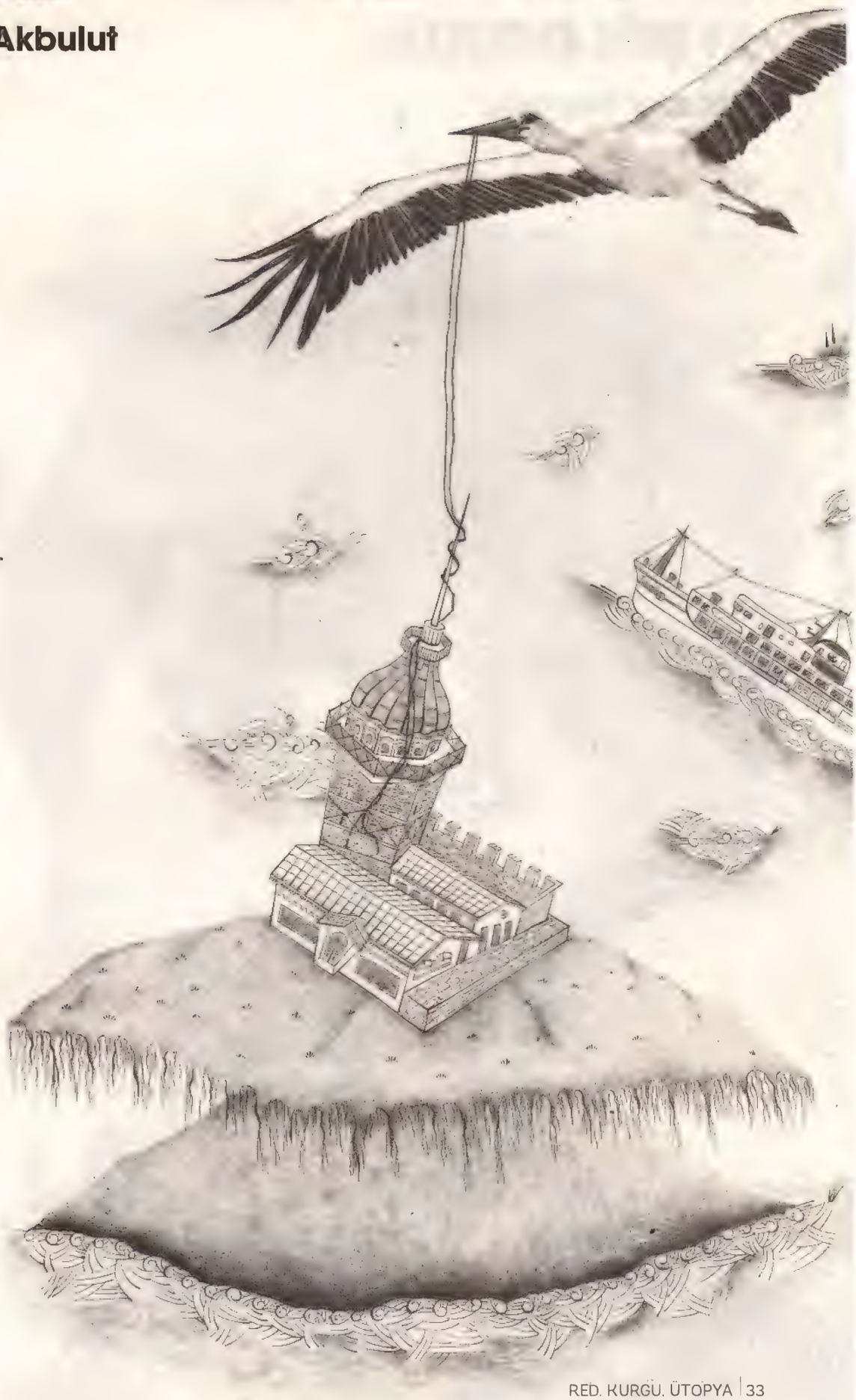

BİR HALK OYUNCUSU AYŞEN GRUDA

Mehmet Esatoğlu

Geçtiğimiz ay yaşama veda eden Ayşen Gruda, halkın gönlünde taht kurmuş, komik kadınlardan biriydi. Ülkemizde Ayşen Gruda denilince akla komik bir kadın figürü gelir. Komedi onun baştan seçtiği bir alan mıydı bilinmez ama yaşamda ve sanatta yoluna çıkan her olgu traji-komik ögelerle bezenmiştir adeta. Ülkemizdeki komedyenlerin birçoğu klasik tiyatro eğitimi görmemiş usta-çırak ilişkisiyle yetişmiş "alaylı" oyunculardır. Ayşen Gruda da bu yolu izlemiş bir sanatçıydı.

Eski Yeşilçam'da "yazdır senaryoyu, topla ekibi" geleneği yerine oyuncularla metin ve yaratım çalışması yaparak filmi tasarlayan Eğilmez, birbirinden başarılı ticari filmler üretmeye başlarken çağrı yaptığı oyunculardan biri de Gruda.

Yaşadığımız topraklarda yetişen kendine özgü oyuncular var. Bunların sanata bakışları, yaratımları, gösterimleri hep kendilerine özgüdür. Onların yerine onlara benzer bir örnek daha bulmak mümkün değildir.

Bizim topraklarda yetişen Münir Özkul, Erol Günaydın, Tuncel Kurtiz, Zeki Alasya, Nejat Uygur, Gazanfer Özcan, Ulvi Uraz, Avni Dilligil misali bir başka oyuncu bulmak mümkün değildir. Kadınlarda da durum aynıdır. Bedia Muvahhit, Toto Karaca, Mürvet Sim, Adile Naşit, Tanju Tuncel gibi oyuncuların da ne yazık ki şu an sahnelerde bir benzeri yok.

Bütün bu oyuncular halk tiyatrosu geleneğinin yetiştirdiği önemli yıldızlardır. Bir kısmının ustaları aynı olsa da birbirinden çok farklı yaratımları olan oyunculardır.

Hepsinin ortak yanı açık biçim denilen oyunlarda göstermeci bir üslupla oynamalarıdır. Bu yaratımların bir kısmı eski ustalarından örnek aldıkları, bir kısmı da kendilerinin üstüne kattıklarıdır.

Benzerini yine bulamayacağımız bir kadın oyuncuyu geçen ay yitirdik. Ayşen Gruda 74 yaşında arkasında onlarca oyun, film, dizi bırakarak yaşamını noktaladı.

Sahnelerin, beyazperdenin, televizyonun komik kadınları vardır. Sayıları kadın şairlerimiz, yazarlarımız gibi bir elin parmaklarını geçmez ama her biri sanat alanında devasa yerler kaplarlar. Öncelikle halkın gönlünde devasa bir yer kaplarlar. Halk onlar yaşarken de öldükten sonra da onların yaratımlarını unutmaz. Her gün günlük yaşam içinde onları anlatır, anar.

Geçtiğimiz ay yaşama veda eden Ayşen Gruda da, halkın gönlünde taht kurmuş, komik kadınlardan biriydi.

Ülkemizde Ayşen Gruda denilince akla komik bir kadın figürü gelir. Komedi onun baştan seçtiği bir alan mıydı bilinmez ama yaşamda ve sanatta yoluna çıkan her olgu traji-komik ögelerle bezenmiştir adeta.

Ülkemizdeki komedyenlerin birçoğu klasik tiyatro eğitimi görmemiş usta-çırak ilişkisiyle yetişmiş "alaylı" oyunculardır. Ayşen Gruda da bu yolu izlemiş bir sanatçıydı.

Tiyatronun Kapısından Kötülük Giremez

Başlangıçta Gruda'nın hedefinde oyunculuk yerine avukat olma düşleri var. Küçük yaşlarda halkın deyişiyle "dilli dübek" bir kız olan küçük Ayşen'e annesi "Sen idamlığı ipten alırsın bu dilinle" övgüleri yapıyor. Bu sözler bir yandan küçük Ayşen'in düşlerine mahkemeler, yargıçlar, savunma yapan avukatları dolduruyor. Ama öte yandan da üç kız kardeş olan Ayşen Gruda ve ablaları annelerinden tiyatral olarak etkileniyorlar.

O günlerde evinde radyosu olmayan birçok ailede anneler ya da babalar çocuklarını oyalamak için Karagöz oynatıyorlar. Gruda'nın annesi de çocuklarına Karagöz oynatan ebeveynlerden biri. Bu gösteriler üç kızını da sanata yönelmeleri konusunda çok etkiliyor.

Oynamak giderek küçük Ayşen'i de sarıp sarmalamaya başlıyor.

Başarılı oyuncuların bir kısmının çocukluklarında taklit yetenekleri dikkati çeker. Özellikle İstanbul gibi çeşitli azınlıkların içiçe yaşadıkları bir kentte çocuklar kendi anne babaları gibi konuşup davranmayan insanları taklit ederler. Bu çevrelerinde de büyük bir ilgi ile izlenir.

Ayşen Gruda'nın büyüdüğü Yeşilköy, Ermeni halkının yoğunlukla yaşadığı bir bölge. Gruda Ermeni komşularının davranışlarını, konuşma biçimlerini, tonlamalarını başarıyla taklit ediyor. Kendi deyişiyle "minder komikliği" yapıyor.

"Minder Komiği" küçük kızın hedefinde önceleri oyunculuk yokken bir Türk filmi misali "kader" ağlarını örüyor.

Karatren makinisti babanın erken ölümü 14 yaşındaki liseli Ayşen'i ekmek arayışına itiyor. Ablasının yanında bir kuliste buluyor kendini.

Abla Ayten Erman, Tevhid Bilge Tiyatrosu'nda ekmeğini kazanan bir oyuncudur. Kız kardeşi Ayşen'i tiyatro ile şöyle tanıştırır: "Bak, burası bir tiyatro. Buranın kapısından hiçbir kötülük içeri giremez".

Çorlu'da bir komedi oyununda hizmetçi rolüyle kendini sahnede bulur Ayşen Gruda. "Kongre Eğleniyor" oyununda genç bir hizmetçi rolünü oynarken izleyicinin coşkulu alkışları yükselir salondan.

"Afferin Kız! Sen Bu İşten Ekmek Yersin!"

Kuliste başrol oyuncusu Tevhid Bilge ve ablası Ayten Erman'ın övgüleri onun kulağında şu sözcükleri bırakır: "Afferin kız! Sen bu işten ekmek yersin!"

Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nda "Yar Bana Bir Eğlence Medet", Aziz Nesin'in "Deliler Boşandı" oyunlarında oluşan Nahide Şerbet tiplemesi TRT'de "Telespor" programında küçük bir bölüm olarak yayına girdi ve "Domates Güzeli" birdenbire ülke çapında bir figür olarak insanların yaşamına yerleşti. Gruda "Domates Güzeli" tiplemesini halk tiyatrosundan esinlenerek yarattığını söylüyor. "Ben içimdeki Kavuklu'yu bu rolle keşfettim" diyor.

Cumhuriyet sonrası oluşturulan resmi çatılar altındaki tiyatro modelleri ve oyunculuk eğitimi 60'lı yılların başında bir çıkmaza girer. Ülkede yükselen politik mücadele sanat alanında da geniş halk yığınlarını kucaklayacak yollar ve yaratımlar aramaktadır.

Ülkenin tiyatro insanları halk tiyatrosu motifleriyle ayağını ülke toprağına basan bir tiyatro modelini oluşturmak üzere kolları sıvarlar. Ulvi Uraz, Avni Dilligil gibi usta oyuncular bu model üzerinden ilerlerler. Bu model yapısı gereği usta-çırak ilişkisiyle oyuncular da yetiştirir.

Bu yıllara dönüp baktığımızda Zeki Alasya, Metin Akpınar, Ercan Yazgan, Hikmet Karagöz, Perran Kutman gibi bir dolu oyuncunun buralardan yetiştiğini görebiliriz.

Halk tiyatrosu estetiğinin yeniden sahnelere yayıldığı bu yıllarda İsmail Dümbüllü, Ulvi Uraz, Avni Dilligil ve o çizginin takipçisi Nejat Uygur bu ekolün en seçkin örneklerini sahnelerde sunarlarken bir dolu oyuncu adayını da etkiliyorlar.

Ayşen Gruda da Tevhid Bilge tiyatrosunda yetişmiş bir oyuncu adayı olarak aynı yollara yöneliyor. Birlikte çalıştığı her deneyimli komedi oyuncusundan bu işin ince ayrıntılarını öğreniyor. Avni Dilligil ve Muammer Karaca da Gruda'nın ilk öğretmenleri sıralamasında yer alıyor.

1967 yılında yazar Haldun Taner'in girişimiyle kurulan Devekuşu Kabare Tiyatrosu Ayşen Gruda'nın bir başka okulu olur.

1975 yılında Ayşen Gruda'yı sinema alanına davet eden kişi tiyatro ve film yönetmeni Ergin Orbey'dir.

O yıllarda başlayan aile komedisi furyasında Gruda oyunculuğuyla beyazperdede kendini göstermeye başlıyor.

70'li yıllarda aile komedisi yolundan ilerleyen bir başka yönetmen de Ertem Eğilmez oluyor. Firması Arzu Film'in çatısı altında Tarık Akan, Münir Özkul, Adile Naşit, Şener Şen, İlyas Salman, Halit Akçatepe gibi oyuncuları toplayan Eğilmez, zengin bir yazar ekibi de oluşturarak kolları sıvıyor.

Eğilmez'in Setinde Rol Beklemek

Eski Yeşilçam'da "yazdır senaryoyu, topla ekibi" geleneği yerine oyuncularla metin ve yaratım çalışması yaparak filmi tasarlayan Eğilmez, birbirinden başarılı ticari filmler üretmeye başlarken çağrı yaptığı oyunculardan biri de Gruda.

Oyuncu Adile Naşit'e, "getir şu Ayşen'i bir tanışalım"la başlayan ilk set buluşmasında Gruda, yirmi gün sette oturup çekimi izliyor. Günler sonra Eğilmez, Gruda'ya kısa bir öğretmen rolü öneriyor.

Gruda o günleri, "Ertem abi benim oyunculuğumdan çok sette olduğum anlarda davranışlarımı gözlerdi. Gelip gidişime, sette diğer insanlarla ilişkilerime bakıp dururdu. Bütün bu gözlemlerin ardından bana rol önerdi" diye anlatıyor.

70'li yıllarda Gruda'nın oynadığı "Domates Güzeli" tiplemesi onun tüm oyunculuk serüvenine adeta damgasını vurdu.

Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nda "Yar Bana Bir Eğlence Medet", Aziz Nesin'in "Deliler Boşandı" oyunlarında oluşan Nahide Şerbet tiplemesi TRT'de "Telespor" programında küçük bir bölüm olarak yayına girdi ve "Domates Güzeli" birdenbire ülke çapında bir figür olarak insanların yaşamına yerleşti.

Gruda "Domates Güzeli" tiplemesini halk tiyatrosundan esinlenerek yarattığını söylüyor. "Ben içimdeki Kavuklu'yu bu rolle keşfettim" diyor.

Oyuncu Korhan Abay'la karşılıklı oynadıkları "Spikoş – Domates Güzeli" tiplemeleri o günlerin popüler kültürünün birer ikonu oldu.

Toplumdaki bu ilgi gazeteleri, reklam şirketlerini harekete geçirdi. Gazetelerin önce manşetleri ardından magazin sayfaları Domates Güzeli haberleriyle dolup taştı.

Ayşen Gruda reklamcıların yoğun ısrarlarıyla Domates Güzeli olarak bir de reklam filmi çekip, gazino sahnelerine de çıkınca kıyamet kopuverdi.

O günlerde tek kanal tv olması nedeniyle "dal kıran, başkesen" TRT yöneticileri Domates Güzeli bizim malımız diyerek Ayşen Gruda'ya tepki gösterdiler. Daha ötesi onun televizyondan alacağı o zamanın parasıyla 6 bin lirayı da ona ödemediler. Gruda televizyona küs-

tü. Ama halkın gündeminden hiç çıkmadı zira Domates Güzeli artık bir halk kahramanı olmuştu. İzleyiciler TRT'de Gruda'yı göremedikçe yollarda onun karşısına dikilip bunun nedenini soruyorlardı. Gruda acı acı gülümseyerek "TRT'de ya 'baldır, ya mangır ya da hatır' işliyor. Ben bunlara taviz vermem. Beni izlemek istiyorsanız tiyatroya sinemaya gelin" diyordu.

70'li yılların sonlarına doğru İstanbul Şan Tiyatrosu'nda müzikaller furyası başladı. Haldun Dormen'in Broadway müzikallerini ülkeye taşıma heyecanıyla başlayan gösteriler önceleri batıda gişe rekorları kırmış oyunları sahneleme ile başladıysa da giderek repertuvar yerli metinlere doğru dümen kırdı.

Dormen bu gösterilerde Ayşen Gruda'nın komedi oyunculuğundan da yararlanmak üzere ona müzikallerde önde gelen roller yazmaya koyuldu. "Deve Kuşu Kabare", "Hababam Sınıfı Müzikali", "Yedi Kocalı Hürmüz", "Hisseli Harikalar Kumpanyası", "Sezen Aksu Aile Gazinosu" gibi müzikallerde yer alan Gruda bu dönemde yerli müzikallerin vazgeçilmez oyuncusu oldu.

Müzikaller dönemi bir yanıyla da Yeşilçam'ın çöküş günlerine denk geldi. Bu dönemde Gruda daha çok İstanbul seyircisi ile buluştu.

80'li yılların ortasında sinemada yeniden canlanan komedi furyasında değişik karakterler oynayan Gruda, özellikle Şener Şen'le oynadığı "Namuslu" ve Gırgırıye serisi filmlerde Yeşilçam günlerindeki popülaritesini yeniden yakaladı.

İki binli yıllarda Gruda'nın oyunculuk zirvelerinden biri de Ezel Akay'ın "Karagöz ve Hacivat Neden Öldürüldü" filmi oldu. Oyunculuk serüveninde gerek metin, gerekse çekim anlamında önemli çalışmalarından birini oluşturan bu filmde "Kamana" rolünde Gruda, Karagöz'ün geleceği üzerine cin çağırdığı sahnede gölge oyununa da eğlenceli göndermeler yapıyordu.

Ülkemizde Yeşilçam kökenli tanınmış oyuncuların politika konusunda yoğun bir korkuları vardır. Politik tutumlarını, görüşlerini açıkladıklarında işlerinden, ekmeklerinden olma korkusuyla ülkede olup bitene karşı kayıtsız davranırlar. Ayşen Gruda'nın bu konuda ilginç bir korkusuzluğu ve yiğitliği vardı. İktidara yalakalık yapan sanatçılara, 80'li yılların ortasından bugüne Mezopotamya topraklarında akan kana ve buna kayıtsız kalan politikacılara karşı öfkeliydi. Dağa çıkıp Kürt gerillalarla konuşma önerisi dahil bir dolu çağrısı vardı ülke yöneticilerine ve politikacılara. Duymazdan geldiler.

"Ülkede demokrasi var" diye yalakalık yapmaya çalışan oyunculara ise Gruda'nın yanıtı sert oldu: "Daha ne yapsınlar pardon, kamçıyla mı dövsünler bizi? Hülya Hanım bu hülyalardan bir an evvel uyansın."

Ayşen Gruda bu ülkede 55 yıl durmaksızın sanat üretip çalıştı. Emeğiyle yaşadı. Ülkedeki telif hakkı korsanlığı onu da mağdur etti. Gerek sinemada gerekse televizyonda adı zirvede yazılan oyunculardan biriydi. Ama bu zirve ona bir servet sağlamadı. Son günlerde hastalıklarla boğuşurken o hâlâ reklam setlerinde ekmeğini kazanma kavgasında koşturuyordu.

Geride sanatını severek yapan, kendi alanında gerek çalışma koşulları gerekse politik duruşunda dik durmayı bilen bir sanat insanı modeli bıraktı.

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2019/2

KİTABEVSİZ ÜNİVERSİTE KENTLERİNDE KİTAP FUARLARI

Dr. Ulvi Özdemir

Artık Türkiye'nin her tarafında her an bir kitap fuarı düzenleniyor. Neredeyse biri bitiyor diğeri başlıyor. Bu sevindirici bir gelişme. Ama özellikle Anadolu'da düzenlenen kitap fuarları, üniversitesi ve en az 15-20 bin üniversite öğrencisi olan kentlerde bile kitapçı olmamasının bir sonucu olarak yaygınlık kazanıyor. Böyle bakınca da bir gelişmeden değil bir gerilemeden söz edebiliriz. Kapitalizm öncesi ekonomik ilişkilerin ağır bastığı dönemde ve bölgelerdeki haftalık ya da mevsimlik pazarları ve fuarları andırıyorlar.

Cumhuriyet Kitap Eki ve Selçuk Altun

Cumhuriyet Kitap Eki bu ülkenin *kitapseverleri* için on yıllardan beri temel bir yayındı. Yakın zamanda kadrosunda tıpkı gazetenin kendisinde olduğu gibi bir değişiklik oldu. Benim için bu derginin en önemli yazarı *Kitap İçin* başlığı altında her ayın ilk sayısında yazılar yazan Selçuk Altun'du. Şimdi artık Selçuk Altun Cumhuriyet Kitap ekinde *Kitap İçin* yazılarını yazmayacak. Çok üzüldüm bu duruma. Birdenbire, hiç belirti vermeden, bir yakınımızın ölüm haberini almak gibi geldi bu bana. Benim için bu yazılar önemliydi; *Bir Kitap Bağımlısının Notları,* okuduğum kitaplar hakkında Selçuk Altun'un yazılarına benzer notlar çıkartmak çabası ile ortaya çıkmıştı. Selçuk Altun, eleştiri ve tanıtım yazıları dışında da kitaplar, yazarlar ve yayıncılık hakkında konuşulabileceğini bize kendi üslubuyla gösteren kişiydi. Bir bakıma kitap tutkunu olmanın, kitap bağımlısı olmanın ne demek olduğunu ve bize kazandırdığı *kitap* çoksever deyiminin hakkını veren insanların nasıl insanlar olduğunu en güzel anlatan yazarlardan biri, hatta bence alanının en iyisiydi. Yazılarını daha sonra *Kitap İçin* başlığı altında kitaplaştırıyordu ve bugüne kadar yayınlanmış 3 tane *Kitap İçin*'i de sonra tekrar okumuştum, yakında 4. kitap çıkar diye bekliyordum. Umarım bu 4. kitabı Selçuk Altun bizden esirgemez. Türk Edebiyatı'nın bu tür özgün değerlendirmelere ve seslere gereksinimi var. Bu yazıların başka bir yayına taşınması en büyük dileğim.

Bakırköy Sahaflar Festivali ve Kitap Fiyatları

Artık Türkiye'nin her tarafında her an bir kitap fuarı düzenleniyor. Neredeyse biri bitiyor diğeri başlıyor. Bu sevindirici bir gelişme. Ama özellikle Anadolu'da düzenlenen kitap fuarları, üniversitesi ve en az 15-20 bin üniversite öğrencisi olan kentlerde bile kitapçı olmamasının bir sonucu olarak yaygınlık kazanıyor. Böyle bakınca da bir gelişmeden değil bir gerilemeden söz edebiliriz. Kapitalizm öncesi ekonomik ilişkilerin ağır bastığı dönemde ve bölgelerdeki haftalık ya da mevsimlik pazarları ve fuarları andırıyorlar. Yıllar önce Anadolu'da ünlü sanatçıların yılda birkaç kez gelip konser verdiği olurdu ve burada yaşayanlar bu sanatçıları yakından görüp hasret giderirlerdi. Televizyon çağından önce. Kitap fuarları da buna benzemeye başladı; kitapçınız yoksa kitap fuarı verelim. İnsanlar buralarda aylık ve hatta uzun dönemli kitap gereksinimlerini karşılıyorlar. Düzenli kitapçı ziyaretleri, yeni kitaplarla karşılaşmak, kitapları ayaküstü alıp biraz karıştırmak, kitaplar arasında dolaşmak gibi alışkanlıklar gelişmiyor bile. Bir taraftan da yazarlar yayıncılarına para kazandırmak için konu mankeni gibi bir role itiliyorlar. Dostoyevski'yi, Camus'yu, Hemingway'i böyle ortamlarda düşünebiliyor musunuz? Piyasaya teslim olma durumu ağır basıyor açıkçası.

Şimdi sahaflar da kitap fuarlarının demirbaşı olmaya doğru gidiyor. Çoğu ikinci el kitapçı oldu ama sahaflık hâlâ ayrı bir işlevi olan mekânlardı. Kitaplarla bizi farklı ilişkilere sokabiliyorlardı. Bu durumu, yani her zaman gidemeyeceğimiz kentlerdeki ve semtlerdeki sahafların ayağımıza gelmesi tek başına olumsuzluk sayılamaz elbette, ama en son gittiğim Bakırköy Sahaflar Festivali aynı biçimde sahaflığın da piyasa ilişkileri içinde kendini yeniden tanımladığı ve biçimlendirdiği izlenimini bıraktı bende. Neredeyse hepsi *Nadir Kitap*'ın birer şubesi gibi olmuş. Fiyat sorduğunuzda hemen bilgisayardan o kitabın "piyasasına" bakılıyor ve size bir rakam söyleniyor. Bu ne demek? Sahaf o kitabın değerini kendisi takdir etmiyor artık. Yani belki de bilmiyor. Çoğu genç sahaf gerçekten tecrübesiz, bunu anlamak zor değil. Son Bakırköy Sahaflar Festivali bu açıdan düşündürücü birkaç görüntü sundu bana. Bunun dışında fiyatlar çok yüksekti. Her zaman yerleşim alanlarının kirası yüksek kaçıyor. Bu da fiyatlara yansıyor. Dikkatimi çeken bir diğer nokta da çoğu sahafın tezgâhının düzensiz oluşuydu. Hiçbir sınıflandırma, düzenleme, tasnif yok. Kitapları bir tezgâha karmakarışık bir biçimde dizmek kitapçılık değil. Biraz özen göstermek gerek.

Sisters KardesleR filminin afişi ve filmden bir kare

Patrick De Witt'in Sisters Brothers Adlı Romanı ve Romandan Uyarlanan Film Hakında

Avi Pardo, Türkiye'nin efsanevi çevirmeni. Onu Bukowski ve Fante gibi Amerikalı yazarların eserlerinin çevirileriyle tanıdık. Amerikan sokak dilini ve argosunu dilimize çok iyi bir biçimde aktaran çevirileriyle özellikle Bukowski'nin Türkiye'de tanınmasında ve çokça okunmasında etkili oldu. Hatta Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunduğum yıllarda Bukowski'nin yazdıklarının orjinaliyle Avi Pardo çevirilerini karşılaştırmıştım. Bukowski'nin bazı argo kullanımlarını Amerikan Argo sözlüğünde bile bulamamıştım. Avi Pardo ise bu sözlüklerde bile bulamadığımız kullanımları Türkçe'ye çevirebilen ve çeviri tadı vermeyen son derece usta bir çevirmen olarak ünlendi.

Daha önce de değindiğim gibi bazı yazarların bütün eserlerini okumak isteriz, bazen bir yayınevinin bir dizisinden çıkan kitapların tamamını edinmek isteriz, ama çok nadiren bir çevirmenin çevirdiği tüm eserleri okumak isteriz. Avi Pardo, İlknur Özdemir gibi çevirdiği her esere olumlu bir önyargıyla yaklaşacağımız bir isim. Dolayısıyla ne zaman elime Avi Pardo'nun çevirdiği roman geçse tek başına bu bile o kitabı okumak için yeterli bir neden olur. Patrick De Witt'in *Sisters Brothers* romanı bir sahafta elime geçti (Domingo Yayıncılık, Birinci Baskı, Nisan 2012). Avi Pardo'nun çevirmesi dışında bu romanı okumaya yönelten başka nedenler de var. Arka kapağında yazılanlara bakılırsa roman 2011 Man Booker Ödülü finalisti olmuş. İnternette yaptığımız kısa bir araştırmaya göre o yıl Man Booker ödülünü İsrailli yazar David Grosman'ın *Bir At Bara Girmiş* adlı romanı almış (Siren Yayıncılık, Ekim 2018). *Sisters Brothers,* Man Booker Ödülü finalisti olmanın yanı sıra Governor General's Edebiyat ödülünü, Roger Writers' Trust Roman ödülünü almış ve Giller Ödülü finalisti olmuş. Washington Post tarafından yılın en iyi romanları seçkisine alınmış. Bütün bunları kapakta okuyunca, çevirmen de Avi Pardo olunca romanı okumak neredeyse zorunluluk oldu. Ancak romanı okumaya başlamamda en önemli etken bir western romanı olmasıydı. Benim gibi kitap (okuma) bağımlısı olmaya giden yola çocukluğunda çizgi romanlar, özellikle Teksas-Tommiks-Teks gibi western kahramanlarının maceralarını okuyarak girenler için kovboy ve vahşi batı hikâyeleri ayrı bir heyecandır. Ancak çizgi roman bolluğuna rağmen western türünde çok roman ve hikâye çevrilmemiştir Türkçeye nedense. Hemen aklıma gelen Forrest Carter'in *Dağlardan Sorun Beni, Kader Dönemeci, Batı Kan Kokuyor* gibi romanlar çok az sayıdaki

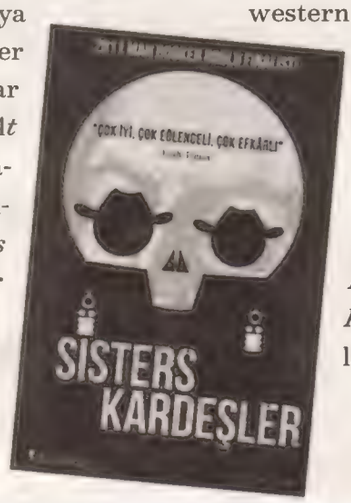

western türü romanlardandı. Ama *Sisters Brothers*'ı hemen elime alıp okumak istememin dördüncü bir nedeni tam bir tesadüf olarak ortaya çıktı. Satın aldıktan hemen sonra romanın filmi Türkiye'de vizyona girdi. Bu durumda romanını okuyup üstüne bu romanın filmini izlemek istedim. Daha önce de *Bir Kitap Bağımlısının Notları*'nda (Akıl Fikir Yayınları) *Sinema ve Edebiyat* başlığı altında bir eserin romanı ve filmi arasında karşılaştırmalar yapmıştım. *Sisters Brothers* ile yeni bir karşılaştırma denemesi yapma fırsatı bulmuş oldum. Bu türden bir denemeyi bir süre önce Leonardo Di Caprio'nun başrolünü oynadığı *Renevant* (*Diriliş*) filmi ile bu filme kaynaklık eden Amerikalı yazar Michael Punke'nin 2002'de yayınlanan romanını okuyunca da yapmıştım. Bu karşılaştırmada film romandan daha iyi gelmişti bana ki genelde tersi daha sık gelir başıma. Örneğin Stephen King'in yazdığı bir öyküden filme alınan *Esaretin Bedeli* bana göre sinema tarihinin en iyi filmlerinden biri, belki de en iyi filmidir. Ama öykü filme göre her açıdan daha kötü bir düzeydeydi. Ancak yine Stephen King'in yazdığı *Yeşil Yol* ise filmi kadar iyi bir romandı.

Sisters Brothers ise Amerikalıların güldüğü ama bizim için komik olmayan bir espri gibi biraz şişirilmiş, abartılı övgülere boğulmuş bir roman gibi geldi bana. İç kapakta bazı önemli yabancı gazetelerin övgüleri, örneğin Boston Globe'un "ilahi bir biçimde eğlenceli", ya da Sunday Telegraph'ın "Olağanüstü" nitelemeleri sanırım asıl espriyi oluşturuyor. Son derece vasat bir roman. Zorlama, mantık örgüsünden uzak bir konu, çizilen karakterlerle uyumlu olmayan dil ve eylem. Örneğin acımasız katillerin anne sevgisi ve çocukluk mekânlarına dönüş isteği gibi temalar hiç inandırıcı değil. Örneğin 1851 Amerikasının "Vahşi Batı"sında eğitimsiz bir kovboyun, acımasız bir kiralık katilin ağzından şöyle cümleler sadece komik kaçıyor: "*Charli seslenip Kaliforniya'dan etkilendiğini söyledi, havasında bir şey vardı, şanslı bir enerji, kendi deyimiyle. Ben öyle hissetmedim, fakat ne demek istediğini anladım. Akarsu gibi pitoresk bir şeyin estetik huzur vermeyip aynı zamanda altın sunmasıyla ilgiliydi; toprağın sana baktığı, senden yana olduğu düşüncesi.*" (s.128) Neyse ki filmde anlatıcının iç sesi ortadan kayboluyor da bu tür çelişkiler göze çok batmıyor. Sonuç olarak filmin romanına göre daha iyi olduğunu söyleyebilirim. Özellikle filmde ışık ve gölgenin kullanımı ve ses efektleri iyiydi. Hepimizin birçok filmden çok iyi bir karakter oyuncusu olarak hatırlayacağımız John C. Reilly'nin varlığı bile filmin izlenmeye değer hale gelmesine yetmiş. Ancak örneğin Quentin Tarantino'nun yazıp yönettiği 2015 yapımı *The Hateful Eight* gibi her açıdan çok daha doyurucu bir western yanında *Sister Brothers,* film olarak çok yavan kaldı diyebilirim. Yine de bana roman ve film karşılaştırması yapma fırsatı verdiği için hoş bir okuma-izleme-karşılaştırma deneyimi yaşattı *Sisters Brothers.*

Kitaplar bitmiyor. Hayatımıza lezzet ve anlam katmayı sürdürüyorlar. Okunmak için bizi bekleyen daha çok fazla kitap var. İyi ki böyle.

Bakırköy Sahaflar Festivali sahaflığın da piyasa ilişkileri içinde kendini yeniden tanımladığı ve biçimlendirdiği izlenimini bıraktı bende. Neredeyse hepsi Nadir Kitap'ın birer şubesi gibi olmuş. Fiyat sorduğunuzda hemen bilgisayardan o kitabın "piyasasına" bakılıyor ve size bir rakam söyleniyor. Bu ne demek? Sahaf o kitabın değerini kendisi takdir etmiyor artık. Yani belki de bilmiyor.

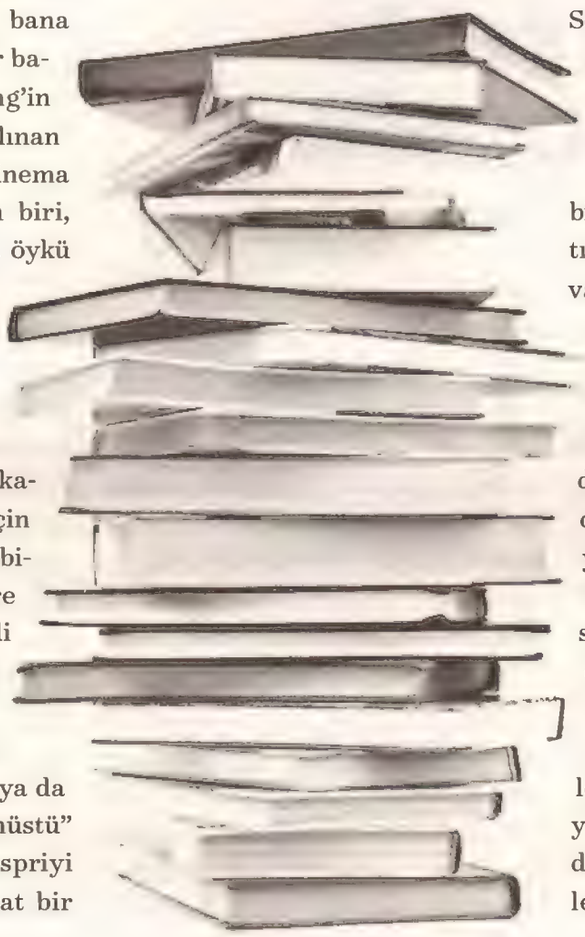

MESELE YENİ DEĞİL, ARABESK HİÇ DEĞİL -4-

Ekrem Ataer

Nazi Almanyası'nın konsantrasyon kamplarında esir edilmiş müzik insanları ile, bugün sahneden yaka paça indirilip zindanlara tıkılan sanatçıların ne farkı ola ki? Hiçbir farkı yok, en ortak noktaları ise sistem için sürekli tehlike, yaşadıkları coğrafyalar için de umut olmaları.

Değerli okurlar, geldik mini yazı dizimizin son durağına. Üç aydır anlattık durduk da, peki ne yapmalı? İstanbul trafiği halini almış, içinden çıkılması zor kültür – sanat caddelerinde, sokak aralarında kaybolmadan nasıl yol almalı?

Kültür ve sanat alanı aslında bir toplumun, coğrafyanın ve halkların tarihsel bakiyesidir. Elde kalandır, mirastır, yoğurdun mayası, hamurun kıvamıdır. Doğal olmayan hiçbir müdahaleyi de kabul etmez. Kanunla, yasayla, yasaklamayla, kararnameyle, fermanla, her ne yol ile olursa olsun dokuyla uyumsuz yapılacak bir müdahale zaman içerisinde karşılığını bulacaktır. Ya doku bozulup kanserleşecek ya da mutasyona uğrayıp garip bir hal alacaktır. İşin açıkçası anlatmaya da çalıştığımız tam da budur ve öyle olmuştur.

Dildeki bozulma, sanatın birçok alanındaki kimliksizlik ve yıpranma, sanat ve kültür ürünlerinin dahi politik kampların iyeliği altındaki esareti ve özgürleşememesi, devletin "bu ve böyle olacak" dayatmaları işi bu hale getirmiştir.

Bu Olacak ve Böyle Olacak

"Yasaklı Sanatın Öyküsü" adlı kitabı yazarken birçok arşive girip çıktım ve sonuçta gördüğüm şuydu: Gücü elinde tutan önce sanatı ve kültürü yönlendirmeye, kendine göre evirmeye çalışıyor. Kültür dediğimizin halka çapını, sosyal yaşam parametrelerine kadar genişletirsek bu daha da ucu bucağı olmayan bir büyüklüğe ulaşıyor. Aslında her yüzyılda değişen bir şey yok, yalnızca yöntemler ve acının şiddeti değişiyor. Nazi Almanyası'nın konsantrasyon kamplarında esir edilmiş müzik insanları ile, bugün sahneden yaka paça indirilip zindanlara tıkılan sanatçıların ne farkı ola ki? Hiçbir farkı yok, en ortak noktaları ise sistem için sürekli tehlike, yaşadıkları coğrafyalar için de umut olmaları. Toplumun moral gücüne yaptığınız müdahaleler mutlaka ve mutlaka yeni form ve üretimlerle karşılığını bulacaktır. Bu karşılık ise toplumun envarı (aydınlığı) oranında olacaktır. Yaşam şekline, diline, kültürüne, edebiyatına devlet veya egemen olan eliyle verilen ayara karşın mutlaka bir yanıt olacaktır. Öyle de olmuştur. Daha önce yazdık Yeşilçam sineması bu örneklerle dolu. Şiir dünyamız, edebiyat alanı, müzik vs.

Arabesk müziğin doğumu, kırdan kente göçün de stabilizasyonu ile birlikte başka bir karşı duruşu da beraberinde taşımıştır. Tıpkı Jazz, R&B, Blues, Rap, Hip-Hop gibi. Din - tarım toplum yapısından sanayi toplumuna geçmek için debelenen toplumun içine düştüğü durum, diğer coğrafyaların büyük bölümünden farklı tezâhür etmiştir. Geçmişi ile hesaplaşamayan ve bıçak gibi keserek yeni bir milat yaratma projesi ile yürüyen genç Türkiye'nin bu yol haritası bir ölçüde anlaşılabilir. Lakin bu strateji sosyal yaşamı, kültür alanlarını, sanat eylemini de şekillendirmeye uzanınca kelimenin tam anlamıyla "külahlar değişmiş"tir. Gökalp'in "Milli Hars" projesi de bu batıya uçmağa varan uçağın içinde geçmişe koşan "divane" pozisyonunda kalmıştır.

İşte Köy Enstitüleri bunun için önemlidir. Vaziyetin vahameti hissedilmiş ve iki farklı dünyanın, kültürün, iklimin yan yana gelme projesi olarak gündeme gelmiştir. Tarım toplumunu, sanayi toplumu iklimi ile buluşturma ve batı entegrasyonundan ziyade, bütün ulus ve coğrafya değerleri ile batıya uzatılan onurlu bir el olmuştur. Tıpkı Mustafa Kemal'in Bulgarların 11 Mayıs 1914'deki ulusal gününde, Sofya'da verilen bir baloya Kral Ferdinand'ın karşısına yeniçeri üniformasıyla dikilmesi gibi bir şeydir. Ulusal gururu elden bırakmadan medeniyet yolunda yeni bir kapı açmaktır Köy Enstitüleri.

Öyleyse Neler Yapmalı?

Devletin Kültür Politikası Olmaz! Kültür Projeleri Olur

Evet yanlış okumadınız, devletin din alanında olduğu veya olması gerektiği gibi kültür ve sanat alanında da resmi politikasının olması gerektiğine inanmıyorum. Ne kadar olduğu ve olanın da ne kadar başarılı olduğu zaten ortadadır. Meseleyi karşılaştırmalı olarak açarsak, cuma hutbesinde ne okunacağına ülke genelinde devletin karar verdiği bir sistem asla lâik değildir; sanatına, edebiyatına, diline ve kültürel yapısına ayar vermeye çalışan devlet yapısı ise asla özgürlükten ve demokrasiden bahsedemez. Çünkü erörlüdür, ayıplıdır ve ikiyüzlüdür. Kültür sanat alanında resmi politika ortaya koyarsanız, mutlaka bir sistem öneriyorsunuzdur ve o sistemin koruma kalkanlarını da oluşturmak zorundasınızdır. Kültür ve sanat alanındaki koruma kalkanları (sansür-yasak-denetleme vs.) toplumların doğal evrimlerinin önündeki yegâne engeldir.

Olması gereken; devletin kamuya, özgün projelerle örneklemeler sunması ve arzu ettiği dönüşümü ya da değişimi takip etmesidir. Devletin görevi model sunmaktır, model dayatmak değil. Ya da modellemelere yasak koymak değil. Siz Hint filmlerini yasaklar, yalnızca Doğu lirizmini, romantizmini izlemek ve müziğini dinlemek isteyenleri mahrum ederseniz Hafız Sadettin Kaynak çıkar, arabeskin temellerini atar. Böyle de olmuştur.

Yerel ve merkezi yönetimlerin kültür ve sanat panayırına baktığınızda vaziyet zaten ortadadır. Bakanlar kurulunun son sıralardaki Kültür Bakanlığı, yerel yönetimlerin vefa borcu ödemek için hazır tuttuğu ve en münhal kadro sınıfındaki kültür kadroları vs.

Geçenlerde bir nalbur dükkânında alışveriş ediyorum. Ürünlerimi hazırlayan Güneydoğu şivesindeki sevgili bir kardeş ile aramızda şöyle bir konuşma geçti:

-Ekrem abey, ben sizi TRT'den tanirem, hem türkü söylisen, hem piyano çalısen ne gozel. Hemi bi şey soracağam. Biz çocukkene pazar sabahınan bir kocaman orkestra dinlerdik. Anlamazdık ama güzeldi be abi, sakin sakin dinlerdik. Biz oradan öğrendik kemanın büyüğünü, küçüğünü.. Siz ne diyonuz böyyüğüne?

-Büyük keman desen de olur ama oturarak çalınanı çello. Ayakta çalınan kontrbass.

-He abi, çello dediğin bizim oraların diline pek uygun. Unutmam. (Gülüşüyoruz...)

-He sonra, arada bir abi çıkardı, zayıf uzun boylu elinde bir sopa, orkestrayı yönetirdi. Emme çok komiklik yapardı, biz hepimiz gülerdik. Gider aha o çellonun kafasına vururdu, o kaval gibi şeyin deliklerini sopasıyla kapatırdı. (Danny Kaye ve Metropolitan Orkestrası'nı tarif ediyor.)

-Şimdi yok abi onlar, niye?

-Bir ara uğrarım, uzun uzun anlatırım..

Devletin kültür – sanat projesi dediğimiz tam da böyle bir şey işte, elindeki enstrümanları kullanarak örnekler sunmak ve öncelikle sivil projelerin önünü açmaktır, kadrolarında memur-sanatçı barındırmak değil. Ulusal ve küresel sanatlarda her türlü desteği sağlamak. Kültür ve sanatı bir sosyal sınıf an-

layışı çemberinden kurtaracak eşit ve mesafeli yaklaşımı tesis etmek. Kültür sanat üretimlerindeki vergi oranlarını sıfırlamak ve hatta ciddi sübvansiyonlar sağlamak.

Diyeceksiniz ki, "Bu da bir politika değil mi?"

Hayır değil. Bu yalnızca devletin kültürel ve sosyal katmanlara genel bakışıdır. Eşitlikçidir, ayrımsız ve katmanlara eşit uzaklıktadır. Bu demokratik devlet yapılanmalarında zaten anayasal yaklaşımdır. Kültür alanında resmi politika oluşturup uygulamaya kalkarsanız mutlaka halkanın dışında olanlar olacaktır. Hele hele bu iş devlette "sanat ve sanatçı" kadroları ile şekillenirse iş daha da vahim bir noktaya sıkışır. Öz evlat, üvey evlat, öz sanat, üvey sanat iklimleri yaratırsınız. Kültür ve sanat alanında devlet müdahaleci olduğu anda ise "öteki" kaçınılmazdır. Ötekinin baş belası ise sansürdür, dışlanmadır, yaşam alanlarının daraltılmasıdır. Bu ise tamamen devlet eliyle kültür - sanat terörünün başladığı noktadır. Bu saçma sapanlığı telafi etmek için de üvey sanatın uslu çocuklarına devasa bütçelerden kaşık ucuyla ulûfeleri dağıtmak da zevahiri kurtarmaz.

Tüm bu alanlarda bu derinlemesine sorunlara zaten çözüm bekleyecek kadar hayalperest değiliz ama biz meseleye böyle bakanlardanız. Nasıl çözüm bekleyelim ki; yıllardır ve hemen hemen her dönemde memlekete Kültür Bakanı olan zevat, bakanlığının ikinci günü beş yıldızlı otel sahipleri ile toplantı yaparak başlıyor icraat yolculuğuna.

"Pazar sabahları televizyonda bir kocaman orkestra dinlerdik. Anlamazdık ama güzeldi be abi, sakin sakin dinlerdik."

Devletin din alanında olduğu veya olması gerektiği gibi kültür ve sanat alanında da resmi politikasının olması gerektiğine inanmıyorum. Ne kadar olduğu ve olanın da ne kadar başarılı olduğu zaten ortadadır. Meseleyi karşılaştırmalı olarak açarsak, cuma hutbesinde ne okunacağına ülke genelinde devletin karar verdiği bir sistem asla lâik değildir; sanatına, edebiyatına, diline ve kültürel yapısına ayar vermeye çalışan devlet yapısı ise asla özgürlükten ve demokrasiden bahsedemez.

Köy Enstitüleri Modeli 21. Yüzyıl Revizyonu ve Modifikasyonu ile Tekrar Gündeme Alınmalıdır

İşte o zaman saçma sapan kıraathane, kültür evi vb. palyatif ve komik projemsilere yer kalmayıp mesele kökten ve cesaretle yeniden elen alınacaktır. Bu kurumlarda her türlü kültürel ve tarihsel milat ortadan kaldırılmalı, Veysel ile Nedim, Hammamizâde İsmail Dede ile Karacaoğlan, Chopin ile Mahsuni aynı potada eritilmeli ve Ray Charles ve Ruhi Su, Nâzım ve Cemil Meriç tekrar ve farklı bir üslupla ele alınmalıdır. Erzurum Bar'ı ve Kuğu Gölü, bir halk türküsü ile Alman liedlerinin nasıl aynı insanın üretimi olduğu anlatılmalıdır. Kendi urbasından utanmadan insanların opera salonlarına gideceği bir nesil o zaman yaratılır.

Tüm bunlar belki hayal ve belki de hayalden de öte diyeceksiniz. Lakin Japonya da budur, yeniden Almanya da.

Meseleyi bu noktaya taşıyabilirsek su akacağı yeri bilir ve bu kadim topraklarda gider en verimsiz alanlarda göllenir. İşte o vahalardır bizim umut noktalarımız, oralarda yetişir en güzel çiçekler ve oralarda ağaçlar meyveleri ile karşılar sizi. Kaldırın artık bu akacak suya yol haritası sunmayı ve hatta diretmeyi. Bu kafayla giderseniz yanlış biriktiği yerden öyle bir göze patlar ki sizi de altına alır; sizin kültür, sanat iklimini bilmez yasalarınızı da.

Örnek olun,
Yol gösterin,
Proje üretin,
Kamplaştırmayın,

Bu kadim kültürü ve sanatı görmezden gelmeyin.

Tüm bunları da beceremiyorsanız gölge etmeyin yeter!

Hele hele sakın insanları dinledikleri müzikle, gittikleri sinemayla, izledikleri dizilerle eleştirmeyin.

Bunu siz yarattınız. Biri veya öbürü değil! HEPİNİZ...

"DÜNYEVİ MANEVİYATLA" TANIŞ OLALIM

Hasip Akgül

Böyle dönemlerde maneviyata seslenen oyunlardan ürkmek doğal değil mi? Hatta konu nasıl işlenirse işlensin dönem onu kendine benzetir diye içimizde bir önyargı oluşması bile olağan karşılanmalı. Öyle ya, artık maneviyat dedikleri şey sömürünün bir örtüsü bir çarşafı değil midir? Maneviyatı geliştirme iddiası ile gelenler içimizde tinsellik, haktan yana olma duygularına karşı her defasında bir başka aldatmaca operasyonun düzenleyicileri değiller mi?

"Bu dünyada" maddecilik dedikleri olanaklara, "öteki dünyada" sonsuz zamanlar boyunca sahip olma önerisine "maneviyatçı bir yaklaşım" diyorlar. Peki bu beklenti çıkarcılığı içinde, olan bitene göz yummacı bir anlayışla yaşamayı "manevi bir yücelme" sayabilir miyiz?

Böyle bir "yücelme" için hep sabır ile öteki dünyanın beklenmesi, bu dünyada her şeyin tevekkülle karşılanması öneriliyor. Seslerden nefes değil nefs, nefslerden duaya benzeyen mırıltılar, mırıltılarla tütsülenmiş bilinçler, bu bilinçle dünyayı görmesi ve istemesi engel olunmuş kitleler isteniyor.

Ancak tarih boyunca gerçekte "sabr" sözcüğünün katlanmak değil "göğüs germek" anlamına geldiği, "tevekkül"ün ise "bütün esbaba sarılıp tüm yollar denendikten sonraya kalan" olduğunu bilenler ve söyleyenler hep olmuş.

Bir yanda bu doğruyu türkü ezgilerine dönüştürmüş "abdallar" var, öte yanda kibir katedrallerinden bakan kitlelerin efendileri, bütün maddiyatın üstünde otururken vaazlar veren maneviyat konsülleri!

Böyle dönemlerde maneviyata seslenen oyunlardan ürkmek doğal değil mi? Hatta konu nasıl işlenirse işlensin dönem onu kendine benzetir diye içimizde bir önyargı oluşması bile olağan karşılanmalı. Öyle ya, artık maneviyat dedikleri şey sömürünün bir örtüsü bir çarşafı değil midir? Maneviyatı geliştirme iddiası ile gelenler içimizde tinsellik, haktan yana olma duygularına karşı her defasında bir başka aldatmaca operasyonun düzenleyicileri değiller mi?

Anlatıcısı Abdal, Konusu Dervişlik

Abdalların, dervişlerin böyle bir öte dünyacı maneviyatla ilgisi olmadığını tabii ki herkes gibi ben de bilirim. Ama yine de duygu ile köreltilmiş tarihsel dönemlerde akla seslenmenin panzehir olduğu gerçeğiyle, aklı harekete geçiren oyunları seçmenin önemli olduğunu düşünüyorum. 2. Dünya Savaşı öncesi Almanya'da kitlelerin bir duygu seliyle Führer dinine bağlandığında Brecht'in yabancılaştırma tekniği ile aklı açığa çıkarmaya çalışan oyunlarında olduğu gibi... Eğer temamız "maneviyat"sa, sahte maneviyatçıların peçelerini düşürecek naiflik, akılcılık ve ironi dolu oyunlar yazmak ya da bulmak gerekmez mi? Akılcı, dünyanın maddesi üzerinde yaptığımızı, yapabileceğimizi, onun öznesi ve nesnesi arasındaki ilişkiyi, gözümüzdeki göz bağını tiyatronun kendine özgü 'gözbağcılığıyla' çözen oyunları sahnelemek bugün tiyatrocuların görevi değil midir?

Bu sıralar ödenekli ödeneksiz bütün tiyatroların üzerine giden açık bir tehdit var. Bu tür oyunları izleyemiyorsak kuşkusuz bundandır! Ancak tiyatro bunun tarihte her dönem yollarını bulmuş yaratıcı bir türdür. Bu maneviyat konsüllerinden kurtulduktan sonra - ne anlamı varsa- herkesin bu oyunları oynayacak olması tahmin edilebilir bir durumdur. Ancak... Asıl yaratıcılık bunları şimdi oynamanın yolunu bulmak değil midir?

Anlatıcısı abdal, konusu dervişlik olan bir oyunu izlemeye gidiyorum ve giderken gerçekten korkuyorum. Kafamın içinde vesvese gibi tüm bunları döndürüyorum.

Korkumun özel bir nedeni de var. Yakın bir arkadaşımın yazıp yönettiği bir oyun bu. Eğer gerçekten bilinçli ya da bilinçsizce yukarıdaki kaygılarımı haklı çıkaracak bir oyunsa, ona ne söyleyebilirim? Her şeyi jilet gibi ikiye ayıran bir dönemden geçiyoruz. Ya dostluklarımızı da bölerlerse?

Semih Çelenk'in yazıp-yönettiği Fırat Tanış'ın sesinden sözünden hayat bulan bir seyirlik oyun izli-

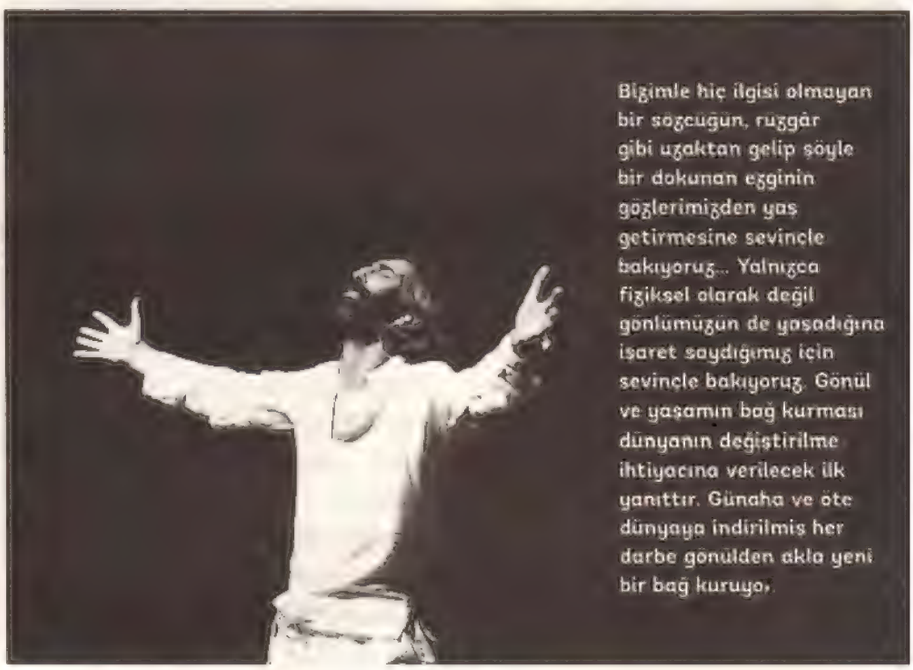

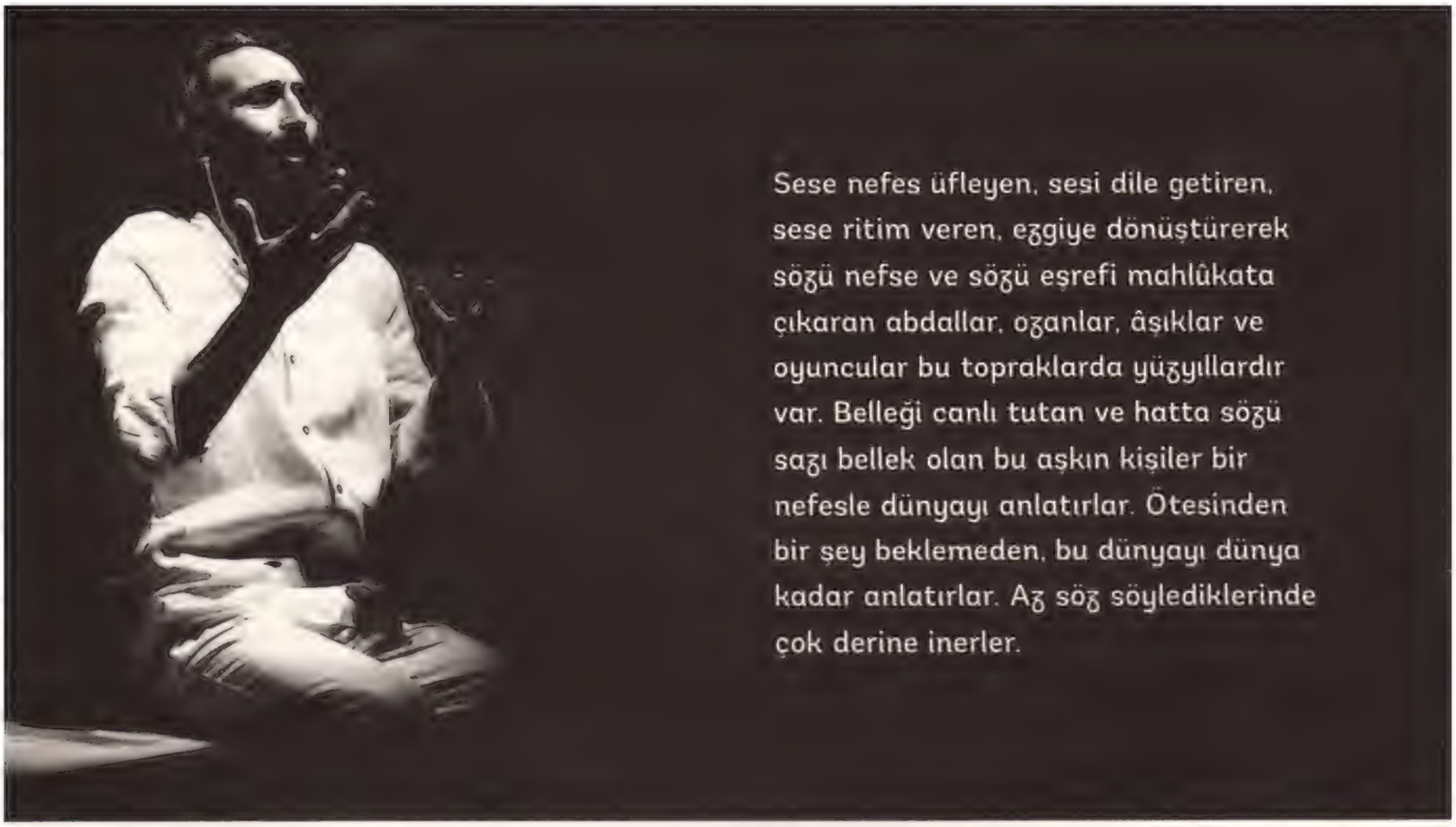

Sese nefes üfleyen, sesi dile getiren, sese ritim veren, ezgiye dönüştürerek sözü nefse ve sözü eşrefi mahlûkata çıkaran abdallar, ozanlar, âşıklar ve oyuncular bu topraklarda yüzyıllardır var. Belleği canlı tutan ve hatta sözü sazı bellek olan bu aşkın kişiler bir nefesle dünyayı anlatırlar. Ötesinden bir şey beklemeden, bu dünyayı dünya kadar anlatırlar. Az söz söylediklerinde çok derine inerler.

yoruz: "Gelin Tanış Olalım". İlk on dakikada önyargılarımız sahneye yönelen sert ışıklarda çözülüp uçuşuyor. Fırat Tanış konuşma ile türkü söyleme arasında özgün bir yer yaratıyor. Biz izleyicilere bizi anlatırken seyircilerin arasında boynu bükük olanlarımıza aciz değil yaratıkların en bilinçlisi ve en duygulusu olduğunu; muktedir ve kibirli olanlarımızın ise zengin değil izanı kaybolmuş fakirler olduğunu duyuruyor. Yalınayak çıktığı sahnede kollarını ve gövdesini sadelikle kullanıyor ama sanki bu devinimlerle o koca sahne doluyor. Yanındaki hayali çömezle konuşması kafasını ve yüzünü kullanmasını kısıtlıyor ama sanırım en büyük illüzyonu da seyirciye hiç bakmamasıyla bu noktada yaratıyor. Semih ve Fırat gönülden akıla giden bir yol arıyorlar.

Düzenden Kopmuş Bir Oyun

Dünyanın dönmesindeki sırrın hep bunu ters yüz etmekten olduğunu anlatan deyişler araya giriyor. Nakaratlarında biz izleyenler ortak olurken duygudan eyleme geçmenin tadını da duyuyoruz.

Oyunda dünya sevgisi, gerçeklik sevgisi hemen göze çarpıyor. Âşık, hayran, gerçekçi, doğal ve en önemlisi akılcı, kibirden uzak, paylaşmacı yanıyla düzenden kopmuş bir oyun bu. Sadelik ve gerçekliğin birçok oyunda şatafatlı kostüm ve dekorla elde edilmeye çalışıldığı günümüz sahnesinde "Gelin Tanış Olalım" sadeliğin, yalınlığın daha samimi ve daha şaşırtıcı olduğunu bir kez daha gösteriyor. Abdallığın dünyadaki bunca suni şeyin arasında, hâlâ yaşamın, insan olanın taşıyıcısı olduğunu, yolda olmanın, yol olmanın, saf ve diri olmanın da yolu olduğunu gösteriyor.

Semih Çelenk'in hem Alevi hem Sünni ozanlardan yararlanması dikkatimi çekiyor. Bunu önemsemediğini, ikisine eşit bir mesafede oluşunu başka bir hakikate, yeryüzünün ve "bu günün şu an şimdi"-sinin peşinde dinsel olanın dışında gerçek ve dünyevi bir gönül ile ilgili olması olarak anlıyorum. Seçtiği abdal öyküleriyle deyişlerin incelikle birbirine bağlanması bile başlı başına akla bir vurgu. Derdi bu ozanların din bağlanışları değil de dünya bağlanışlarıyla ilgili! Bunu yakalayınca nasıl seviniyorum.

Sese nefes üfleyen, sesi dile getiren, sese ritim veren, ezgiye dönüştürerek sözü nefse ve sözü eşrefi mahlûkata çıkaran abdallar, ozanlar, âşıklar ve oyuncular bu topraklarda yüzyıllardır var. Belleği canlı tutan ve hatta sözü sazı bellek olan bu aşkın kişiler bir nefesle dünyayı anlatırlar. Ötesinden bir şey beklemeden, bu dünyayı dünya kadar anlatırlar. Az söz söylediklerinde çok derine inerler. Sözü, bir gümüş gibi dizerlerken, neşeyi, acıyı dinleyiciye izleyiciye ulaştırmayı kendine meslek sayarlar. Gittikleri yerde "Hele bir de bize bizi sen anlat" diye karşılanırlar. Aldıkları iki yumurtaya, bir tas süte, bir çıkın ekmeğe yapmazlar bunu. Onlar yolu

yurt eyleyen abdallardır. Başka bir şey yapamadıkları için yaparlar. Bir an bakarlar, soluklanırlar ve dile gelirler. Her daim dinleyenin yüreğine girerler. Onlarda kendilerine benzeyen yanları ortaya çıkarırlar. Kendi gölgelerini onların gölgesiyle birleştirirler. "Bizi anlat" diyenlerin hayretle dinledikleri kendi öyküleri onların ağzında destanlaşır da sanki o acizlik duygularını yenerler. Dünyanın onları, onların dünyayı hak ettiklerini düşünürler. Pir Sultanlar, Karacaoğlanlar, Emrahlar, Köroğlular, Dadaloğlular kim bilir kaç abdalın ortak ismidir.

Gönülden Akla Yol

İnsana, tarih, dil, bellek, nefes olup zamansız ve dünyanın her yerine ait olacak kadar mekânsız, kesintisiz, bitimsiz bir kaynaktır abdallar. Ama bütün bunları da amaçlamazlar. Onlar görev için değil gönül için yaşarlar. Abdal olmak yola revan olmaktır. Yolda kurda kuşa, canlıya cansıza hakikati anlatmaktır.

Gizli dilleri, bitmeyen öyküleri, türküleri, masalları geçmişten bugüne uzanan sözleri, sözcükleri... Bizimle hiç ilgisi olmayan bir sözcüğün, rüzgâr gibi uzaktan gelip şöyle bir dokunan ezginin gözlerimizden yaş getirmesine sevinçle bakıyoruz... Yalnızca fiziksel olarak değil gönlümüzün de yaşadığına işaret saydığımız için sevinçle bakıyoruz. Gönül ve yaşamın bağ kurması dünyanın değiştirilme ihtiyacına verilecek ilk yanıttır. Günaha ve öte dünyaya indirilmiş her darbe gönülden akla yeni bir bağ kuruyor.

Yalnız oyunun tek kişilik bir gösteri olduğu doğru değil, arkada kara giysileri ve yarım ışık altında gölge gibi oturan dört müzisyen üzerinde durmalıyız... "Gölge gibi değil" evet bizzat beyaz libaslı Fırat Tanış abdalının gölgeleri bunlar... Bazen su, rüzgâr, tarihin ayak sesi, bazen muktedirin bas sesi, bazen mazlumun tiz sesi, bazen de yılanın sessizliği yansıtan çıngırağı oluyorlar... Ve çokça da o muhteşem abdal deyişlerindeki gerçek kokusunu ve sesini taşıyorlar. Bağlama, kopuz ve vokalde Cem Erdost İleri, kabak kemane, cura ve vokalde Mehmet Taylan Ünal, kaval ve balabanda Eren Erdoğan ile vurmalılar ve vokalde Sertaç Şanlı oyunu ortaya çıkaran, vurgulayan, oyuncuyla diyalog geliştiren zenginleştirici bir müzik yapıyorlar... Semih'in bir müzisyen olmadığı halde müziği bu kadar başarılı kullanması müziği plastik bir malzemeye dönüştürmüş olması oyunu bir müzikli gösteriden tiyatro olmaya taşıyor.

Bu oyunu bu dönemde maneviyat diye diye maneviyatı tepelenmiş herkesin izlemesini öneriyorum. Anlamak ve hissetmek ne güzel! Gerçek sanat ve "dünyevi maneviyat", dünyaya yeniden şaşkınlık ve hayranlıkla bakmamızı sağlayan ne kadar da saflaştırıcı bir şey!

SORU CİNİ MUSA

Ahmet İnam

Musa bir cindir, soru cini, sorularıyla çarpar, düşündürür, güldürür. Özellikle iktidarda olanların rahatını kaçırır soruları. Sanatçılara, kültür insanlarına, halktan sıradan insanlara, içten, açık, mizah kokulu bir yaklaşım içindedir. Bir açıdan zaman zaman Keloğlan zaman zaman Nasrettin Hoca karakteriyle görünür.

Musa kendini şimdilerde nasıl görüyor, bilmiyorum. Benim için o her zaman bir cindi, (*Daimon*!) bir soru cini. Tanrılar ve insanlar arasında, yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya haberler gönderen bir cin. Platon'un *Şölen* diyaloğunda Sokrates aşkı bir cin olarak anlatır, bilge kadın *Diotima*'nın ağzından. Musa bir cindir, soru cini, sorularıyla çarpar, düşündürür, güldürür. Özellikle iktidarda olanların rahatını kaçırır soruları. Sanatçılara, kültür insanlarına, halktan sıradan insanlara, içten, açık, mizah kokulu bir yaklaşım içindedir. Bir açıdan zaman zaman Keloğlan zaman zaman Nasrettin Hoca karakteriyle görünür.

Beklenmedik soruları birdenbire sorma, özellikle ruhlarını örtüp, örtülerinin üstüne maske takarak kendini farklı göstermeye çalışanlar için şok etkisi yapar. Musa'nın cini bir anlamda onları çarpar. Örtü üstündeki maskeyi düşürür. Yeniden maskeyi örtü üstüne yerleştirmeye çalışırlar. Tıpkı kel kafasındaki peruk düşünce, telâşla, iğreti bir biçimde yerine takmaya çalışan kişiler gibi.

"Küstah, bu soruları bana nasıl sorarsın" diyerek maskelerini korumaya çalışanlara karşı Musa Cini'nin gülümseyen yüzü, mizahi sıcaklıkla bakan gözleri sorunu çözmeye çalışır. O gözlerdeki ışığı anlayamayanlar için cinin yapacağı bir şey kalmamıştır. Hakarete uğrayabilir, dayak da yiyebilir.

Maske koruyucuları Musa'ya Ramazanda şarap içen Bektaşi'ye bir kısım halkın davrandığı gibi davranmayı seçebilir: "Delidir, ne yapsa yeridir." "Musa bu, sorar" diyebilir.

Oysa
Musa bu sorar
İnsanı yorar
Soruyu bilen
Kendini arar

Musa'nın alışılagelenin dışında tavrı, insanın kendisiyle ilişkisini sorgulamaya götürür, küçümsenip alaya alınmazsa. Musa'nın alaylı yaklaşımını alayla karşılamaya çalışanlar, maskelerini korumaya çalışsalar da, hiç değilse bu tavırlarından şu anlaşılır: "Maskem var, ancak bununla saygınlığımı sağlayabiliyorum. Maskemin sorgulanmasını istemiyorum. Sorgulanmaktan kaçıyorum."

Gücü elinde tutanlara yaltaklananların sayıca çok olduğu dünyada, açık sözlü olmak cesaret ister. Eski Yunan tragedyalarında, Platon'da, Foucault'nun gördüğü *parrêsia* (gücü elinde tutana karşı sözünü esirgememek); insanın kendini geliştirmesini, disiplin altına almasını, ruhuna özen göstermesini sağlamada önemli bir etkendir. Musa Cini açık sözlülüğü bir şenlik hâline getirir. Kendini saklayan, kapalı kapılar arkasında yalnızca kendinden olanlara açık olan sıkışık ruhlu insanları çarpan Musa Cini, bu ülkenin demokratikleşip kendini tanıyan, özgür, özerk bireylerin oluşması için çok gereklidir. Haberleşmenin sınırlandırıldığı, algı yönetiminin gerçeği çarpıttığı bir dünyayı nasıl açıklığa kavuşturursunuz? Saklanan gerçeğin, örtülen, maskelenen insan ruhunun ortaya çıkarılmasını zaman zaman kahkahalarla zaman zaman ironi yüklü, kısa, çarpıcı sorularıyla gerçekleştiren cin; daha güzel, daha hakça, sömürüden, hileden, yalandan arınmış bir dünyaya açılan yolu işaret ediyor.

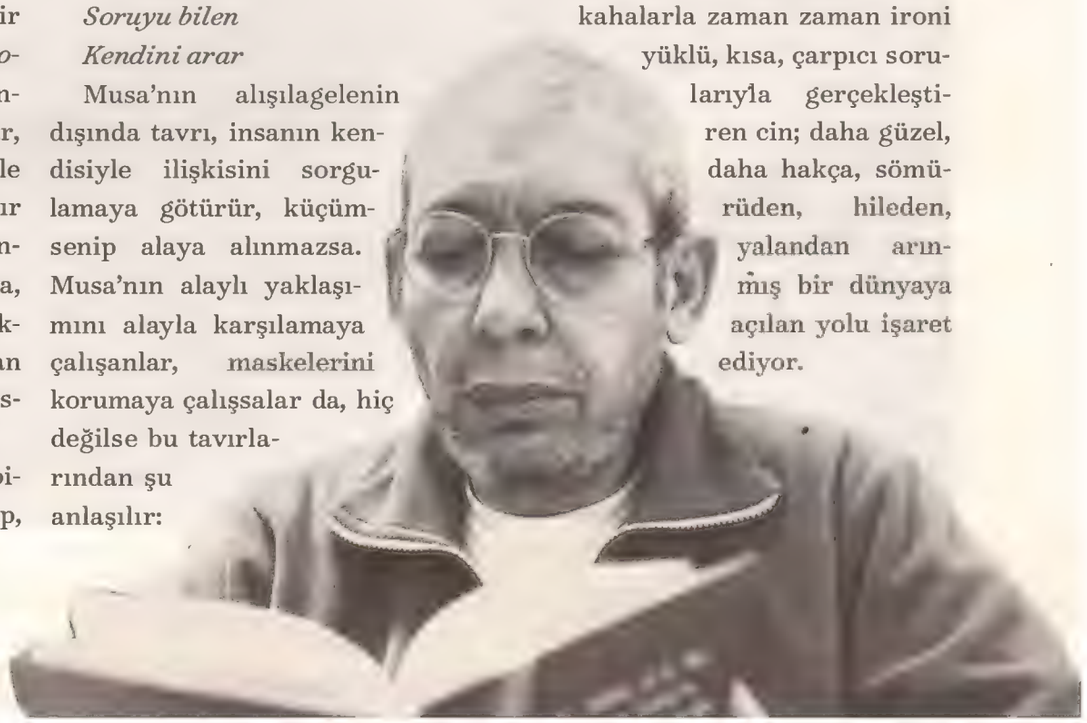

BEBELENEN GÖZLERİM

Mustafa Göksoy

Dünyam güneşim suyum
Göğsüme yapıştı bebeğim
Masalım canımda yanıyor
Gözlerimize dokunan seslerimiz
Neyi nasıl yapacağımı unuttum
Bi yakın bi uzak aklım
Göğsüme yapıştı bebeğim
Dünyam güneşim suyum

MARKOPAŞA'NIN HIYARLARI, ŞALGAMLARI VE BAMYALARI

Fikret İlkiz

Eskimeyen mizah, gücü sürekli elinde tutmak isteyenlerin korkulu rüyasıdır. Hükümetlerin hiçbirisi, yargının her türlüsü ve kim ne olursa olsun, mizah ustalarının sivri dili ve taşlamalarından kurtulamıyor... Komik halleri karikatür, karikatürleri kendilerinden daha komik, gülmece işte! Gücün iktidarında kaybolmuş olanlara dair mizahın zamanı hiçbir zaman geçmez. Karikatürleri ve mizahi halleri, her mekânda, her zaman yaşar. İktidarlar ise mizahın gücü karşısında eriyip giderler.

Başı dertsiz bir vatandaş...

Derdini git Markopaşaya anlat!

Hıyar, hıyardır. Şalgam, şalgam. Bamya, bamyadır. Kuru fasulye kendini nimetten sayar, nohut ise milli olduğunu sanır. Haşlamaları olmaz, taşlamaları acı biber gibidir.

Mizah, yıllar geçer, eskimez. Geçmiş her zamana uyar, vakti hiç geçmez. Kendisi kadar güçlü, gülünç ve düşündürücüdür. Gülmecedir ama ısırır!

Eskimeyen mizah, gücü sürekli elinde tutmak isteyenlerin korkulu rüyasıdır. Hükümetlerin hiçbirisi, yargının her türlüsü ve kim ne olursa olsun, mizah ustalarının sivri dili ve taşlamalarından kurtulamıyor... Komik halleri karikatür, karikatürleri kendilerinden daha komik, *gülmece* işte!

Gücün iktidarında kaybolmuş olanlara dair mizahın zamanı hiçbir zaman geçmez. Karikatürleri ve mizahi halleri, her mekânda, her zaman yaşar. İktidarlar ise mizahın gücü karşısında eriyip giderler.

Hıyarlar, şalgamlar, bamyalar, kuru fasulyeler ve nohutlar bile bir bakmışsınız mizahın konusu olup güldürmüş ve düşündürmüştür. Bazen geçmişte krallar armut gibi çizilmiş, çok kızmışlar. Bu kez ters çevirip çizmişler. Değişen bir şey yok, kral yine armut!

Siyasi mizah gazetesi Markopaşa, 25 Kasım 1946 Pazartesi günü çıktı. 10 kuruştu ve ilk sayısı altı bin basıldı. İadesi olmadı.

Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Esat Adil, Mustafa Uykusuz, Haluk Yetiş, Orhan Erkip gibi unutulmaz isimler Markopaşa'yı yarattı.

İleride başlarına gelecekleri görenler daha ilk sayıda **"Şakalar"** köşesinde **"Hakkınızı helal Edin Dostlar!"** başlıklı bir yazıda; dostlarla, komşularla, babayla, oğulla eşle helalleşmenin nedenini şöyle anlatmışlar.

" - Sefere mi çıkıyorum böyle?

- Hayır.

- Savaşa mı gidişim?

- Hayır

- İntihara mı karar verdim yoksa?

- Hayır

- Ya ne?

- 'Markopaşa' nam bir ceride (gazete) çıkarmış... Bir fıkracık istediler Abdi acizden. Evvel Allah sonra Matbuat kanununa sığındım. Ne olur olmaz? Dostlar, komşular ve hanem halkı! Şişede de durduğu gibi durmaz kâfir; cepte durduğu gibi durmaz kalem. Helal edin hakkınızı, sayei kanunu matbuatta fıkra yazmaya gidiyorum."

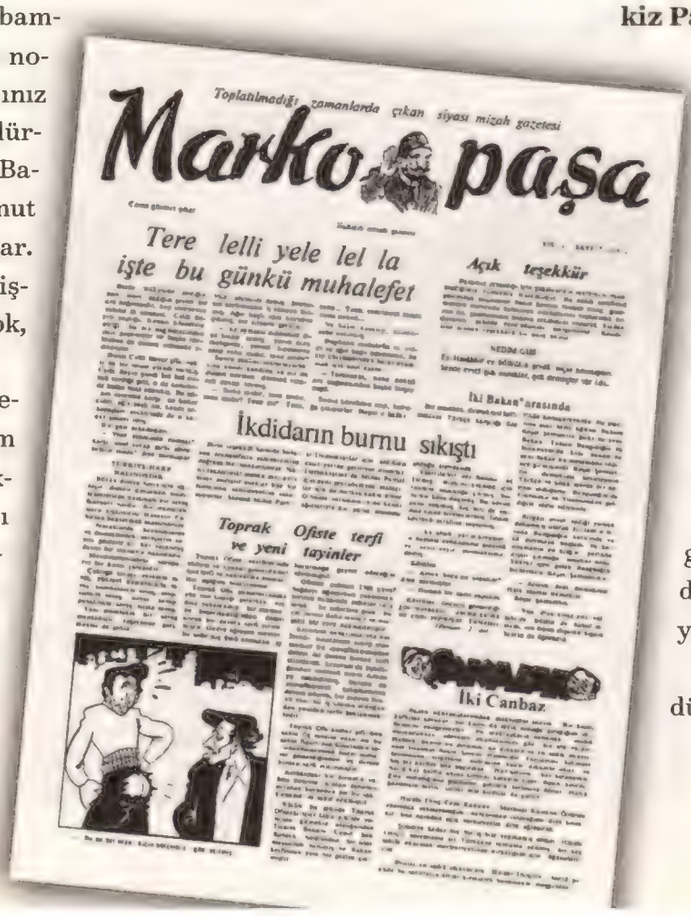
Toplatılmadığı zamanlarda çıkan siyasi mizah gazetesi

Marko paşa

Tere lelli yele lel la işte bu günkü muhalefet

Açık teşekkür

İki Bakan arasında

İktidarın burnu sıkıştı

Toprak ve yeni

Ofiste terfi tayinler

İki Canbaz

Markopaşanın etkisini Mehmet Ali Aybar'dan dinleyelim: *"Sabahattin Ali'nin Markopaşa'sı bir muhalefet gazetesi idi. Bu muhalefeti, ağırlığı güldürü olarak sürdürüyordu. Markopaşa'da ciddi yazılar Sabahattin'in yazılarıdır. Küçük bir başyazı ve ondan sonra mizah yazıları yer alırdı. Taşlamalar ve güldürü yazıları. O sıralarda son derece geçerliydi mizah. Düşünün ki, tek parti baskısı altında hükümeti eleştirme olanağı yoktu. İlk kez (...) Markopaşa ile bu çığır açıldı ve Markopaşa kapışıldı..."*

Markopaşa, 22 sayı kesintisiz çıkmış, çıkabilmiş... Sonra malum sebeplerden çıkamamış. Sürekli toplatma, sürekli baskı, kapatma ve yazar/çizerlerinin sürekli hapislikleriyle geçen yayın hayatında sıkça adını değiştirmiş ama inadına yeniden çıkmış.

Yedi Adlı Dergi

Adı **Markopaşa Merhumpaşa, Malumpaşa, Ali Baba,** uzun ara verme döneminden sonra **Yedi Sekiz Paşa, Hür Markopaşa** olmuş.

En son Aziz Nesin güdümünde çıkan **Medet** bu soydan gelen mizah dergisi sayılıyor. Dört yıl içinde bu siyasi mizah gazeteleri *malum nedenlerden* dolayı yedi ad, dokuz matbaa, yedi yayın yönetmeni değiştirmiş. Haklarında 16 dava açılmış, yazarları hakkında toplam sekiz yılı aşan mahkûmiyet kararları verilmiş.

Zaman geçmiş, hükümetler gitmiş, yenileri gelmiş. Mizah durduğu yerde durmuş, hiçbir yere gitmemiş.

Hükümetler, emniyet müdürleri, bakanlar, savcılar, ha-

kimler kimlerdi, hatırlanmıyor. Ama mizah ustalarının adları; hicivleri, taşlamaları akıllarda ve gönüllerde kaldı.

Aktardığım bu bilgiler ve unutulmaz Markopaşa yazıları, **Mehmet Saydur**'un **"Marko Paşa Gerçeği"** adlı kitabında bolca anlatılmış *(Çınar Yayınları 2001).*

Mizah ustalarının yargıdan çektikleri, hükümetlerden, tek partiden gördükleri baskı ve başlarına gelenler, kara mizah örneği...

Mizahla ve gülerek bitirelim.

Markopaşa sık sık toplatıldığı için okuyucuya bir **duyuru** yapılmış:

"Bu gazete cuma günleri saat sekizde çıkar, sekizle dokuz arasında fırsat bulursa satılır. Dokuzda toplatılır. Saat onda, muharrirleri sorguya çekilen basın hürriyetinin kurbanı felaketzede bir gazetedir."

İktidara Methiyeler Yetmezse

Gazetenin sık sık toplatılmasından doğan sıkıntıyı aşmak için izlenecek yollar da Markopaşa'nın 14 Ocak 1949 tarihli, 12. *(36)* sayısında anlatılmış. Anılan kitabın 194. sayfasından aktaralım, çünkü **bu duyuru** okuyucuya aşağıdaki gibi *mizahi* biçimde sunulmuş...

*"Ötedenberi bilindiği üzere, Markopaşa daima muhalif olarak tanınmıştır. Son baskılar o kadar artmıştır ki, artık muhalefete imkân olmadığını anlayan Markopaşa, bundan sonra muvafıklar safında yer almaya karar vermiştir. Markopaşa bundan sonra daima ve daima **efendilerimize methiyeler** yazacak ve kasideler düzecektir.*

*«Bu dahi efendileri tatmin etmezse, büsbütün havadan sudan mevzular yazılacak, mesela **hıyar sayısı, şalgam sayısı** gibi sayılar çıkarılarak, bu gazetelerde yalnız hıyarlara ve şalgamlara methiyeler tanzim edilecek, **bamyanın** fazileti, kendisini nimetten sayan **kuru fasulyenin** şerefi, milli **nohutun** asaleti gibi çok değerli mevzular üzerinde ileri geri fikirler yürütülecektir..."*

Mizah demişken Aziz Nesin'i anmamak olmaz. Aziz Nesin bu sayının birinci sayfasında yayımlanan **"Leb... Dostlarım Leb!"** yazısında Markopaşa üzerindeki kara bulutları anlatmış ve yazısını şöyle bitirmiş.

"Ne yazsam ne söylesem?

'Havada bulut' desem nem kapıyorlar.

- Vay! Diyorlar, sen bize kaz dersin ha!

O kadar çok ki kazlar, o kadar işkilli ki kazlar...

Bir yazıya başladım sizin için, güneşe karşı mürekkep aktı kalemimden.

Sizin için dostlar, bu gecenin buzlu mehtabını kanımda erittim. Ve işte alacakaranlığında sabahın, kalemim vakitsiz mi öttü yine? Eskiden öküzün altında buzağı ararlardı, şimdi buzağının altında öküz arıyorlar.

Esasen bâdısâbâ (sabah rüzgârı) değil, bâdi Hasandır, ki eylemiş bizi berbad dostlarım.

Siz anlayın lisanı Azizden. Siz anlayın Leb... dostlarım Leb!"

Markopaşa'nın 14 Şubat 1949 tarihli *yıl 1 ve 16. (36)* sayısı aynen yazıldığı gibi *"Ne gün fırsat bulursa o gün çıkar. Çıktığı gün 8 ile 9 arasında satılır. 9'da toplamıya başlarlar. Türkiye'deki demokrasinin ve Basın Hürriyetinin miyarı olan, işte böyle bir acaip siyasi mizah gazetesidir"* duyurusu ile **"Markopaşanın fevk'alade Hıyar sayısı"** başlığıyla yayınlanmıştır.

Basın hürriyetinin *miyarı* (ölçüsü) olmuş siyasi gülmece dergisinin hâlâ tarih olmaması gibi tuhaflıklara gülsem mi?

Maksadım; biraz gülmek ve sadece mizahtır, *buzağının altında öküz aramak* değildir.

Tüm zamanların mizahına ve tüm mekânların gülmece ustalarına sevgilerimle, saygılarımla...

(*Bu yazı bianet internet gazetesinden alınmıştır.*)

KAZANACAĞIZ

Hasan Çapik

"şarkım bir yapı iskelesidir
eriştirir bizi yıldızlara"*
victor jara gitarına inen güvercinim
-yoksulluğu sesine yapışmaz bir
ananın şarkılarıyla emzirdiği-

kanat koydum kırık parmaklar yerine
-gel gitlerinden sonra gençliğin
violeta ve gitara bağlanan kalbin-
(sesimde yara varsa violeta
yaşamdan fazlasını söylemedim
ağını ülkeye atmış karanlıklar
çakıldı da yüreğime, susamadım)

sürsün diye yolcusu olduğumuz ezgiler
-santiago stadından ütopyamıza
yayılarak hücrelerine hayatın-
(derin uğultulu ve kör yeryüzünde
ezgilerle ayaklandım haksızlığa
onlar yoksulluğun alnına yumruk
arayıştaki bakışa anlamdılar)

yaktılar hayat harmanlarımızı
tek inançları kursakları olanlar
güvenerek sermaye tanrısına
ki kardeştiler zulüm ve soygunda

yer yitirmiş göğünü
biz güzelliğe yasaklı
tırnaklarımızla doyduğumuz zamanlar
şiir bile cevherinden saymaz 'insan'ı

derken

ışıdı insanı doğrultan emek
çıktı düşünü aramaya, aldırmadan
gürültülü generallerin ölüm naralarına
canında kırk dört kurşun eller kesik

ama işte, yaşam ölçülmüyor bunlarla
venceremos, venceremos, venceremos**
şarkısı olanlar ölümsüzleşiyor

*Victor Jara
**Kazanacağız!

AZİZ NESİN - TANRI AMERİKA - YAPAY ZEKÂ

Ali Rıza Dizdar

Bunlarda hep düşmanlıkla dolu bir uzay ve gelecek tasarımı vardır. Bir ara yaz yağmuru türünden geçici uzaylıya dostça bakan E.T. adlı filmdeki barışçı yaklaşım silinmiş, saldırganlık zirveye tırmanmıştır. İşte bu nokta Amerika'nın Tanrılaşma isteğidir. Amerika Tanrılığını ilan etme çalışmalarını en önemli kültürel alan kabul ettikleri sinema dünyası ile devam ettiriyor.

Bir toplantıda Aziz Nesin kitlelere dönerek konuşmasına **"Arkadaşlar Tanrı Amerika'dır. Bunu kabul etmek zorundayız"** diye başladığında toplantı yöneticisi olan ben, 12 Eylül zindanlarından çıkan insanlar ve yakınları şaşkınlık geçirmiştik. Salon tıklım tıklım doluydu. Sıcak bir yaz havasıydı, kendimizi birdenbire kuzey kutbunda hissettik. Aziz Nesin Usta ise devam ediyordu: **"Amerika Vietnam'da yenildi. Amerika nerede bir özgürlük savaşına karadan devam ederse yenilmeye mahkûm olduğunu hatırladı ve Amerika uzaya hakim oldu. Amerika şimdi uzaydan füzeler gönderebiliyor.** İlerlemiş teknolojisi ile kıtalararası bir düğmeye basarak önceden tespit etiği ve izlediği hedefine imha silahlarını gönderiyor ve bugün **Amerika uzaya hakim ve Amerika Uzayın Tanrısı oldu."**

Bu sözler söylediğinde aklıma o zamanlar yazılmış bir kitap ve bir yazar adı gelmişti, "Doğru" diye mırıldandım. Frederick Forsythe kitabında Amerika'nın Rusya'daki önemli noktaları uzaydan izlediği yazılmıştı. Evet, Amerika uzaydan Rusya'yı izliyordu ve bugün de Amerika uzay hakimiyetini tek başına eline geçirmek için ona rakip olarak gözüken Rusya, Çin ve Kuzey Kore'den daha ileri bir pozisyonda. Amerika bugün tanrılaşma yoluna giderken, bazı doğrularını insanların beynine enjekte edebilmek için kültürel yapılarından gi-

rerek onları yönlendirmeye, onları kabule zorluyor. Günümüzün en önemli konusu olarak bugün yapay zekâ ortaya atılmakta. Yapay Zekânın duyguların ötesinde, insanlık için, demokrasi için, tabiat felaketlerini önlemek için dünya ve kâinatı kurtarabilecek programlarla donatılacağı anlatılmaktadır. Ve en önemlisi "**Justice**" yani **adaletin**, yapay zekâ tarafından sağlanabileceği bir dünya tasarımının son aşaması ile ilgili Amerikan filmleriyle, Amerikan Global Ekonomisindeki trendlerle ilgili araştırmalarla bunlar anlatılmaya çalışılmaktadır.

Savaşı Sonsuz Sunmak

Şöyle bir geçmişten gelelim: Gordon Ay'da, Çikolata Fabrikası, galaksiler arasındaki savaş ve dayanışmaları işleyen diziler, robot dünyası incelemeleri, "uzay savaşı" filmleri ve Star Trek filminde anlatılanları hatırlayalım. Bunlarda hep düşmanlıkla dolu bir uzay ve gelecek tasarımı vardır. Bir ara yaz yağmuru türünden geçici uzaylıya dostça bakan E.T. adlı filmdeki barışçı yaklaşım silinmiş, saldırganlık zirveye tırmanmıştır. İşte bu nokta Amerika'nın Tanrılaşma isteğidir. Amerika Tanrılığını ilan etme çalışmalarını en önemli kültürel alan kabul ettikleri sinema dünyası ile devam ettiriyor. Uzay gemisi filminde bazı sonuçlar alınırken, filmde Tanrı'nın bir kaynaktan oluştuğu vurgusu iyice işlenmiş. Işınlama sistemi, zaman yolculukları derken en son aşamada son derece ciddi bir film bugünlerde vizyona girerek insan beynini başka bir noktaya yönlendirmeye, benim ve arkadaşlarımın yıllar önce şaşırarak dinlediği Aziz Nesin'in "Tanrı Amerika"dır sözünü doğrulamaktadır. Bu filmin adı: **"Avangers / Infinity War"**. "Yenilmezler / "Sonsuz Savaş"; Sonsuzluk ve yenilmezlik kavramlarında tanrılık görülüyor ve hükmetmek için hiç bitmeyen bir savaşa gerek duyuluyor.

Filmde bir sürü çizgi roman kahramanı mevcut: Makine Adam, Thor, Black Panther, Hulk, Spiderman, Mr. America, Galaksi Savaşçıları, Doktor Stranger gibi yıllardır izlenen, bir sürü "dünyayı kurtaran kahraman" filmde yer alıyorlar. Ancak bu kahramanlar dünyayı ve evreni mahvedecek bir kişiyle dövüşmek zorundalar. Bu yaratık ızdırap çekse dahi kendi çocuğunu ideali uğruna gözyaşlarıyla öldürebiliyor. Bütün kahramanlar bu kişiyi durdurmaya çalışıyorlar. Yaratığın amacı ise 5 tane taşı bulup parmağına yerleştirip yenilmez ve ölümsüz olmak. Bunu becerdiği takdirde idealini gerçekleştirecektir. Son sahnede bu yaratığa çok önemli bir silahla saldırılıyor, yaratık karnından ölümcül yara aldığında tek bir cümle söylüyor: **"Beni beynimden vuracaktın"** ve filmdeki tüm kahramanları siyah bir toza çeviriyor. İşte bu yaratığın şu cümlesi Amerika'nın Tanrı olduğunu bir kez daha gözler önüne seriyor:

"Dünya ve Kâinatta, Galaksilerde yaşam çoğaldı. Çoğalan yaşamın yarısını yok etmezsek dünya ve kâinat yok olacak. İşte ben bunu yapacağım. Kimse mani olamayacak"

İşte bu filmlerle Amerika Tanrılığını gösteriyor; insanlara, ben kahramanlarınızı da yok ederim diyerek faşist cümlesini empoze edip kültürel yoldan amacına ulaşmaya çalışıyor. Amerika diyor ki yaratan da benim, yok eden de benim, bunu kabul etmek zorundasınız. İnsanoğlu Frankenstein'i yaratabilir ama ben Tanrı'yı yaratıyorum, Tanrı da benim...

Amerika'nın bütün dünyayı kuşatan bu kültürel saldırısı karşısında bizler de insanlığın barışçı ve özgürleştirici kültürüyle karşılık verebilmeliyiz. Aziz Nesin usta işte tam olarak bize mizahıyla gerçeği haber veriyor, emperyalizme karşı insanlığın cevaplarını hazırlıyordu. Gökyüzü tanrılarına da, yeryüzü tanrılarına da kafa tutmaktan korkmuyordu.

SARI ÇİZMELER

Leyla Civil, Sarı Çizmeler, Siyah Beyaz Yayınevi, 2. Baskı, 2018, İstanbul

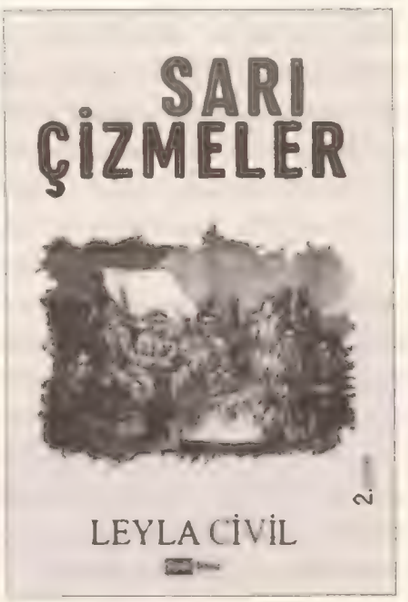

İçinde yaşadığı toplumun sorunlarına yoğunlaşmış bir öykücü Civil. Onun düşleri, toprağına, çevresine ve özüne dönük gelişiyor, ayrıntılanıyor. Bir maden kazasını öykülerken, illa ki içinde yaşamış olmanın gerekmediğini görüyoruz. İnsan sevgisi, kurgu ve düş gücünün güzel, düzeyli bir bileşimi Sarı Çizmeler. Öykü, kazayı yaşayan ama yeterince kavrayamayan insanların yakıcı anılarından daha etkili, daha ayrıntılı daha unutulmaz izler bırakıyor belleğinizde.

Osmanlı Yeni öykücülerin "Hangi konuları yazarsam daha başarılı olabilirim", biçimindeki sorularını, ustalar çoğunlukla "En iyi bildiğin konuları", diye yanıtlarlar.

Bu öneri yabana atılacak cinsten değildir aslında.

Öte yandan, yazdıklarımızı, deneyebildiklerimizle, yaşadığımız acı ya da mutluluklarımızla sınırlarsak sanatın, edebiyatın büyük olanaklarından yeterince yararlanmamış oluruz. Neden derseniz, insanın en özgün yeteneklerden biri, hele sözkonusu sanatsa düş kurmak, hiçbir sınır tanımadan düş kurmak, kurabilmektir çünkü.

Yaygın bir halk deyimi vardır, "Her kuşun eti yenmez", denir. Birçok halk deyimi gibi bu söz de su götürür bence. Her düşün öyküsünün yazılıp yazılamayacağı da öyle.

O zaman, düşlerimizin yaşamımıza, içinde yer aldığımız sınıfa uyan bir dünya görüşüne, o görüşe ters düşmeyecek bir biçeme ve amaca yönelik olması mı gerekir acaba...

Anadolu'da yaşayıp "Mayamı" düşleri görerek etkili, verimli bir ürün yaratmak olası mı? Bana sorarsanız, herkesin yerini, yurdunu bilmesinde yarar var derim.

Leyla Civil'in "Sarı Çizmeler" adlı öykü kitabı bunları düşünmemin nedeni.

İçinde yaşadığı toplumun sorunlarına yoğunlaşmış bir öykücü Civil. Onun düşleri, toprağına, çevresine ve özüne dönük gelişiyor, ayrıntılanıyor. Bir maden kazasını öykülerken, illa ki içinde yaşamış olmanın gerekmediğini görüyoruz. İnsan sevgisi, kurgu ve düş gücünün güzel, düzeyli bir bileşimi Sarı Çizmeler. Öykü, kazayı yaşayan ama yeterince kavrayamayan insanların yakıcı anılarından daha etkili, daha ayrıntılı daha unutulmaz izler bırakıyor belleğinizde. "Aras'ın Kahraman Babası" adlı öykü de aynı başarılı çizgiyi yakalmış. Tek tek saymayayım, öteki öyküleri de umut veren, derinlikli, aydınlık öyküler.

Öyküde iki temel öğeden biri kurgu ise, ötekinin dilde duruluk, içtenlik ve anlaşılma kaygısı olduğunu düşünüyorum. Öteki sosyal ilişkilerde olduğu gibi edebiyat alanında da gençlerin önüne akıl almaz tuzaklar kuruluyor, çemberler örülüyor. Bunlardan etkilenmeden yol almak öyle kolay işlerden değildir.

Karmaşıklığı, bulanıklığı marifet gibi sunan kimi 'entelektüelleri', yazarları, yayıncıları Batı'dan esen kültür emperyalizminin rüzgârı karşısında yüzsüz-saldırgan birer misyoner olarak gördüğümü söylemeliyim.

Genç yazar Leyla Civil'in kitabında 17 kısa öykü yer alıyor. Bunalımlarla, ucuz serüvenlerle, söz oyunlarıyla uğraşan boşboğaz bir yazar değil o. Karmaşık, sisli, tozduman içinde okurunu bunaltan bir yol da izlemiyor. Hep acı gerçekler onun kalemine dolananlar. Okunmak, anlaşılmak yüreklere seslenmek isteyen bir yazar. "Ben yazarım anlayan, anlar anlamayan kendi bilir" diyenlerden hiç değil. Daha ilk kitabında öz sesini bulmakta hayli yol aldığını söyleyebilirim. Akıcı, duru, sevecen, umutlu ve özgür bir dili var. Artısıyla eksisiyle başarılı bir ilk kitap "Sarı Çizmeler."

Kitaptan, tadımlık iki alıntıyla bitirmek istiyorum yazımı:

"Bağ yok, hasat yok, onca boğaz. İçim yanıyor yalan yok. Çözüm de yok başka. Avuttum kendimi. Aldım Sadık'ı karşıma; 'Oğlum, tamam zorunlu kaldık, ineceksin madene ama bu işi fazla benimseme. Ben razı değilim. Sana bir şey olursa, biz ne yaparız?' 'He he' diye geçiştirdi beni Sadık. Bugün ayrılacağım, yarın ayrılacağım darken üç yıl olmuş." (s.16-17)

"Soluksuzca sevgilisini dinleyen Emine'nin gözleri büyüdü, göğsünün üstünde bağladığı kolları çözüldü, elleri bir türlü kestiremedi nerede duracaklarını bu öneriyi işitince. İçindeki sancı şaşkın ve anlık bir titremeye dönüştü önce. Sonra şaşkın bir boşluk kaldı geriye... Kahverengi gözleri "doğru mu duydum" der gibi bakıyordu sevgilisine." (s.81)

Sarı Çizmeler, sıkılmadan okuyabileceğiniz, içinizde kıpırtı yaratacak bir kitap. Bulup okumanızı öneriyorum.

CELAL İLHAN

DAMLAYI GELECEĞE TAŞIMAK İÇİN YENİ GELEN'E ABONE OL!

Özgürlük sadece zorunluluğun bilinci demek değildir, zorunluluğun bilinciyle eyleme geçmektir. Sermaye edebiyatı, sanatı, kültürünün alçaltıcı egemenliğine karşı estetik sanat, devrimci felsefe, dönüştürücü edebiyat özgürlüğümüz için yayın yapan Yeni Gelen'i okuma özgürlüğü için eyleme geçmenizi, aboneliğinizi yenilemenizi ve arkadaşlarınıza önererek bize yeni okurlar kazandırmanızı bekliyoruz.

Kâğıt fiyatlarının son bir yıl içinde iki katına yaklaştığı koşullarda Yeni Gelen'in yeterli sayıda aboneye ulaşması, yayınını sürdürmesinin en temel dayanağıdır.

Basım giderlerinin artmasına rağmen satış fiyatını arttırmamakta direniyoruz. Bildiğiniz gibi Yeni Gelen, hiçbir sermaye örgütünden reklam almamaktadır. Yayınlanabilmesi için gerekli giderleri okurlarının ve yazarlarının katkısından karşılamaktadır. Bu nedenle abonelerimizin Mart ayında aboneliklerini yenilemeleri yaşamsal önemdedir.

ABONELERİMİZE YALÇIN KÜÇÜK'ÜN HABERCİ KİTABINI ARMAĞAN EDİYORUZ!

Yeni Gelen'e abone olanlara Yalçın Küçük'ün kırk yıllık yazarlığının ve aydın mücadelesinin bir özeti niteliğindeki HABERCİ kitabını armağan ediyoruz. Mızrak Yayınları'nca yayınlanan 612 sayfalık bu dev yapıt, aynı zamanda Türkiye'nin 50 yıllık politik ve düşünsel tarihçesini içeriyor. Yalçın Küçük'ün, Türkiye'yi bugünlere getiren olay ve süreçleri nasıl önceden görüp haber verdiğinin de şaşırtıcı bir belgesi...

ABONELİK KOŞULLARI:

Yeni Gelen'in 12 Aylık abonelik bedeli 150 lirayı

YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR58 0003 2000 0000 0037 9759 29

Hesabına veya

YURDANUR ALBAYRAK, 15719029 NO'LU POSTA ÇEKİ hesabına yatırdıktan sonra, adres bilgilerinizi yenigelendergisi@gmail.com adresine iletmeniz yeterlidir.

SOKRATES'ÇİLER OKULLAR'IN BASİT VE HALKA DÖNÜK FELSEFELERİ

Ali Timuçin

Sokrates'çi okullar Megara okulu, Elis Eretria okulu, Kinikler okulu ve Kyrene okuludur. Bu okulların kurucularının Sokrates'den etkilenmelerinin yanısıra bir ortak yanları daha vardır: toplumsal yaşamın dağılmışlığına ve buna bağlı olarak yaşanan ahlaki çöküntüye karşı bireyin nasıl dirençli kalabileceğinin yollarını aramışlardır. Sofistlerin kuşkuculuğa açılan bilgi anlayışından etkilenseler de onların dünyaya bakışlarını körü körüne izlememişlerdir. Buna göre salt topluma uyarlanmanın değil toplumdışı tutumların da güç koşullarda bireyi dingin kılacağını göstermişlerdir.

Eski Yunanistan'da Platon, Aristoteles, Epikuros ve Stoa'cılar köklü öğretileriyle dikkati çeker. Bu öğretiler o dönemin genç kuşaklarında da düşünsel izler bırakmıştır. Hatta adını andığımız felsefelerin kurucuları öldükten sonra da onların çömezleri bu felsefe anlayışlarını kendi okullarında uzun bir süre yaşatmışlardır. Bu okullardan yetişen filozofların da birbirlerinin felsefeleriyle hesaplaştığını hatta yer yer birbirleriyle etkileşerek düşüncelerini zenginleştirmeye çalıştığını görüyoruz. O dönemin tüm felsefeleri adını andığımız bu felsefeler kadar köklü düşünce üretimi içinde olamadı. Tümüyle toplumsal siyasal sorunlardan uzakta, bireyci bir çizgiyi izleyen Sokrates'çi okullar böyleydi. Felsefeleri daha çok uygulamaya dayalı ve yüzeyseldi. Onlar Platon'un Akademia'sı ya da Aristoteles'in Gezginler okulu gibi düzenli eğitim kurumları da yaratabilmiş gibi görünmüyor. Hatta Sokrates'çi okullar Epikuros'çularda ya da Stoa'cılarda olduğu gibi öncülerine çok bağlı ve öncülerinin düşüncelerini çok fazla geliştirebilen filozoflar da çıkaramadılar. Yine de Eski Yunanistan'ın toplumsal ve siyasal açıdan çok sorunlu bir döneminde ortaya çıkan Sokrates'çi okulların da felsefe tarihinde sanılanın tersine önemli izler bıraktığını söyleyebiliriz.

Sokrates'çi okullar Megara okulu, Elis Eretria okulu, Kinikler okulu ve Kyrene okuludur. Bu okulların kurucularının Sokrates'den etkilenmelerinin yanısıra bir ortak yanları daha vardır: toplumsal yaşamın dağılmışlığına ve buna bağlı olarak yaşanan ahlaki çöküntüye karşı bireyin nasıl dirençli kalabileceğinin

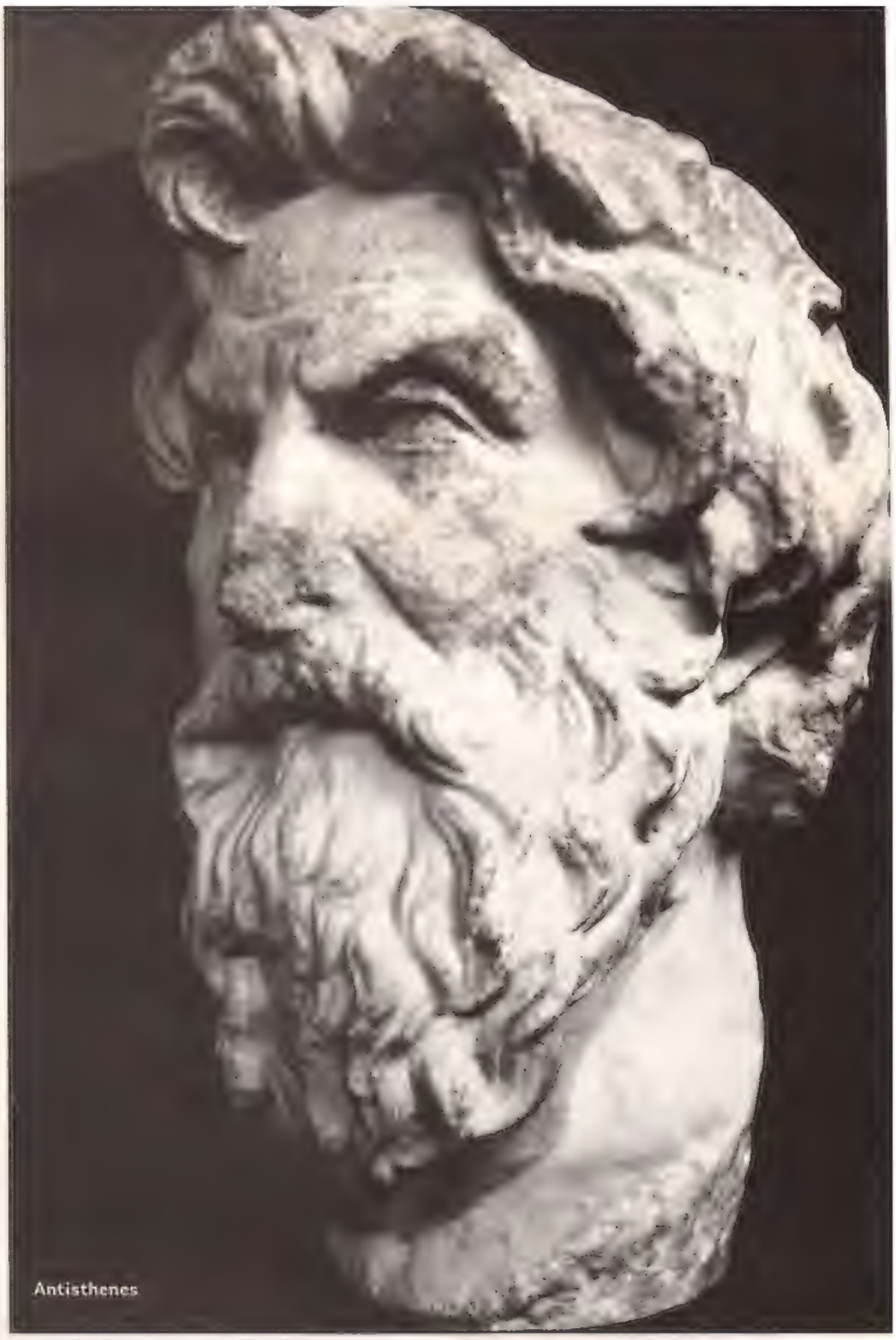
Antisthenes

Anthistenes'in Sokrates'den ayrıldığı yan bilgeyi her türlü toplumsal bağların dışında düşünmesiydi. Ona göre bilge kendine yeter çünkü başkasının olan her şey onundur. Bilge doğal olarak iyiyi seçer. Hatta Anthistenes kötü birileri onu övdüğünde yaptığı eylemin doğruluğunu sorgulamıştır. Anthistenes'in bireyci ahlakı bir siyasal toplum eleştirisini de içinde taşır. Buna göre o devletlerin iyiler ve kötüler arasında ayrım gözetmediği için yıkıldığını vurgular.

yollarını aramışlardır. Sofistlerin kuşkuculuğa açılan bilgi anlayışından etkilenseler de onların dünyaya bakışlarını körü körüne izlememişlerdir. Buna göre salt topluma uyarlanmanın değil toplumdışı tutumların da güç koşullarda bireyi dingin kılacağını göstermişlerdir. Onların genel ölçülerin dışına çıkan aykırı yanları Stoa'da ve Epikuros'da değişik biçimde yankısını bulmuştur.

Erdemi Eyleme Dayandıran Filozof

Bu okulların kurucuları Sokrates'in yalnız düşünce dünyasından değil onun kişiliğinden de etkilendiler. Örneğin Sokrates'in dirençli ödün vermeyen kişiliği başta Kinikler okulunun kurucusu Anthistenes'i (M.Ö.444-315) etkilemişti. O öğrencilerine de Sokrates'le çalışmayı önerdi. Yorucu bir yolu sırf Sokrates'in derslerini kaçırmamak için kateden Anthistenes direngen yapısını Sokrates'e borçluydu. O da Sokrates gibi erdemin öğretilebilir bir şey olduğunu ve mutluluk için erdemlilikten başka bir şeye gerek olmadığını düşündü. Ancak Sokrates'den Platon'a uzanan ve erdemi bilgiye dayandıran anlayışa uzak düşen bir bakışla erdemi daha çok eyleme dayandırdı. Bu durum onun evrensel bilgiyi yadsıyan bakış açısıyla tutarlıydı. O birkaç iyi insanla tüm kötülere karşı savaşmanın birçok kötü insanla birkaç iyi insana karşı savaşmaya yeğlenmesi gerektiğini düşündü. Anthistenes'den farklı olarak Sokrates insanın yetersizliklerine karşı savaşımında yine de yurdunun yasalarına başkaldırmadı, toplumdışı çözümler aramadı. Anthistenes'in Sokrates'den ayrıldığı yan bilgeyi her türlü toplumsal bağların dışında düşünmesiydi. Ona göre bilge kendine yeter çünkü başkasının olan her şey onundur. Bilge doğal olarak iyiyi seçer. Hatta Anthistenes kötü birileri onu övdüğünde yaptığı eylemin doğruluğunu sorgulamıştır. Anthistenes'in bireyci ahlakı bir siyasal toplum eleştirisini de içinde taşır. Buna göre o devletlerin iyiler ve kötüler arasında ayrım gözetmediği için yıkıldığını vurgular.

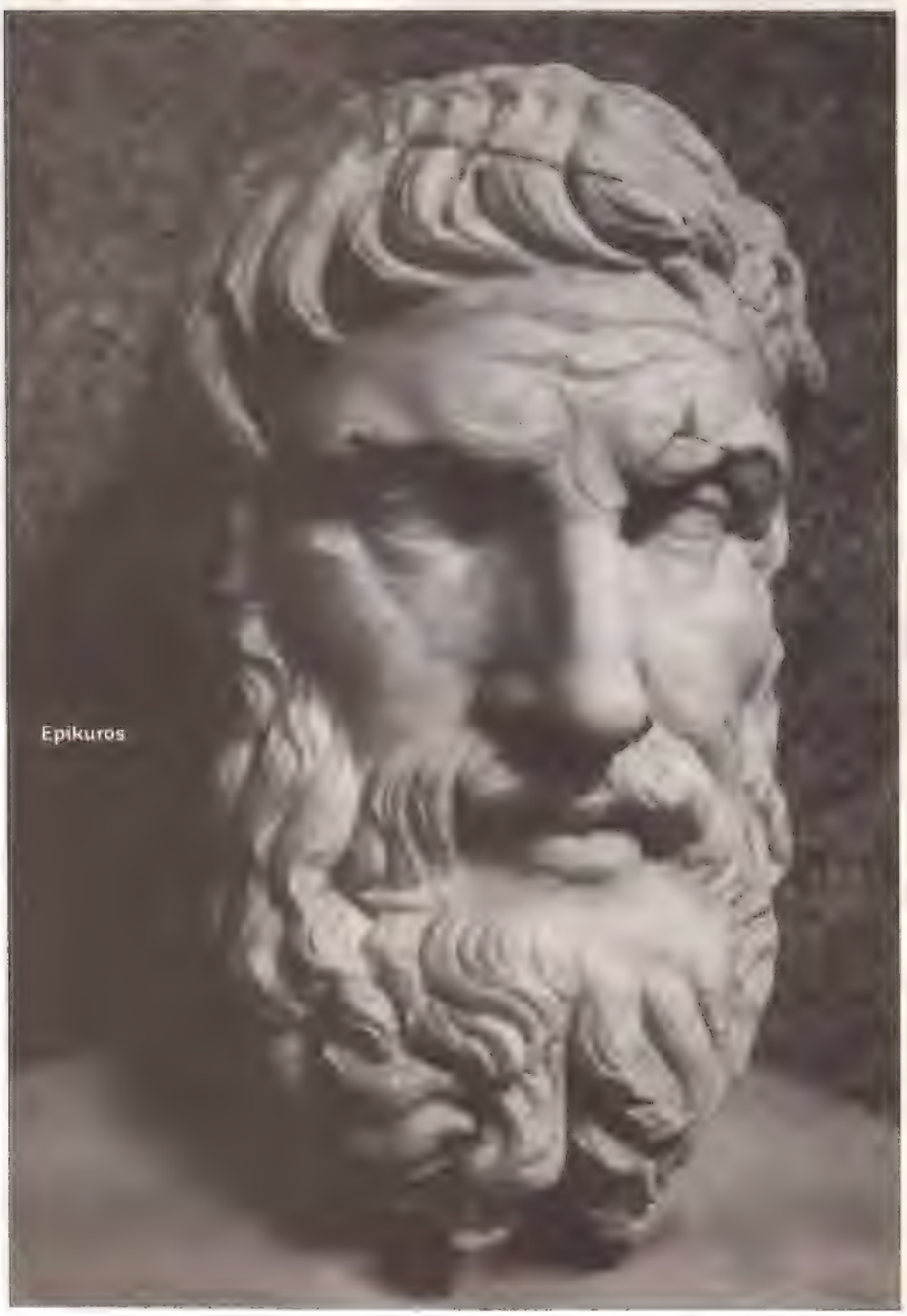
Epikuros

Epikuros'un düşüncesine göre bir parça ekmek ve su insana yeterdi. Dinginlik içindeki hazları yani karın hazlarını giderdi mi insanın mutlu olmaması için hiçbir neden yoktu. Yeter ki insan usunu iyi kullansın seçimlerini sakınımlılıkla yapsın ve devinim içindeki hazlara kapılmasın. Böylece sürdürülen erdemli bir yaşam doğal olarak iyiydi ve mutluluğu getirecekti. Büyük acılar olmadıktan sonra sorun yoktu.

Jacques Louis David - Sokrates'in Ölümü

Anthistenes'in hayranı ve izleyicisi olan Sinop'lu Diogenes'se onunla tanışmamış bile olabilir. Hatta Sinop'lu Diogenes'e (M.Ö.413-323) Kinikler okulunun bakış açısını sulandırdığı eleştirileri de gelir. Diogenes kendine yeten bilge örneği gibi durur. Bununla birlikte daha çok bir dilenci gibi yaşamıştır. Yine de o eylemi öne çıkaran yanıyla başta Epiktetos olmak üzere Stoa'cıların esin kaynağı gibi görünür. Her türlü toplumsal ve siyasal etkiden bağışık doğaya uygun bir yaşam sürdürür. Ancak onun doğaya uygun yaşamdan anladığı Stoa'cılardan bir ölçüde farklıdır: toplumsal gereklerin dışında gündelik gereksinimlerini gidermek bilge için yeterlidir. Hiçbir toplumsal ve siyasal bağlantıya gerek duymadan doğal gereksinimlerini giderebildiğinde insan erdemli ve mutludur. Diogenes ona hayran olan imparator Aleksandros'a bile yüz vermez, kendini hiç kimseye hiçbir yere bağlı duymaz, kendini daha çok bir dünya yurttaşı gibi duyar.

Bilgelik Yağmalayana Rastlamadım

Eris-Eretria okulunun ve Megera okulunun filozofları da direngen yapılı insanlardır. Örneğin Megara okulundan Stilpon'a (M.Ö.380-300) Megara kenti yağmalanırken kaybolan bir eşyası olup olmadığı sorulmuş. O da bakmış ne yitirmiş olabilirim diye sonunda bilgelik götüren birine raslamadım demiş. Adını andığımız bu filozofların bilgikuramları ve buna bağlı sağlam bir ahlak öğretileri yoktu. Aralarında ya Kinikler gibi evrensel düşünceyi yadsıyan bir anlayışı sürdürenler vardı ya da Megara okulunda olduğu gibi çıkarımsız söz oyunlarına dayalı tartışmaların peşinden gidenler vardı. Yine de onlar felsefelerini doğrudan eyleme döküp yaşama geçirdiler. Günümüzün felsefe tarihinin bilgisinden uzak söz oyunlarına dayalı felsefelerini çağrıştırabilirler. Ama onların tutumlarında ve eylemlerinde gördüğümüz "dayanma gücü" dönemin güç koşullarında doğan yeni felsefelerin esiniydi, toplumsal ve siyasal düzeni onaylama aracı değildi. Stoa'cıların katlanmaya dayalı ahlak öğretilerinde hatta Epikuros'un hazza dayalı ahlakında bile onlardan derin izler bulunur. Ama Epikuros belki de daha çok Kyrene okulunun kurucusu Aristippos'dan (M.Ö.430-?) etkilendi.

Aristippos iyi eğitimin olanaklarını Sokrates'de gördü ondan eğitim aldı. Haz dolu yaşamı daha çok Dionysios'un sarayında buldu, parayı ve eğlenceyi de orada buldu. O da Kinikler gibi siyasal düzenden bir şey beklemiyordu. Bu nedenle felsefeyi daha çok iyi insan ilişkileri kurabilmeyi sağladığı için önemsedi. Aristippos bedensel hazlara daha fazla dikkat çekti. Bunların da daha hoşluk verenleri olan devinim içindeki hazları yaşanası gördü. O pırıltılı yaşamı seven biriydi. Güzel sofraların hoşluklarını gördü ama bunlarda da aşırıya kaçılmamalıydı. Yani devinim içindeki hazların da yumuşak olanları sert olanlara yeğlenmeliydi. Oysa Epikuros'un düşüncesine göre bir parça ekmek ve su insana yeterdi. Dinginlik içindeki hazları yani karın hazlarını giderdi mi insanın mutlu olmaması için hiçbir neden yoktu. Yeter ki insan usunu iyi kullansın seçimlerini sakınımlılıkla yapsın ve devinim içindeki hazlara kapılmasın. Böylece sürdürülen erdemli bir yaşam doğal olarak iyiydi ve mutluluğu getirecekti. Büyük acılar olmadıktan sonra sorun yoktu. Aristippos bedensel acılara katlanmayı çok daha güç bulurken Epikuros tersine ruhsal acıları geçmişten geleceğe uzanımlı olduğu için daha katlanılmaz buluyordu.

Tiranla İlişkiye Giren Köle Olur

Epikuros Aristippos'un haz ahlakının yanısıra Demokritos'un atomcu fiziğinden de yararlanarak çok daha derinlikli bir felsefe ortaya koydu. Ama Aristippos'da Epikuros'da da değişik biçimde görüldüğü gibi insanın seçme gücü önemliydi. Aristippos'un örneğiyle tıkabasa yiyen ama bedensel alıştırmaları da tavsatmayan birinin durumu her şeyi okuyup yararlı olanı okumayan birinin durumundan farklı olmayacaktır. Aristippos yine de daha çok anlık hazların peşinden gider, iyi ilişkiler kurup iyi koşulları aramaya bakar. Hatta Diogenes bir gün ırmağın kıyısında yeşillik yıkarken Aristippos geçiyormuş. Diogenes ona bunları yiyebilsen tiranların saraylarında dolanmazdın diye takılınca Aristippos da insanlarla iyi ilişkiler kurabilsen bunları yemezdin yanıtını vermiş. Aslında bu bakış açısına göre Diogenes Epikuros'un ahlakına daha yakındır. Ama Aristippos'un hazcılığı devinim içindeki hazların yumuşak biçimde yaşanması gerektiğini bildirirken kendine egemen insanı bize tanıtlar: hiçbir kimsenin ya da hiçbir şeyin tutsağı ya da bağımlısı olmayan insanı. O metresi Lais'le ilişkisini kınayanlara şöyle demiş: *"Lais'i tutuyorum ama ona tutkun değilim. Çünkü en iyi şey hazlardan uzak durmak değil onlara yenik düşmemek ve üstesinden gelmektir."*

Sonuçta Sokrates'çi okulların bilgi felsefelerine tuttukları ışık çok güçlü görünmeyebilir. Ama o dönemin koşullarında her kesimden insan için direnç kaynağı oldukları yadsınamaz. Toplumsal ve siyasal yaşamı zorlayabilecek olanaklar sınırladığında toplumsal yaşamın en dışına düşen filozoflar bile örnek yaşamlarıyla tutunacak dallar olurlar. Onlar birer kendine egemen insan örneğidir. Dionysios'un *"Tiranla ilişkiye giren özgür gelse bile ona köle olur çıkar"* sözüne karşılık Aristippos *"Özgür geliyorsa köle değildir"* sözünü edebilmiştir. Stoa'nın son dönem filozoflarından Seneca'nın *"Güvenli bir yolun izini sürmek alçak ve tembelin işidir. Erdem yükseklerden gider"* sözü ahlaki öğretilerin biraz da yaşamın içinde yüreklice eylemlerle biçimlendiğini bize duyurur. Gerçi siyasetin güvensiz ortamı Seneca'nın başını yemiştir. Ama Stoa'nın kurucusu Zenon'dan Marcus Aurelius'a kadar Stoa felsefesi zorlu koşulları yaşanılır kılmaya çalışan daha derinlikli filozoflar çıkarmıştır. Sokrates'çi okulların filozofları da Stoa düşüncesi için ve başka felsefeler için esin kaynağı olmuş, her kesimden her yerden gelen insanların felsefeyle uğraşabileceğini göstermek açısından iyi birer örnek oluşturmuştur.

Kar Kırmızı

Emine Ağboğ, Kar Kırmızı, Kalender Yayınları, 2017, İstanbul

"Hayatta insanların başına bir kırmızı kar yağmaz kızım! ... Ölümden gayri her şeyin çaresi vardır."

Osmanlı Devleti, 1912 Balkan Savaşında Batı Trakya-Rumeli'yi kaybeder, oradaki Müslüman-Türk kökenli vatandaşlarımız Bulgar Komitacılarının saldırılarına dayanamayarak göçe başlarlar. O sırada beş-altı yaşlarında olan Aşime'nin ailesi de canlarını kurtarmak için payitaht İstanbul'a göçerken yolda saldırıya uğrar. Annesini ve ailesinin diğer büyüklerini kaybeden Aşime İstanbul'da yaşlı babasının da ölümüyle tek başına kalır. Bir rastlantı sonucu annesini ölümden kurtarıp ağabeyinin evine yerleştiren Yüzbaşı Kamil Bey bilmeden onu da evlat edinip kendi çocuklarıyla birlikte büyütmek isteğiyle evine götürür. Kamil Beyin ağabeyi Hayrettin Beye bağlılığı, Aşime'nin başından geçen olaylar Kar Kırmızı'nın konusunu oluşturur. Emine Ağboğ, karakterleri yaşamdan alınmış, olayları gerçekçi, İstanbul'un işgal yıllarını canlandıran tarihi bir roman yazmış.

Yazarın benzetmelerini hemen her tümcede görüyoruz. "Kadının bakışlarında bitmeyen güz hüznü, gözlerindeyse büyüleyen doğulu kadın gizemi vardı." (s.7) "Özgürlüğe uçan göçmen kuşlar gibiydiler. Arkalarında yaşanmış anıları vardı, önlerindeyse ölüm ve dirimin bilinmeyen ürküsü..." (s.12)

Kar Kırmızı'nın tarihi kaynaklara, gerçek olaylara yaslanan sağlam bir olay örgüsü ve akıcı bir anlatımı var. Soruyor, sorguluyor, düşündürüyor. Göçmenlere has dili, mizahi yaklaşımı, günümüze göndermeleri yerinde, çok güzel... Türklerin Anadolu'ya, oradan Trakya'ya göçlerinin zeminini, sosyal yapısını Hayrettin Ağa'nın şiveli konuşmasından öğrenirken tarih kitaplarında birer cümleye sıkışan gerçeklerin zengin insani boyutunu görüyoruz. "Tarihin ilk güçmenleri biz miyiz? Acıyı bunun için mi yurt bellemişiz? Fakat gidenleri de yıllar sunra raat bırakmazlar ki, emek emek yeşerttikleri dirimin güzelliğini doyasıya yaşasınlar." (s.75)

Sanki karşımızdadır "güçmen" Hayrettin Ağa ve sakin sakin ama hiç büyüklenmeden aktarıyor bilgece düşüncelerini. "Bildiğime güre bizim aslımız da asırlar önce Konya'dan gidip Tuna boyuna yerleşmiş. Üzümüz Anadolu'dandır, üz be üz Türkmen'iz biz... Bizler eskiden büyüklerimizin yaşadıklarını unların kıyıdan köşeden anlattıklarıyla duyup öğrendik. Neler yaşadıklarını masal gibi de ulsa, duğru dürüst anlattıklarını ben hiç duymadım... Bunu belli ki bizler için büyle yaparlar. Kendilerine unur kırıcı acılar yaşatanların insanlık dışı edimlerini öğrenmemizi istemezler. Kim bilir, belki de bizleri kin, nefret, intikam hırsından kurumak içindir. Etkilenmeyelim diye, ıstıraplarını sabır ateşine beleyip ep içlerinde uyuturlar. Sezgiyle bilirler ki kendileri dünü yaşamış, cücukları bugünde yaşayacak, turunları yarınlarda..." (s.76)

Çanakkale Savaşı yılları İstanbul'da halkın sıkıntıları, kadınların mücadelesi, karakterlerin yaşamında ustalıkla yansıtılı r.

BAL VE KAN AKAN TOPRAKLAR

Emperyalistler yakın tarihte de bugün de hep ülkemize gözlerini dikmişlerdir. İnsanımıza Emine Ağboğ'un romanında bir bölümünü gördüğümüz tarifsiz acılar yaşatmışlardır. "Tarihin her devrinde bal ve kan akan topraklarda tatlıyla acı, umutla umutsuzluk, üzüntüyle neşe, düşmanlıkla dostluk, barışla savaş hep yan yana iç içe olmuştur." (s.79) Etnik bölünme, din, mezhep her türlü ayrımcılığın kaynağında emperyalist emellerin gizlendiğini romanın satır aralarından okuyoruz. Yazarın uzun araştırmalarına, tarihi gerçeklere yaslanmış roman. On beşinden ellisine her erkeğin gidip çok azının döndüğü Çanakkale Savaşı yıllarını, Seferberlik kıyımını, kurtuluş mücadelesini, daha sonra kentleşmeyle birlikte kaybettiğimiz aile dayanışmasını, kardeş sevgisini anımsatıyor bize.

Savaş karşıtı bir roman Kar Kırmızı. Savaşların, kıyımların, toplumun kuşaktan kuşağa aktarılan acılarını türküler, destanlar, hikâyeler yaşatır. "Ömür kış kar kırmızı" türküsünde olduğu gibi. Çağdaş edebiyatta da Kar Kırmızı gibi romanlar yaşatıyor.

"Yaşadıkça daha neler duyup göreceğiz, kim bilir? Son pişmanlık fayda vermez. Hayatta insanların başına bir kırmızı kar yağmaz..." (s.22) diyor Aşime.

Emine Ağboğ'un "Kar Kırmızı" romanı ilk satırları dan başlayarak heyecanla okuduğum, tarihin yaşanmışlıklarını içeren güzel bir eser...

Bir Çift Kırlangıçtı Yüreğim (öykü), Gebekum (roman), Hoşçakal Heredot (gezi), Günyüzü Mektupları (derleme), Kalemden Kaleme (derleme) eserlerini okuduğum Emine Ağboğ'u kutluyor, küçük Aşime'nin öyküsünü merak edenlere "Kar Kırmızı"yı öneriyorum.

EMİNE ŞİMŞEK EMİRAL

AŞK, ANALIK VE SORUMLULUK ÜÇGENİNDE MÜCADELECİ BİR KADIN

Söyleşi: Ayşe Kaygusuz Şimşek

Ben Hasan Hüseyin öldükten sonra yaşam öyküsü kaybolup gitmesin diye yazmaya başladım. Yoksa benim öyle yazarlık gibi bir niyetim yok. Sonra bu okumayan toplumda, Hasan Hüseyin bile sıradan okura seslenmemiştir. Düzeyli bir toplumcu ve toplumsal şiir okuru vardır, ancak onlara hitap eder. Bu da seksen milyonun içinde sekiz bin bile değildir. Bilimsel, laik, demokrat seksen milyon insanın içinde sekiz bin insan bulamayız. Bir de 8 milyar var, en az yarısı aç, sefil. Bir de mücadele insanları var. Kimi edebiyatla mücadele veriyor. Kimi türküler söylüyor. Kimi siyasetle uğraşıyor.

Hasan Hüseyin Korkmazgil büst açılışı

HASAN HÜSEYİN KORKMAZGİL'İN BÜYÜK AŞKI AZİME KORKMAZGİL: "ÖMÜR BOYU İNSAN OLMAYA ÇALIŞTIM"

Azime Korkmazgil Hasan Hüseyin'i anlatıyor.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Azime Abla bize Hasan Hüseyin'in ailesini anlatır mısın?

Azime Korkmazgil: Nalbantoğlu Şükrü Kafkasya'dan savaştan gelmiş. Doksan bin kişinin öldüğü yerden. Benim dedem de orada ölmüş. Allahüekber Dağlarında.

Sağ salim gelmiş, İstiklal Savaşına da katılmış. Kimsesi yok. Ana yok, baba yok. Gelmiş, Kezban Ninenin kızı Gülşan'a iç güveyisi girmiş. İki bahçe varmış, o bahçeyi işlemiş, yeşertmiş. Başkalarının bahçelerinde de çalışmış. Ağaçları aşılamış. Onun için "Aşıcı Baba" derlermiş. Sonra beş vakit namazını kılardı. Oruç tutardı. Gülşan Ana'yı çok severdi. Gülşan Ana, bir şeyi sözcüklerle anlatamadı mı, kalkar oynardı. Hasan Hüseyin onu bir şiirinde kullandı. Kalkar oynar, türkü çığırırdı. Bir de halk sağlığı konusunda bilgili bir kadındı. Yüksek tansiyon gibi rahatsızlıkları olanlar köyde ona gelirdi.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Azime Abla, bizler insanları din, dil, ırk, mezhep ayırt etmeksizin severiz ve herkesin insanca yaşamasını isteriz. Hasan Hüseyin'in ailesinde de Alevi, Sünni karışık sanırım. Biraz özel bir soru ama bu konuda en doğru yanıtı senden alacağım için soruyorum.

Azime Korkmazgil: Ailede Bekir var. Hasan Hüseyin var. Kadir var. Mefail, Hanifi var. Yani iki taraftan da, iki mezhepten de isimler var. Bekir, Hz. Ebubekir'in ismi. Hasan'la Hüseyin dördüncü Halife Hz. Ali'nin iki oğlu. Ailede hiç Alevi, Sünni tartışması olmadı. Baskı da yoktu. Bu tür tartışmaları sonradan bu dinciler çıkardı. O Gürcü, bu Kürt, öteki Alevi diye bölüyorlar. Onların istedikleri de bu. Karşılarında etkin ve etkili bir güç oluşmasını istemedikleri için işlerine geliyor...

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Diyorum ki, Azime Abla eğitimci, dile hakim bir insan. Kendi de ürünler, eserler verebilirdi. Hasan Hüseyin'in ardından iki ürün çıkarttı da, niye Hasan Hüseyin zamanında böyle bir şey düşünmedi?

Azime Korkmazgil: Ne düşünecektim? Yazıyorum, ben de yazıyorum. Dile hakim birisiyim. İyi bir Türkçe öğretmeniyim. İyi bir coğrafya öğretmeniyim. Ben bilgi açlığı içinde okuma yazma öğrendim. Hayatım boyunca okudum, okuyorum.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Azime Abla tam da bunu diyorum. Bunları bildiğim için söylüyorum zaten.

Azime Korkmazgil: Ne ürünü verecektim? Bir kere üç defa doğum yaptım. Bu doğurduğum çocukların topluma kazandırılması için çalıştım. Ekmek paramı da kendim kazandım. Ekonomik özgürlüğüm var, laik bir kadınım. Haftada kırk beş saat derse girerdim. Koştururdum. On beş saati maaş karşılığı; geri kalanı ücretli. Fransızca dersleri verdim. Edebiyat dersleri verdim. Şimdi sen bana sor. Tarih, coğrafya, edebiyat, Türkçe.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Azime Abla belleğine hayranım. Bütün bu özelliklerini, niteliklerini bildiğim için soruyorum zaten. Şimdi ben buradan şunu mu anlamalıyım? Analık duyguların, analık şefkatin, koruyup kollama içgüdülerin, sorumluluk anlayışın yapacaklarının önüne mi geçmiş oluyor?

Azime Korkmazgil: Ayşeciğim bir kitap yazmak hangi sancılara sebep oluyor. Onu bastırmak hangi sancılara sebep oluyor. Bir "Kızılırmak", bir "Temmuz Bildirisi" -Remzi İnanç bastı- bir "Kavel" - Şükran Kurdakul bastı- onların gün kavgasını, yazma tutkusunu saygıyla karşılıyorum. O, onu yapsın, onunla uğraşsın. Benim işim çok. Üç çocu-

ğu yetiştirmek, topluma kazandırmak ve binlerce öğrenciye bir şeyler vermek, benim işim bu. Evde bir yazar varken, bir yazar daha niye olsun. Ben Hasan Hüseyin öldükten sonra yaşam öyküsü kaybolup gitmesin diye yazmaya başladım. Yoksa benim öyle yazarlık gibi bir niyetim yok. Sonra bu okumayan toplumda, Hasan Hüseyin bile sıradan okura seslenmemiştir. Düzeyli bir toplumcu ve toplumsal şiir okuru vardır, ancak onlara hitap eder. Bu da seksen milyonun içinde sekiz bin bile değildir. Bilimsel, laik, demokrat seksen milyon insanın içinde sekiz bin insan bulamayız. Bir de 8 milyar var, en az yarısı aç, sefil. Bir de mücadele insanları var. Kimi edebiyatla mücadele veriyor. Kimi türküler söylüyor. Kimi siyasetle uğraşıyor. Bak şimdi, Cumhurbaşkanlığını bana bedava verseler yapmam. Okuyamam, yazamam, düşünemem. Benim için felaket bir şey. Ama kimileri bir makam sahibi olabilmek için yırtılıyorlar.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Akıl almaz Alicengiz oyunlarının döndüğü, ne derler, şeytan bile eline su dökemez, dedikleri durumlarla kazanıyorlar...

Azime Korkmazgil: Yani ben şimdi senin sorunu anlayamıyorum. Niye yazayım, lazım olduğu zaman yazıyorum da. Dün akşam telefon ettiler, Metin Demirtaş hakkında bir kitap hazırlıyoruz. Bize yazı yazar mısınız, diye. Olur dedim. Yazı şimdiden kafamda şekillendi, hazır sayılır. Bedrettin Cömert için yazdım. Server Tanilli için yazdım. Hasan Hüseyin için yazdım. Başucumda bir sürü kitabım var ve içinde benim de yazılarım var...

Hasan Hüseyin'le yaşarken o kadar zordu ki hayat!

Daha doğum raporum bitmeden Hasan Hüseyin istifa et, diye tutturdu. Ben de, on yıl sonra emekli olacağım, çalışmalıyım, diyorum. O ise büyük inancı olarak on yıl sonra sosyalizm gelecek, herkesin hayatı güvence altına alınacak, diyor. Maaşımın tamamını bakıcıya verecek bile olsam çalışmalıyım. Dünyanın yarısını oluşturan kadınlığın üyesiyim ben. Çalışmak benim için bir var olma sorunudur...

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Sen gerek aşkından, gerekse ana olarak sorumluluk anlayışınla yaşamışsın hep. Yazın konusunda Hasan Hüseyin'e öncelik vermiş, kendini düşünmemişsin bile, anladım.

Azime Korkmazgil: Bir odaya üç çocuk tıktık. Bir odada da Hasan Hüseyin, bir oda da ben işgal etseydim; biz nasıl yaşayacaktık?

Yine de iki kitabım var. Ben gayet planlı gidiyorum. Mektuplarını evirip çevirerek 620 sayfalık *"Türküleri Yakanlar"*ı yazdım.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Bunu bile yine sorumluluk anlayışıyla yapıyorsun. Yaşam öyküsü kaybolup gitmesin diye.

Azime Korkmazgil: Bununla Hasan Hüseyin'in sanatının alt yapısı tamamlandı. Sonra Ağlasun nasıl bir yer, nasıl bir yerde yaşadı diye, *"Gök Mavisi"*ni yazdım. Şimdi yazmakta olduğum kitap son 20 yılı kapsıyor. Başka ne yapayım...

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Azime Abla, şu yaptıklarına saygı duyuyoruz biz. Mutlu oluyoruz, yaptıkların çok değerli bizim için. Bazı kadınlar yazar, şair kocasının kütüphanesini satıyor. Hiç bir sorumluluk kaygısı duymadan...

Azime Korkmazgil: Ayşeciğim bak şimdi, yıl 1984, Hasan Hüseyin öldü. Çocuklarım üniversitedeler. Kimi mezun oldu, kimi mezun olacak. Ne yapacaktım Ankara'da? Önce buraya geldim, Ağlasun'a. Bakıma muhtaç babama baktım...

Çevremde de yapacak bir sürü şey var. Eğitsel, kültürel, sosyal etkinliklere katıldım. Onca uzun yıllar uzak kaldığım halk ile birçok yönden kaynaştım; onlarla yaşamayı yeniden öğrendim. Yeni dostluklar edindim. Yaşantım zenginleşti...

Ekonomik özgürlüğüm de vardı. Hasan Hüseyin'den kalan maaşla da Temmuz okuyordu. Barış 84'de mezun oldu hemen işe girdi. Ufuk da 87'de mezun oldu, hemen o da doktor olarak Amasya'ya gitti. Yani benim çocuklara olan bir sorumluluğum da yoktu. 90'da babam öldü. Ölmeden altı ay önce Duygun doğmuştu, Temmuz'un büyük kızı. Ben onunla 14 yıl oturdum bu evde. Ve o çocuk dizimin dibinde iki kitap yazdım. Aynı zamanda daktilo öğrendim. Başlangıçta önce yazıyor, yazıyor sonra daktiloya çekiyordum. Daha sonra düşündüğümü doğrudan doğruya bilgisayara yazmaya başladım.

Bu arada önemli bir şey, 3. cilt kitap için başlangıç yaptım. Ama o giriş biraz içime sinmemişti; dün sabah başka bir giriş, başlangıç yaptım, orada duruyor. 3. Cilt de hemen hemen yazıldı sayılır. Bak şimdi size göstereyim ben. *(Dosyalar başucunda, elinin altında, alıp geliyor Azime Abla. Bez bir çantanın içinden tek tek çıkarıyor.)*

1965-1966 dosyası burada, hepsi daktilo edilmiş. İşte bunlar, 65'te neler oldu. Temmuz doğdu. "Kızılırmak" yazıldı. Ama öyle de olaylar var ki, mesela, şuradan bir tümce, oku bakalım.

"Daha doğum raporum bitmeden Hasan Hüseyin istifa et, diye tutturdu. Ben de, on yıl sonra emekli olacağım, çalışmalıyım, diyorum. O ise büyük inancı olarak on yıl sonra sosyalizm gelecek, herkesin hayatı güvence altına alınacak, diyor. Maaşımın tamamını bakıcıya verecek bile olsam çalışmalıyım. Dünyanın yarısını oluşturan kadınlığın üyesiyim ben. Çalışmak benim için bir var olma sorunudur..."

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Ne güzel cümleler bunlar Azime Abla. Bakalım 66'da ne olmuş? Karışmasın diye de bütün notların üstünde tarihler var.

Azime Korkmazgil: Bak şunlara hepsine komut vermişim. Şimdi ben bunlar için dalga geçiyorum hayatla... Dile hakimin de kime yazacaksın? Kimin için yazacaksın? Umutsuzluk demeyelim ama yani yazdığım zaman Hasan Hüseyin'in okuruna ulaştırabiliyor muyum? Hasan Hüseyin'i merak eden kaç kişi var?

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Sen yaz Azime Abla, sen yaz. Bırak şimdi kaç kişi okur diye sormayı.

Azime Korkmazgil: 34 yıl oldu öleli, ben 2. cilt çıkarmışım, ama geri kalan 8. Cilt daha olur. Bunları azaltmalıyım. Bir taraftan da okuyabilmem, yazabilmem için gözümü tedavi ettirdim.

Yazsana, yazsana diyen çok, bir sen değilsin yani. Ne yazayım? Doğayı da yazmak gerekiyor. Sokaktaki kadını da yazmak gerekiyor. Hasan Hüseyin'i de yazmak gerekiyor. İşte birinci elden tanık benim Hasan Hüseyin'e ve onu yazıyorum. Ne diyor Hasan Hüseyin, "Karıma altıncı evlilik yıl dönümü armağanı" Beni nasıl görmüş bak. 64'de biz evlendik, 70'de yazmış yani altı yıl sonra:

"Silahımsın. Başım havalarda gezerim. En yıkık günlerimde bile."

Beni bir silah gibi görüyor. Korkmuyorum ben diyor, çünkü arkamda sen varsın. Öte taraftan diyor, "Atımsın. Ölümü çiğnetmedin düşmanıma". Eski Türklerde erkek düştüğü an kadın silahı alıp atın üstünde o koştururmuş. Bu öğeyi de kullanmış. Ha öbür tarafta da diyor ki:

"Karımsın. Dölümü paylaşan tarlamsın benim."

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Abla senin yükün ağır, bu anlaşıldı.

Azime Korkmazgil: "Öfkemi bir tabanca gibi denediğim geceler sende" veya "Bir bardak su gibi başucumda beklediğin günler", bunları bana yazmış...

Bak sen ne diyorsun. Sorunlarım ve sorumluluklarım çok, üç çocuk var. Ama sen vakit bulmuşsun da yazmışsın. Bu da yetmemiş bastırmışsın. Ben bir de bunlarla uğraşamam. Kendime güvenim olduğu gibi şimdiye kadar kimseyi de incitmeden gelmişim bu güne. Ama sert bir tabiatım var. Desem ki sana, bunu burdan kaldır. Sen de umursamasan, ben ikinci kez söylemem, onu alır çöpe atarım. O yüzden çocuklarımla hiç çatışmadım. Herkes özgür kafayla yetişti. Düşüncede sonuna kadar özgürler...

Yazsana, yazsana diyen çok, bir sen değilsin yani. Ne yazayım? Doğayı da yazmak gerekiyor. Sokaktaki kadını da yazmak gerekiyor. Hasan Hüseyin'i de yazmak gerekiyor. İşte birinci elden tanık benim Hasan Hüseyin'e ve onu yazıyorum. Ne diyor Hasan Hüseyin, "Karıma altıncı evlilik yıl dönümü armağanı" Beni nasıl görmüş, bak. 64'de biz evlendik, 70'de yazmış yani altı yıl sonra: "Silahımsın. Başım havalarda gezerim. En yıkık günlerimde bile."

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Biraz da ailenin diğer kadınlarını, annenizi, büyük annenizi anlatır mısınız?

Azime Korkmazgil: Annem bir yufka açardı, bir yufka açardı. Azime Ninem öyle güzel mısır ekmeği yapardı ki.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Azime Ninen babanızın annesi mi?

Azime Korkmazgil: Babamın annesi, babaannem. Dedem Sarıkamış'ta kaldığı zaman, ninem de bir kız, iki oğlan, 6, 8, 10 yaşlarında üç çocukla kalmış. Ne yapmış? Bir eşeği varmış, yanına kendini koşmuş, toprağı işlemiş.

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Tabii, o çocuklar büyüyecek, ekmek lazım.

Azime Korkmazgil: Yani herkesin bir mücadelesi var. Ben saçma bir feminist saplantısı içinde değilim. Kadınla erkeğin tek bir insan olduğunu özümlemişim. Onun için de kadın erkeğe tahakküm ederse düşman kesilirim. Veya erkek kadına tahakküm ederse yine aynı şekilde düşünürüm.

Bakma öyle boş gibi durduğuma. Yatıyorum, düşünüyorum. Okuyorum. Ömür boyu insan olmaya çalıştım. Ama sen serçe parmağınla kabak yemeği pişirirsin, öteki parmağınla yazarsın geçer gider. Yani sizler mücadele insanlarısınız...

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Azime Abla, koşulsuz ve sınırsız bir sevgiyle kucaklamışsın sevdiklerini ve yaşamı.

Şunu da şöyle yapsaydım dediğim yoktur. Düşüne, düşüne yaptım her bir şeyi. Çünkü ben Hasan Hüseyin'i bulduğum zaman, ona sahip çıktığım zaman zaten yapılanmıştım. Ben vardım. Hasan Hüseyin de, bir beni sevdi bir de şiiri... İşte öyle yaşadık...

Azime Korkmazgil: Sen sanki başka mıydın? Sizler başka mıydınız?

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Azime Abla, diyorsun ya, "Benim kızım da torunum da özgürdür." Ama daha sizi aşamamışlardır eminim; buna bizler de dahiliz.

Azime Korkmazgil: Ben hiç düşünmedim bunu, ama o yirmi yılı verimli geçirdim. Geriye dönüp baktığım zaman, onun da bir yılı hastaydı, hep başucundaydım. Şunu da şöyle yapsaydım dediğim yoktur. Düşüne, düşüne yaptım her bir şeyi. Çünkü ben Hasan Hüseyin'i bulduğum zaman, ona sahip çıktığım zaman zaten yapılanmıştım. Ben vardım. Hasan Hüseyin de, bir beni sevdi bir de şiiri... İşte öyle yaşadık...

Ayşe Kaygusuz Şimşek: Bu da çok önemli, "bana ihanet etmedi" diyebilmek, duyumsamak. Bir kadının duymak istediği her şeyi duymuşsun Azime Abla. Hasan Hüseyin'in sana söylediği her cümle insanın içine işleyecek bir şey. Sabahlara kadar o büyük çınarın dibinde baş başa geçen şiirli geceleri de düşününce, söyleyecek sözümüz yok... Kısmetmiş geldim, Ağlasun'da evinde, Hasan Hüseyin'in kütüphanesinin içinde seninle söyleşiyor, sohbet ediyoruz. Dört gündür buradayım daha kaç gün kalacağım bilmiyorum. İyi ki varsın... İyi ki seni tanıdım...

Bu arada bizi sessizce dinleyen Hatice Eroğlu Akdoğan arkadaşımın varlığını da belirteyim. (11 Temmuz 2018 Ağlasun)

Kaptan ve Kaptanım: Ölü Ozanlar Derneği

Ölü Ozanlar Derneği, Yönetmen: Peter Weir

Disiplinli ve çalışkan öğrenciler yetiştiren, katı ve hiç gülmeyen öğretmenler ünlerini bütün şehre duyurmuştur. Veliler, çocuklarını o okula gönderebilmek için yarış içine girer ve çok büyük paralar harcarlar. Kaydı yapılan öğrenciler okulda kalarak bütün günlerini test çözerek geçirip birbirleriyle yarış haline girerler ve hapishane hayatı yaşarlar. Tek sosyal etkinlikleri arada bir izledikleri tiyatrolardır. Veliler, çocuklarına istemedikleri meslekleri dayatıp manipüle etmektedir. Çocuklar ebeveynlerinin isteklerini yerine getirip memnuniyetsiz bir yaşam sürer.

Bir gün okula yeni bir öğretmen gelir; okulun eski mezunlarındandır ve bu "okul" görünümlü hapishaneyi güzelleştirebilmek için idareden gizli olarak türlü etkinlikler düzenlemeye başlar. Dokuz-on kişilik bir ekip oluşturur ve ormanın içindeki bir mağarada çocuklarla beraber ders harici vakit geçirir. Çocukları düşlerinin kavgasını vermeye teşvik eder. Öğrencilerin büyük sempatisini toplayan öğretmen daha verimli ders çalışmalarını sağlar. Çocuklara hayatlarının "kaptanı" olmayı öğretmeye çalışmaktadır. Aileler çocukların kafasındaki "kaptan ve kaptanım" hayallerini, arzularını hiçe sayarlar; çocuklarını birer proje olarak görüp "oğlum/kızım doktor olsun, mühendis olsun, avukat olsun" diye düşünmektedirler ve onlar da kendi aralarında yarış içerisindedir.

Çatışma burada başlar; yeni gelen öğretmen çocukların ufkunu genişletip, kendi heveslerini ön plana çıkartmaktadır. Onlara önce hayal kurdurur, o hayali sahiplendirir ve peşinden gitmeleri gerektiğini hatırlatır. Bu durum okul yönetiminin gözünden kaçmaz ve öğretmeni göz hapsine alırlar. Çocuklar ilk geldikleri zamana kıyasla daha mutlu ve daha heveslidirler. Birbirlerini birer rakip olarak görmek yerine birbirlerine şiir okurlar. Çocuklar hayallerinin peşine düşmüştür artık ve güçlü bir kaptan olmaya karar vermişlerdir.

YARATICI ÖĞRETMENİ KOVARLAR

İçlerinden biri tiyatro seçmelerine katılır; tiyatro oyununda başrole seçilir. Mutluluktan havalara uçmaktadır ancak bu durumu babası öğrenir. Okula gelir ve "boş hayallerden" kurtulup derslerine dönmesi gerektiğini söyler. Öğretmen güç verir, "Mutluluğun bir bedeli vardır" der ve öğrencisine bunun için savaşması gerektiğini anlatır. "Babana hem mutlu olmayı hem de tıpçı olmayı göster" der ve çocuğu rahatlatır. Tiyatro günü geldiğinde bütün okul ve arkadaşları destek vermek için oyunu izlemeye gelir. Oyunda çok başarılı olmuştur ve sevdiği işi yaptığı için çok mutludur, ancak bu çok uzun sürmez, babası oğlunu arkadaşlarından koparır ve eve getirir. Annesi onu çok soğuk karşılamıştır ve babasıyla bir olup çocuğu oyunu bırakması için zorlarlar. Okuldan alacaklarını söylerler. Çocuk mutsuz bir şekilde odasına kapanır ve bu işin içinden nasıl çıkacağım diye düşünmeye başlar. Odasının camını açar, dışarıda kar yağmaktadır, kafasını camdan uzatır ve derin bir nefes alır. Oyunundan kalan çiçekli tacını camın önüne koyar ve alt kata iner. Babasının çekmecesini açar ve bir tabanca bulur, kafasına dayayıp ateş eder. Babası ve annesi gürültüye uyanıp yanına koşarlar. Annesi ilk kez kendi oğlu için gözyaşı döker. Bu kadar katı babaların baskısı altında olmayan, onların hayallerine ve mutluluğuna ortak olan ne az anne vardır. Arsız baba okula giderek şikâyette bulunur ve kendi kötülüğüne günah keçisi olarak yeni gelen öğretmeni seçer. Kendini rahatlatıp oğlunun kanlı yükünü üzerinden atmaya çalışır. Ölen çocuğun arkadaşlarından da zorla imza alarak yeni gelen öğretmeni suçlarlar. Çocuklar her şeyin farkındadır, bunun için direnirler ancak şiddetle bastırılırlar. Öğretmen kovulur ve sözde yanlış işlenen eğitim tekrar düzene girer. Çocuklar hapis ve köle hayatına geri dönerler.

Demek istediğim; öğretmeni örnek alıp çocukların hayallerine ortak olmak yerine kendi hayallerini çocuklara dayatan anne babaların çocuklarını kaybettiklerinde kimseyi suçlamaya hakkı yoktur. O çocuklar belki de öğretmenleriyle geçirdikleri o kısa zamanda mutlu olmayı öğrendiler. "Kaptan ve Kaptanım" çok şey anlatır, veliler kaptan olmayı başarabilirlerse çocuklarından bunu istesinler. Hiçbir anne baba kendi istèklerini çocuklarına baskı uygulayarak yerine getiremeyeceklerini bilirlerse günah keçisi aramaya gerek kalmaz. Aksi halde zaten çocukları uçuruma atan kendilerdir. Kendi ellerinin kirine bakmayıp masum insanların ellerinde ararlar suçu. Ben nasıl bir bireysem, düşüncelerim bana aitse, çocuklar da bir bireydir ve kendi farklı düşünceleri olacaktır. Bunu bilip çocuklarımıza daha saygılı olmamız dileğiyle. •

YETİ ALBAYRAK

İlhan Berk. Ece Ayhan-Tan Oral

EDEBİYATINIZ HANGİ TOPLUMSAL VARLIĞA BAĞLI?

B. Sadık Albayrak

Böyle başladık, şiirden, romandan, edebiyat eleştirisinden siyasi bilince yürüdük. Bu aydınlanmaya Fakir Baykurt'un "Kaplumbağalar"ı, Maksim Gorki'nin "Ana"sı, Orhan Kemal'in "Murtaza"sı, asıl Aziz Nesin'in siyasi kavramını bellettiği, "Sosyalizm Geliyor Savulun" kitabı ilk tohumları ekmişti. 1993'ün 2 Temmuz'unda Sivas'ta yaktıkları Asım Bezirci, ne iyi etmişti de bir edebiyat eleştirisinde, Marx'ı öğretmeyi iş edinmişti.

Edebiyat siyasi bir iştir. En azından kendi tarihçeme baktığımda bunu apaçık görebiliyorum. Marx'ın adını ilk ne zaman duyduğumu hatırlamıyorum, ama ilk kez Marx'ın bir sözünü bir edebiyat eleştirisinde görmüştüm ve dünyaya bakışımı belirleyen bir anahtar olmuştu: İnsanların sosyal varlıklarını belirleyen sosyal bilinçleri değil, sosyal bilinçlerini belirleyen sosyal varlıklarıdır diyordu. 1979 sonu 1980 başları olmalı. Asım Bezirci'nin edebiyat eleştirisi üzerine bir incelemesinde geçiyordu. İncelemenin basıldığı derginin adı Sanat Emeği'ydi. O günden aklıma kazınmış olmalı; insanın bir "toplumsal bilinç" biçimi olan edebiyatı da toplumsal varlığının belirlediği.

Sanat Emeği dergisi benim yaşamımda böyle etkili oldu. 40 Kuşağı'nın yıllarca unutturulmuş şairi Enver Gökçe'den ilk şiiri bu dergide okumuştum: "Hastir Lan". Nasıl bir şiirdi bu; küfür sözünü başlık yapmıştı. "Hastir"i geçtik, o yıllarda bize "lan" diyen birine, "lan deme, lan!" diye kızardık. Gel de şaşırma. Hemen gidip kitaplarını aradım, "Panzerler Üstümüze Kalkar"ı bulup okumuştum.

Böyle başladık; şiirden, romandan, edebiyat eleştirisinden siyasi bilince yürüdük. Bu aydınlanmaya Fakir Baykurt'un "Kaplumbağalar"ı, Maksim Gorki'nin "Ana"sı, Orhan Kemal'in "Murtaza"sı, asıl Aziz Nesin'in siyasi kavramını bellettiği, "Sosyalizm Geliyor Savulun" kitabı ilk tohumları ekmişti. 1993'ün 2 Temmuz'unda Sivas'ta yaktıkları Asım Bezirci, ne iyi etmişti de bir edebiyat eleştirisinde, Marx'ı öğretmeyi iş edinmişti. Daha sonra, yıllar sonra, İnsancıl dergisinde ona özenerek eleştiriler yazmaya çalışırken tanışacaktım Asım Bezirci'yle. Her zaman sevecen ve gülen gözleriyle hatırlıyorum onu. 1993 başlarında Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde karşılaşmıştık bir gün. "Kundak Bezinin Çeşidiyle" başlıklı, Tomris Uyar'ın "Otuzların Kadını" kitabını eleştiren yazım için Nâzım Hikmet'in "Bir Şimal Kasabasında Şeytanın Rahibe Söylettikleri" şiirini arıyordum, karşımda onu bulmuş, sevinmiştim. Özendiğim yazar gibi ben de kütüphanelerde çalışıyordum. Onunla yakılmadan bir gün önce, Sivas'ta da buluşmuştuk. O son konuşmasında, inançla, "sosyalizmin" insanlık için umut olmaktan hiçbir zaman çıkmayacağını anlatırken gülümseyen sesi hâlâ kulaklarımdadır.

12 Eylül'ün Araya Giren Edebiyatı

Edebiyat siyasi bir iştir, dedik, bunu, Kemal Özer'in "Araya Giren Görüntüler" kitabında şiirleştirdiği 12 Eylül dönemi bir kere daha belgeledi. Sanat Emeği benzeri dergiler kapatılmıştı, şairler, yazarlar hapse atılmıştı.

Onlar kapatılırken yerlerine başkaları çıkarılıyordu. Cumhuriyet gazetesi üç dört gün boyunca iki şairin, adını ilk kez duyduğum İlhan Berk ile Ece Ayhan'ın birbiriyle söyleşisini yayımlamıştı. Tarihçilerin "sarışın" mı, "karaşın" mı olduklarını tartıştıkları kalmış aklımda. Daldan dala uçan, yaşadığımız zulüm günleriyle hiçbir bağı olmayan "derin" şeylerden söz ediyorlardı. Tan Oral'ın harika çizimleriyle süslenen yazıda çizer de bunu görmüştü ki, boşlukta birbirine zıt yönlerde asılı kalmış iki şair, el kol hareketleriyle sosyal varlığı belirsiz bir tartışmaya girişmişlerdi. Anlamamıştım ama etkilenmiştim, Ece Ayhan'ın, gazetede övülen "Zambaklı Padişah" kitabını alıp okumuştum hemen. Sonra "Ortodoksluklar" kitabını; o güne kadar okuduklarına hiç benzemeyen tuhaf şeylerdi. Bugünden bakınca sosyal varlığı ve sosyal bilinci belirsiz bir edebiyat olduğunu söylemek kolay ama o günlerde benim de hayatıma giren "görüntüler"di bunlar.

Bu araya giren görüntülerin etkisiyle eski Osmanlıca kitaplar okuduğumu, Ece Ayhan'ın diline özenerek birkaç şiir yazdığımı burda açıklamamda yarar var. Neyse ki, Türkiye'de edebiyatın sağlam bir gerçekçi damarı vardı, kısa sürede "Bilim ve Sanat", "Yazko Edebiyat", "Yarın" dergileri imdadıma yetişmişti. Asım Bezirci'nin yazı ve kitaplarını, "Çok Kapılı Oda"yı, "Bilimden Yana, Sosyalizme Doğru"yu bulmuştum. Araya giren "İkinci Yeni"cilerden kurtulup toplumsal varlığıma uygun bir edebiyata sarılmıştım.

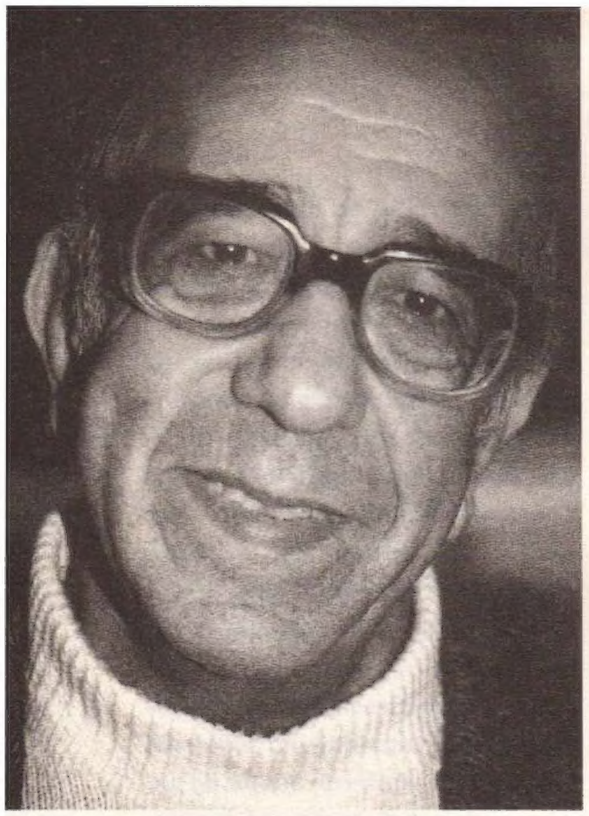

Asım Bezirci'yle yakılmadan bir gün önce, Sivas'ta da buluşmuştuk. O son konuşmasında, inançla, "sosyalizmin" insanlık için umut olmaktan hiçbir zaman çıkmayacağını anlatırken gülümseyen sesi hâlâ kulaklarımdadır.

Sosyalizmin Çözülüşünde Edebiyatın Etkisi

Araya giren görüntülerin etkili olabilmesi için edebiyatlaşması, davranış biçimine dönüşmesi, kültür haline gelmesi gerekiyordu. Bence 12 Eylül sonrasında burjuva ideolojisinin yerleşmesinde, sosyalist saflarda çözülme ve çürüme yaratmasında bu edebiyatın etkisi düşündüğümüzden fazladır. Yalçın Küçük'ün, günü gününe bir saptamayla bu edebiyatı, "Küfür Romanları" olarak teşhis etmesi çok önemlidir. Bilincimizden toplumsallık düşüncesinin kazınmasında ve bireyciliğin yerleştirilmesinde bu edebiyat çok etkili oldu. Sistem bu romanları sermaye yayıncılığıyla toplumun okur yazar kesimine okutmayı başarmıştır. Yeni yazarlarını yetiştirmiştir. Bizim saflardan yetişmiş yazarları "transfer etmiş", toplumsal bilincimizi körleştiren bakış açılarının dar çerçevelerine sıkıştırmıştır. Burjuva toplumsal varlığını meşrulaştıran ve olumlayan bu edebiyat, özellikle yeni kuşakların, eskiyi bilmeyen, araştırmayan, önlerine ne konulursa onunla sınırlanan gençlerin hayatı algılamalarında çok etkili olmuştur.

Kuşkusuz, gerçeklerle uyuşmayan yanlış bilincin sürekli hükmünü yürütmesi mümkün değildir. Yaşamın diyalektiği gereği, karşıtını da doğuran ve güçlendiren toplumsal süreçler belirleyicidir. Toplumsal varlığının belirleyiciliğiyle Haziran ayaklanmasında meydanlara çıkan milyonlar, bu gerici edebiyatın etkilerini üzerlerinden belli ölçülerde atmışlardır. Ama yeterli değildir, bütünüyle, Asım Bezirci'nin açıklığıyla bu edebiyatı aşmak zorunludur.

Edebiyatsız Devrim Olur mu?

Zorunludur ama hâlâ duvarlara ve kaldırımlara yazılan şiir dizelerinden yola çıkıp, "İkinci Yeni" şiirinin devrimci nitelik taşıdığını öne sürenler var. Kaldırımlara yazılan bu şiirler, "İkinci Yeni"yi devrimcileştirmez, yazanların beslendiği şiirsel, edebi kaynakları gösterir. Yeni kuşaklar, gerçekçi edebiyatımızın birikiminden yoksundurlar ve bence Haziran'ın ortada bırakılmasında bu eksikliğin de büyük payı vardır. Tarih, felsefesiz ve edebiyatsız dönüşüm olmayacağının örnekleriyle dolu. En azından, bizim Cumhuriyet devrimimiz için şunu söyleyebilirim; programını ve temel insani değerlerini 19. Yüzyılda başlayan gerçekçi bir edebiyattan çıkarmış ve içselleştirmiştir. Bu edebi birikimden ilk aklıma gelenleri sıralıyorum: "Taaşşuk-u Talat ve Fitnat", "İntibah", "Sergüzeşt", "Mai ve Siyah", "Felatun Beyle Rakım Efendi", "Karabibik", "Tarih-i Kadim", "Handan", "Çalıkuşu", "Nur Baba". 1908 yılında Sabah gazetesinde tefrika edilen "Nesl-i Ahir, Son Kuşak" ile Tanin gazetesinde çevrilip yayımlanan Maksim Gorki'nin "Ana" romanını da unutmamak gerekiyor. "Ana", Rusya'dan iki yıl sonra Türkiye'de yayımlanıyor ve yayıncısı da 1908 devrimini yapanlardır.

Bugün genç devrimci arkadaşlarımızın yazılarında karşılaştığım edebi referanslar çok şaşırtıyor beni. Hiçbir toplumsal mücadelenin izi bulunmayan kitaplar ve yazarlara dayanarak devrimci çıkarımlar yapmaya çalışıyorlar. Toplumsal varlıkları devrimci bir bilinci dayatırken, dağarcıklarında burjuva toplumsal bilincinin edebiyatlaşmış öğeleri var. Çoğu bunun farkında bile değil.

Edebiyat çok siyasi bir iştir; insana farkında olmadan kendi bindiği dalı kestirir. Kısa sürede bu edebiyatla köklü bir hesaplaşmaya ve her türlü izinden arınmaya ihtiyacımız var. Kendi siyasi çizgimizin edebiyatını oluşturmak zorundayız.

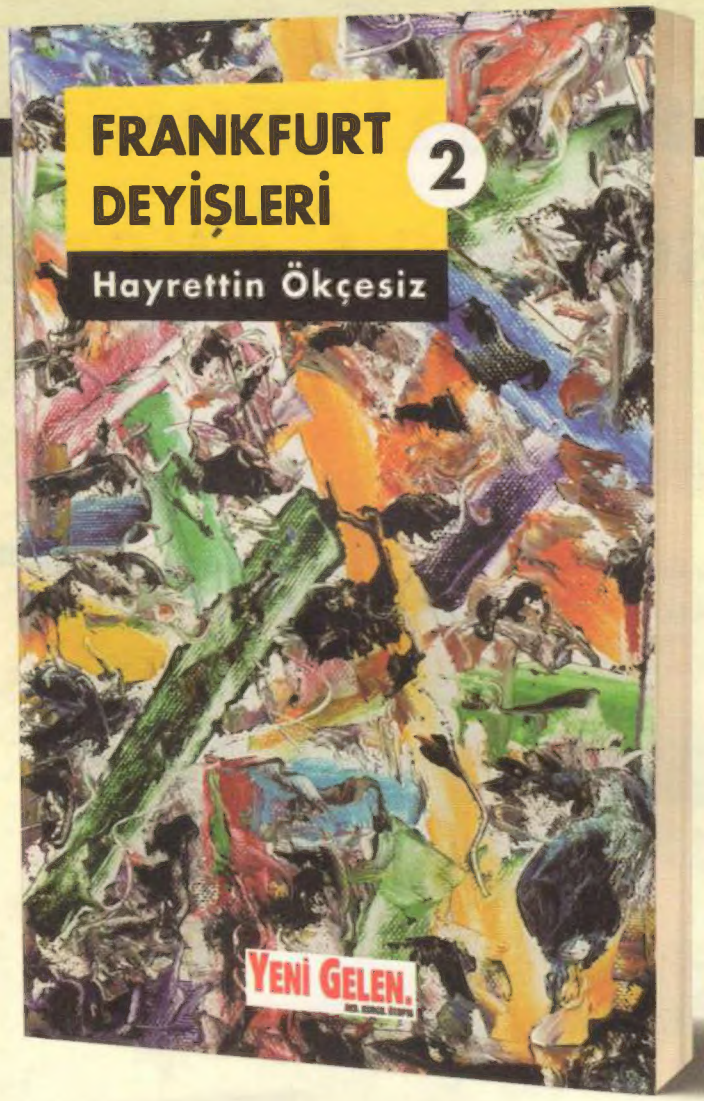

YENİ GELEN YAYINLARI'NIN İLK KİTABI

FRANKFURT DEYİŞLERİ ÇIKTI!

HAYRETTİN ÖKÇESİZ'İN ÖZDEYİŞLERİNE DOYACAKSINIZ!

Hayrettin Ökçesiz benzersiz bir günce yazıyor. Özdeyiş, şiir, deneme hepsi iç içe. Günlerin telaşlı dingin, fırtınalı sakin akışına benzer iniş çıkışlarla güne düşülen notlar. Tarihe kalacak duyarlık ve duygu izdüşümleri. İnsandan ülkesinden ve dünyadan sorumlu bir yüreğin yazıya dökülen titreşimleri.

Frankfurt Deyişleri, yaşama gelişmiş bir felsefeyle bakan, gerçekler karşısında öfkesini ve umudunu hep ayakta tutan bir bilge kişinin eseridir. Bilge bütün tepkileriyle, güçlü ve zayıf yönleriyle, iyimserliği ve kötümserliğiyle, yüreğinin bütün açıklığıyla deyişlerdedir. Deyişleri su gibi okutan da yazarın bu erişilmesi zor samimiyetidir.

Hayrettin Ökçesiz'in ülkenin ve dünyanın yazgısını belirleyen olaylar karşısında yazdıkları, yarının toplumuna ne zorluklardan geçtiğine ilişkin bellek hüznü taşıyacaktır.

B. Sadık Albayrak
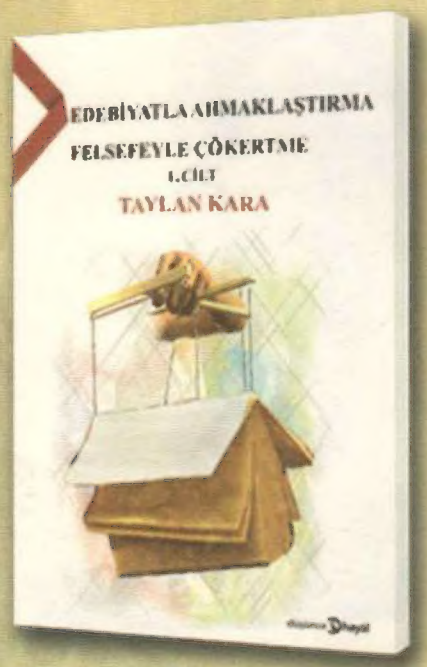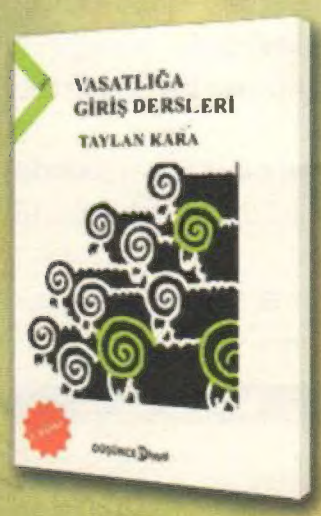
Edebiyatla Ahmaklaştırma
Felsefeyle Çökertme
1. Cilt çıktı.